

INGERID M. OPDAHL

Georgia og Russland

Et vanskelig naboskap

OSLO FILES

ON DEFENCE AND SECURITY—06/2008

06

INGERID M. OPDAHL

Georgia og Russland

Et vanskelig naboskap

OSLO FILES

ON SECURITY AND DEFENCE — 06/2008

INSTITUTT FOR FORSVARSSTUDIER (IFS)

Skippergata. 17c, 0152 Oslo. Norge

Institutt for forsvarsstudier er en faglig uavhengig institusjon som forvaltningsmessig er underlagt Forsvarets skolesenter (FSS). Det konsultative råd for forsvarsstudier bistår med faglige synspunkter på utvikling og arbeidsoppgaver. Rådet består av representanter for Forsvaret og Universitetet i Oslo. Instituttet driver forskning innenfor fire områder: Norsk sikkerhetspolitikk, sivil-militære relasjoner, internasjonal sikkerhetspolitikk og transatlantiske studier.

Direktør: Professor Rolf Tamnes

Oslo Files on Defence and Security tar sikte på å være et uformelt og fleksibelt forum for studier innenfor instituttets arbeidsområder. De synspunktene som kommer til uttrykk i *Oslo Files*, står for forfatterens regning. Hel eller delvis gjengivelse av innholdet kan bare skje med forfatterens samtykke.

Redaktør: Anna Therese Klingstedt

NORWEGIAN INSTITUTE FOR DEFENCE STUDIES (IFS)

Skippergata 17c, N-0152 Oslo. Norway

Institutt for forsvarsstudier – Norwegian Institute for Defence Studies – is an independent institute administratively attached to The Norwegian Defence Education Command. The Consultative Council for Defence Studies assists the Institute in developing and conducting research programmes. The Council is composed of representatives from the Defence Establishment and the University of Oslo. The Institute conducts independent research on Norwegian security policy, civil-military relations, international security policy and on transatlantic studies.

Director: Professor Rolf Tamnes

Oslo Files on Defence and Security aims to provide an informal and flexible forum for studies within the fields of activity of the Norwegian Institute for Defence Studies. The viewpoints expressed are those of the authors. The author's permission is required for any reproduction, wholly or in part, of the contents.

Editor: Anna Therese Klingstedt

INGERID M. OPDAHL

er cand. polit fra Universitetet i Oslo (2004) og MSc Russian and Post Soviet Studies fra London School of Economics and Political Science (2000). Hun har vært forsker ved Institutt for forsvarsstudier siden 2004, der hennes arbeidsfelt inkluderer Russland og generell russisk utenrikspolitikk, Georgia, energi i russisk utenrikspolitikk og forholdet mellom stat og næringsliv i Russland.

ENGLISH SUMMARY

The bilateral relationship between Russia and Georgia has been particularly difficult after the end of the Cold War. It is also a relationship that affects the policies of powers like the United States and European Union in the South Caucasus. This study starts with an overview of Georgia's strategic significance for Russia, the US and the EU. Georgia and Russia's complex relationship is traced back to the Russian annexation of Georgia in the early 19th century. The evolution of nationalism in Georgia as a response to Russian domination and Soviet policies is one topic.

Another topic is the fusion of economy and politics into one corrupt system in the Georgian Soviet Socialist Republic, that survived into the post-Soviet period with only minor changes. The study discusses the radicalisation of Georgian, Abkhaz and Ossetian nationalists and the wars in Georgia in the early 1990s. Particular attention is given to the evolution of the Russian-Georgian relationship, and Georgia's domestic development, between 1995 and 2008.

For the period after the Rose Revolution in 2003, the main topic is president Mikheil Saakashvili's emphasis on reintegration of the separatist regions, South Ossetia and Abkhazia. Lastly, the study includes a brief summary of the war between Russia and Georgia in August 2008. A brief conclusion outlines the impact of the war on regional security, Georgia-NATO relations and the relationship between Russia and the West.

INSTITUTT FOR FORSVARSTUDIER Norwegian Institute for Defence Studies

ISSN 0803-1061 © Norwegian Institute for Defence Studies

info@ifs.mil.no – www.ifs.mil.no

INNHOOLD

INNLEDNING	5
GEORGIAS Plass I INTERNASJONAL POLITIKK	9
RUSSLAND OG GEORGIA: EN LANG HISTORIE	23
Georgia i det russiske imperiet	25
Georgia i sovjettiden	30
Nasjonen tar Sovjetunionens plass	38
Sovjetunionens sammenbrudd og krigene i Georgia	39
RUSSISK-GEORGISKE FORBINDELSER ETTER 1994	49
Fastlåste konflikter	54
Roserevolusjonen	61
Forverret naboskap	68
Opptapping og krig	71
VEIEN VIDERE	77
LITTERATURLISTE	81

INNLEDNING

Hva er det med Georgia og Russland? De siste årene har forholdet mellom de to landene gått fra krise til krise, og hver nye krise har tilsynelatende høynet spenningsnivået i det bilaterale forholdet. Inntil nylig havnet ikke problemene på avisenes førstesider i Europa, men krigen mellom Russland og Georgia i august 2008 endret på det. I Europa, og ellers i verden, forsøker man å forstå det som skjedde i augustkrigen og hva bakgrunnen var. Mer enn noen gang er det nødvendig å forstå og kjenne hovedtrekkene i forholdet mellom Russland og Georgia. I denne studien forsøker jeg å gi en slik innføring i dette forholdet.

Georgia er et lite land, både i utstrekning og befolkning og i internasjonal politikk. Før krigen i august 2008 var interessen for landet begrenset, spesielt i vestlige offentlighet. Krigen satte for alvor Georgia på kartet og rettet verdens oppmerksomhet mot betydningen Georgia har for Russland. Krigen viste også at forholdet mellom Georgia og Russland har betydning for andre land. Ikke minst gjelder dette stormakter med strategiske interesser i Kaukasus og Kaspiregionen, særlig USA. Denne studien er derfor også et forsøk på å gjennomgå Georgias og Kaukasus' betydning i internasjonal politikk, og spesielt for Russland, USA og EU.

Hvorfor er forholdet mellom Russland og Georgia så problematisk? Det kan være flere grunner til dette. Komplekse problemer har ofte flere årsaker – dette er ikke noe unntak. Hoveddelen av studien er en historisk gjennomgang av forholdet mellom Georgia og Russland. I løpet av denne gjennomgangen vil jeg belyse temaer som identitet, nasjonalisme, politiske regimer og personlige motsetninger. Alle disse temaene bidrar til å belyse forholdet mellom Georgia og Russland. Her i innledningen begynner jeg imidlertid med å forklare hvorfor forholdet mellom Russland og Georgia er så viktig også for andre land. Er det “bare” beliggenheten og de strategiske implikasjonene av denne, eller spiller andre forhold inn? Et tredje beslektet spørsmål er forbeholdt etterordet: Hva betyr den russisk-georgiske krigen for resten av verden?

HVORFOR ER FORHOLDET MELLOM RUSSLAND OG GEORGIA SÅ VIKTIG?

Georgia har strategisk betydning for Russland, Europa og USA. Kan man i dette tilfellet snakke som de gjør i eiendomsbransjen: beliggenhet, beliggenhet, beliggenhet? Georgias fysiske plassering er selvfølgelig viktig. Sør-Kaukasus har alltid vært et område mellom forskjellige imperier og innflytelsessfærer. Den som kontrollerer Sør-Kaukasus har tilgang til Svartehavet og Kaspiahavet, høyland og stepper i Sør-Russland og fjell og høyland i Anatolia og Iran. Kommunikasjon og landtransport mellom Asia og Europa, mellom Midtøsten og Eurasia gikk,

og går til dels fortsatt, gjennom Sør-Kaukasus eller områdene rett ved. Hvis man tenker på militær luftmakt, er Sør-Kaukasus godt plassert både i forhold til Midtøsten og Sentral-Asia, og for overflyvning og mellomlanding på veien mellom Afghanistan og Europa.

Imidlertid er det petroleumsforekomstene i Kaspiahavet og Kaspiregionen som gir Georgias beliggenhet relevans for global geopolitikk. Tilgang til energiresurser, spesielt olje og gass, og kampen for å oppnå eller beholde slik tilgang var en del av den kalde krigen. Etter den kalde krigen, med en mer ustabil situasjon i Midtøsten, har dette blitt enda mer aktuelt. Ved Sovjetunionens oppløsning ble Kaspiregionen igjen åpnet for internasjonale petroleumselskaper. I mange tilfeller var dette kjente forekomster som ikke var utviklet og satt i produksjon i sovjettiden, ettersom utviklingen av felt i Vest-Sibir ble prioritert. Kaspiahavet og landene rundt ble på begynnelsen av 1990-tallet av enkelte kalt “det nye Midtøsten” på grunn av de store oljeforekomstene der. Det har siden blitt klart at “det nye Nordsjøen” nok er et mer presist kallenavn hvis man snakker om størrelsen på reservene. Det er snakk om mye olje. Samtidig er det ikke olje i slike mengder at produsenter i Kaspiregionen vil kunne dominere det internasjonale oljemarkedet slik Saudi-Arabia kan det. I 2005–06 kom ca. 10 prosent av verdens oljeproduksjon fra regionen rundt Kaspiahavet.¹

Hvorfor er oljen fra Kaspiahavet likevel viktig? For oljebransjen og på verdensmarkedet har det størst betydning at den produseres utenfor Midtøsten og utenfor OPEC, i land som er relativt åpne for internasjonale oljeselskaper og med en viss grad av politisk, spesielt utenrikspolitisk, stabilitet. Etterspørselen etter olje er stor, og internasjonale oljeselskaper ønsker å tjene penger. I tillegg kommer at denne regionen ikke er som Venezuela, hvor politikken overfor internasjonale oljeselskaper er uforutsigbar. Det er heller ikke Nigeria, med sabotasje og gisseltagninger rettet mot internasjonale oljeselskaper. I et bredere energiperspektiv er det viktig at det finnes store gassforekomster i tillegg til olje.

I internasjonal politikk er energiresursene i Kaspiahavet viktige fordi det er konkurranse om dem, og det er stormakter involvert. USA og Russland er ikke alene om å operere i området, selv om fokus her er på nettopp disse internasjonale aktørene. Det statlige kinesiske olje- og gasselskapet China National Petroleum Corporation (CNPC) er allerede tungt inne i olje- og gassektoren i Kasakhstan, Aserbajdsjan, Turkmenistan, Usbekistan og Russland. Kasakhstan og Russland er på alle måter de viktigste landene i Kaspiregionen for CNPC, men selskapets strategi har hele tiden vært å være til stede så bredt som mulig, med god spredning geografisk, oppstrøms og nedstrøms, i rørledninger og som

1 Terence Adams, “Caspian energy development”, i Shirin Akiner (red.), *The Caspian. Politics, energy and security* (London/New York: RoutledgeCurzon, 2004), s. 90–106; Kirill Nourzhanov, “Caspian Oil: geopolitical dreams and real issues”, *Australian Journal of International Affairs*, nr. 1 (2006): 59–66.

operatør.² Også India og Pakistan har interesser i regionen, spesielt i tilgang til gass gjennom de to planlagte rørledningene – den Trans-afghanske (Trans-Afghanistan Pipeline, TAPI) og rørledningen Iran-Pakistan-India (IPI).³

På tross av planlagte og allerede eksisterende rørledninger ligger Kaspiahavet fortsatt langt fra de viktigste olje- og gassmarkedene, og det er i den forbindelse at Kaspiregionen påvirker Georgias strategiske betydning. Det ble tidlig klart at internasjonale oljeselskaper ønsket å legge nye transportruter fra Kaspiahavet til Europa utenom det eksisterende transportnett i Russland. Russland trakk da sin støtte til planene. Det økonomisk gunstigste alternativet, en rørledning gjennom Iran, var ikke gunstig for Iran selv, siden oljen fra Kaspiahavet ville konkurrere med Irans egen olje. Dessuten var denne løsningen ikke forenlig med amerikansk deltagelse. De store olje- og gassprodusentene i regionen, (Aserbajdsjan og Kasakhstan), gikk sammen med de mulige alternative transittlandene (Aserbajdsjan, Tyrkia og Georgia) og grep muligheten til å bruke amerikansk politisk støtte for å få bygget en rørledning gjennom Kaukasus.⁴ Uten amerikansk støtte hadde det neppe blitt noe av oljerørledningen Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC) og gassrørledningen Baku-Tbilisi-Erzurum (BTE).⁵ Den strategiske betydningen for Georgia var klar lenge før den første oljen og gassen ble pumpet gjennom Georgia i henholdsvis 2005 og 2006. Rørledningen ble lagt utenom alle områder som kunne bli rammet av separatisme eller terrorisme på et eller annet vis.⁶ Fra Baku går BTC opp til den georgiske grensen utenom Armenia, utenom Sør-Ossetia og den sørlige regionen Javakheti, og i Tyrkia går den utenom de områdene som er mest berørt av kurdisk geriljaaktivitet.

Forholdet mellom Russland og Georgia har altså betydning for stormakters interesser i regionen og for tilgangen for internasjonale oljeselskaper til store petroleumsressurser. I løpet av de siste årene har betydningen av beliggenheten og petroleumsforekomstene i Kaspiahavet økt, i takt med utviklingen i Irak, tiltagende spenning mellom Iran og USA, stigende oljepriser og økende press på transportrutene mellom internasjonale markeder.

-
- 2 Keun-Wook Paik, Valerie Marcel, Glada Lahn, John V. Mitchell og Erkin Adylov, *Trends in Asian NOC Investments Abroad* (London: Chatham House, 2007), s. 12. Takk til Øystein Tunsjø som gjorde meg oppmerksom på denne kilden.
 - 3 Saira H. Basit, *The Iran-Pakistan-India Pipeline Project. Fuelling cooperation?*, Oslo Files, nr. 4 (Oslo: Institutt for forsvarsstudier, 2008).
 - 4 John Roberts, "Pipeline politics", i Shirin Akiner (red.), *The Caspian. Politics, energy and security* (London/New York: RoutledgeCurzon, 2004), s. 77–89.
 - 5 BTE er også kjent som South Caucasus Pipeline.
 - 6 Hele rørledningen er gravd ned av sikkerhetshensyn.

GEORGIAS PLESS I INTERNASJONAL POLITIKK

Georgia er viktig for stormaktene – spesielt Russland, USA og EU – av ulike grunner. Alle disse stormaktene har interesser knyttet direkte til Georgia, utover det de har av globale og regionale interesser. Russland er den dominerende staten i et postsovjetsk sikkerhetskompleks som Georgia kan sies å tilhøre.⁷ Russiske interesser i Georgia kan knyttes til globale mål, men regionale og lokale hensyn og målsetninger dominerer politikken. USA er en global aktør hvis interesser i Georgia så å si uten unntak kan knyttes til overordnede, globale mål. For EU har det vært vanskelig å forholde seg til Georgia og landene i Sør-Kaukasus – er de naboer, fremtidige medlemmer eller småstater hvor unionen av og til kan ha enkelte interesser? Likevel må EU med i en slik gjennomgang av stormaktens interesser i Georgia. EUs kontaktflate med Georgia og Sør-Kaukasus har gradvis blitt større og viktigere, og for enkelte av EUs medlemsland har Georgia stor betydning. EU som stormakt glimrer ikke lenger med et påfallende fravær.

GEORGIAS STRATEGISKE BETYDNING FOR RUSSLAND

Hvordan kan man best forstå Georgias strategiske betydning for Russland? Mange russere og georgiere ville nok peke på historien og hevde at kun om man kjenner denne, kan man begynne å tilnærme seg dagens situasjon. En ganske grundig historisk gjennomgang er da også med i denne studien. Imidlertid mener jeg at man med fordel kan sette dette forholdet også inn i andre sammenhenger.

En slik sammenheng er det russiske synet på Kaukasus. Det russiske synet på Kaukasus er som et hele – en region. Som en konsekvens av dette synet henger problemene nord og sør for vannskillet sammen, og må løses på regionalt, ikke på lokalt, nivå.⁸ En annen konsekvens er at russisk sikkerhet i Nord-Kaukasus henger sammen med sikkerhetssituasjonen i Sør-Kaukasus, spesielt Georgia. I denne sammenhengen må man huske at Nord-Kaukasus' tilknytning til den russiske føderasjonen sees på som relativt svak, til tider truet, og alltid problematisk. Bevisstheten rundt dette er høy i Moskva. I den nyeste offisielle

7 Dette diskuteres i Barry Buzan og Ole Wæver, *Regions and Powers. The Structure of International Security* (Cambridge: Cambridge University Press, 2003), s. 343–344 og 419–423. De hevder også at man kan se konturene av et separat sør-kaukasiske sikkerhetskompleks der Tyrkia og USA støtter Aserbajdsjan og Georgia, mens Russland og Iran støtter Armenia og de facto-statene i Georgia. Argumentene for denne tilnærmingen er nok sterkere i 2008 enn de var i 2003.

8 Irina Isakova, "Russia's Policy Toward Abkhazia", *JRL Research & Analytical Supplement*, nr. 24 (Mai 2004).

gjennomgangen av russisk utenrikspolitikk sies det: “Den transkaukasiske regionen har en nøkkelbetydning når det gjelder å sikre Russlands territoriale integritet og nasjonale sikkerhet.”⁹

Man kan videre sette dette synspunktet inn i en større ramme av stormakts-tenkning, som fortsatt står sterkt i Russland. Synet på stormaktene som viktige, og stort sett de viktigste aktørene i internasjonal politikk, har vært til stede i russisk tenkning om internasjonal politikk også etter Sovjetunionens oppløsning.¹⁰ Under Putin har stormaktstenkningen kommet inn i sentrum av russisk strategisk tenkning. Parallelt med dette har også den russiske selvforståelsen av Russland som en stormakt styrket seg i så stor grad at det ikke hersker tvil om dette lenger i Moskva.¹¹ I denne forståelsen er Russlands stilling som stormakt basert på ytre kjennetegn, som størrelse, medlemskap i G-8 og setet i FNs sikkerhetsråd, på økonomien og posisjonen som energileverandør, og på Russlands posisjon innenfor det tidligere Sovjetunionen. Kaukasus er sentralt også her – igjen er det beliggenhet og energitransport som spiller inn.

Den russiske stormaktstenkningen finner ofte sin plass innenfor det som så treffende er blitt kalt en strategisk kultur bygget opp rundt geopolitikk.¹² Dermed befinner vi oss på det globale nivået. Den geopolitiske tenkningen har tre elementer – internasjonal politikk er et *nullsumspill*, der man må søke å opprettholde en *maktbalanse*, og der stater har sine *innflytelsessfærer*. Geopolitikken holdt stand gjennom 1990-tallet, selv om den ofte kom i skyggen av Russlands svakhet. Under Putin ble den modernisert. Økonomi kom med i forståelsen av internasjonal politikk. Pragmatisme som utenrikspolitisk stil overtok for det som ofte hadde vært innholdsløse konsepter fremført med kraftfull retorikk under Boris Jeltsin. Men geopolitikken fortsatte å være sentral som verdensanskuelse og i strategisk tenkning også etter 2000. Ikke minst gjaldt dette det tidligere Sovjetunionen – den viktigste, og eneste, russiske innflytelsessfæren.

Synet på internasjonal politikk i Russland samsvarer i store trekk med realismen blant teorier om internasjonal politikk. Enkelt oppsummert er grunnideen i realismen at stater søker makt, de konkurrerer, de har objektive nasjonale

9 Den russiske føderasjonens utenriksdepartement, *Obzor vnesnej politiki Rossijskoj Federatsii* (Moskva: Ministerstvo inostrannykh del Rossijskoj Federatsii, 2007).

10 Bobo Lo, *Russian Foreign Policy in the Post-Soviet Era. Reality, Illusion and Mythmaking* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2002), s. 52–57.

11 Jf. Fjodor Lukjanov, “Kazjdyj za sebja”, *Novoe vremja* [Enhver for seg selv], 14. april 2008 [The New Times (online 19. sep. 2008)], s. 34.

12 Lo, *Russian Foreign Policy*, s. 99–122.

interesser, og deres ressurser bestemmer hvor de sterke de er.¹³ Små stater har færre ressurser enn store. Hvis stormaktene konkurrerer om innflytelse i en gitt region, kan de mindre statene der ikke være nøytrale. Slike tanker står spesielt sterkt blant dem som påvirker russisk politikk i Sør-Kaukasus. Mens liberale markedsøkonomer tok seg av forbindelsene med Vesten på 1990-tallet, ble diskusjon og politikk rettet mot det tidligere Sovjetunionen overlatt til de væpnede styrkene og regionalt interesserte geopolitikere. Dette har bare langsomt endret seg. Stormaktsretorikken forsvant aldri fra denne delen av russisk utenrikspolitikk, slik den i perioder gjorde i forholdet til Vesten. Stormaktsbegrepet og alt som hører med klinger fortsatt godt i mange russiske ører. Sett fra Moskva er landene i Sør-Kaukasus ikke helt som andre land. De har en strategisk betydning for Russland, de påvirker Russlands nasjonale sikkerhet, og de er for små til å motstå presset fra stormaktene.

Fra Moskvas side regnes ikke Georgia som et land på linje med andre, men som en ganske spesiell nabo. Dette har blitt spesielt tydelig etter Rose-revolusjonen i 2003. Roserevolusjonen ble i Russland oppfattet som et kupp orkestrert utenfra, som spilte på nasjonalistiske og anti-russiske strømninger i den georgiske eliten. Det første er ikke riktig, det andre en overdrivelse. Uansett forsterket denne oppfatningen synet på Georgia som en ikke vennligsinnet stat overfor Russland. Synet i Moskva var at hvis Georgia lyktes med å reformeres til en fullt ut demokratisk stat, ville Tbilisi bli enda mindre vennlig innstilt overfor Russland.¹⁴ Dette var ikke ønskelig. Man søkte derfor å begrense Georgias muligheter for en vellykket demokratisering, og det nødvendige, medfølgende utenrikspolitiske engasjementet. Hvis Russland beholdt en eller annen form for innflytelse i Georgia, ville Tbilisis internasjonale engasjement snevres inn og sjansene for å beholde landet innenfor den russiske innflytelsessfæren øke.

Før jeg utdypet Georgias betydning for Russland, vil jeg kort skissere hvilke russiske interesser som skal ivaretas i Georgia. Det er blant annet økonomiske interesser, med et russisk ønske om å beskytte investeringer i Georgia. Russiske selskaper har investert i landets elektrisitetsnett og -produksjon, kjemisk industri, produksjon av mat- og drikkevarer, georgisk finansnæring og Batumi olje-

13 Hans Morgenthau, *Politics Among Nations* (New York: Alfred A. Knopf, 1948) er det klassiske verket. Her fra utdrag i Hans Morgenthau, "Six Principles of Political Realism", i Robert J. Art og Robert Jervis (red.), *International Politics. Enduring Concepts and Contemporary Issues* (New York: Pearson Longman, 2005), s. 7–14.

14 Dov Lynch, *Why Georgia Matters*, Chaillot Paper, nr. 86 (Paris: EU Institute for Security Studies, 2006), s. 45–51.

terminal.¹⁵ Russland har lenge vært et viktig land for Georgia når det gjelder investeringer og handel. Etter den russiske økonomiske blokaden av Georgia fra oktober 2006 til april 2008 avtok imidlertid Russlands betydning for Georgias økonomi påtagelig.¹⁶

Det er også russiske interesser innen energitransport, spesielt fremtidige muligheter for dette. Energieksport til Tyrkia og Iran kan lettest skje gjennom Georgia. Men det er foreløpig snakk om potensial mer enn realiteter. Gassrørledningen Blue Stream mellom Russland og Tyrkia ble lagt på bunnen av Svartehavet nettopp for å unngå Georgia som transittland, både av økonomiske og politiske årsaker.¹⁷ Et langsiktig mål med investeringene i Georgias elektrisitetsektor var eksport til Tyrkia. Men etter hvert som Russland selv står overfor en periode med kraftmangel, er det heller ikke utenkelig med georgisk krafteksport til Russland. Uansett hvor man skal eksportere elektrisitet, og hvilke muligheter som skal utnyttes, er det viktig for russerne å ha en fot innenfor i Georgia og forhindre en tilsvarende fordelaktig posisjon for andre land. Ikke minst er det en negativ hensikt med denne politikken. Russland ser helst at transportruter for energi i regionen bestemmes av russiske interesser. Det kan være i Russlands interesse at transportruter *ikke* blir lagt gjennom Georgia, og at Georgia *ikke* er en attraktiv partner for internasjonale konsortia av oljeselskaper.

-
- 15 Keith Crane, D.J. Peterson og Olga Olikier, "Russian Investments in the Commonwealth of Independent States", *Eurasian Geography and Economics*, årg. 46, nr. 6 (2005): 405–444.
- 16 **Russland hadde ca 15 % av Georgias utenrikshandel i 2005, og var landets viktigste handelspartner.** I første kvartal 2008 var Russlands andel av Georgias utenrikshandel ca 6,5 %, den sjette viktigste handelspartneren. I tillegg til blokaden spiller det nok en rolle at Georgia er med i Verdens handelsorganisasjon (WTO) og nå har lettere tilgang til flere handelspartnere enn før, mens Russland ikke er medlem. Russlands investeringer i Georgia gikk opp i perioden 2003–06 **og avtok deretter markant.** Georgias utenriksdepartement, *Relations between Georgia and Russia* (Tbilisi: Ministry of Foreign Affairs, udatert 2006) [online 19. sep. 2008] og *Macroeconomic overview* (Tbilisi: Ministry of Foreign Affairs, udatert 2008) [online 19. sep. 2008] med *Annex* (Tbilisi: Ministry of Foreign Affairs, udatert 2008) [online 19. sep. 2008].
- 17 **Det er dyrt å bygge undersjøiske rørledninger, men også avgifter til transittland er normalt høye.** I tillegg kommer ulike risiki, som kan føre til at gassen ikke kommer frem til mottageren. Dette har vært et stort problem for Russland i forholdet til Ukraina. Tilsvarende har det vist seg svært vanskelig for Russland å eksportere elektrisitet til Tyrkia gjennom Georgia – elektrisiteten har ikke nådd frem til den georgisk-tyrkiske grensen.

Det samme gjelder på den militære siden. Etter at russiske styrker forlot basene i Georgia, var det viktig at ingen andre kom og tok deres plass.¹⁸ Russland ønsket dessuten å beholde mest mulig av sin relative militære overlegenhet i Sør-Kaukasus. Landet har også permanente interesser knyttet til grensesikkerhet og grensekontroll. I forlengelsen av selve grensekontrollen, har det lenge vært viktig for Russland å ha en viss kontroll med det som skjer over grensen fra Nord-Kaukasus. De autonome republikkene i Nord-Kaukasus er et urolig område av Russland. Så lenge det pågikk utstrakt krigføring i Tsjetsjenia, var det av stor betydning å unngå at opprørerne tok seg over grensen til Georgia for å hvile og omgruppere. Frem til høsten 2001 var dette noe som pågikk jevnlig. Det har alltid vært kontakt mellom befolkningen på nord- og sørsiden av Kaukasus, og den georgiske grensekontrollen var lenge mangelfull. Dette var klart problematisk for Russland. Det toppet seg med krisene rundt tsjetsjenske flyktninger og gerilja i Pankisidalen på georgisk side av grensen i 1999, 2000 og 2001, og Kodori-krisen i grenseområdet mellom Georgia og Abkhasia høsten 2001. Etter den USA-støttede opprydningen i georgisk grensekontroll i 2002, forsvant dette problemet.

Et hensyn som ble viktigere for Russland etter årtusenskiftet, er beskyttelse av russiske statsborgere i Abkhasia og Sør-Ossetia, der mellom 80 og 90 prosent av innbyggerne fikk russisk statsborgerskap mellom 2000 og 2008.¹⁹ Den umiddelbare foranledningen for denne politikken var at de gamle, sovjetiske innenrikspassene ble ugyldige som identitetspapirer for innreise til Russland i 2004. Georgia, på sin side, hadde ikke anerkjent de sovjetiske innenrikspassene etter 1994 og ville ikke dele ut FN-pass til sør-osseterne og abkhaserne. Etter den russiske loven om statsborgerskap fra 2002, med endringer fra 2003, kan mange

-
- 18 Russland hadde styrker på basene Vaziani, Batumi og Akhalkalaki fra 1994 til 2001 (Vaziani) og 2005 (Batumi og Akhalkalaki). Russerne hadde også styrker på Gudauta-basen i Abkhasia, som skal ha blitt stengt i 2001. Georgia har ikke innsisert Gudauta, og den russiske tilbaketrekningen er ikke verifisert. I dag brukes basen av de russiskkontrollerte SUS-godkjente fredsbevarende styrkene i Abkhasia. Se Kornely K. Kakachia, "End of Russian Military Bases in Georgia: Social, Political and Security Implications of Withdrawal", *Central Asia and the Caucasus*, nr. 2 (2008): 52–62.
- 19 Antagelig er det snakk om rundt 90 % i Abkhasia og kanskje 70 % i Sør-Ossetia. Anslagene varierer. Abkhasiske og sør-ossetiske myndigheter opererer med tallet 90 %. Abkhasias parlament, *Postanovlenije narodnogo sobranija Respubliki Abkhasija* [Resolusjon fra Republikken Abkhasias parlament], 18. oktober 2006 (Kavkaz-Uzel. ru [online 19. sep. 2008]); Ivan Sukhov, "Po tri v odni ruki" [Tre til hver], *Vremja novostej*, 16. august 2006.

kategorier tidligere sovjetborgere lett og raskt få russisk statsborgerskap.²⁰ Det russiske utenriksdepartementet stod for utdelingen av pass til abkhaserne og sør-osseterne, hovedsakelig etter 2004. Mens det fra 2000 på russisk side ofte var snakk om å gi abkhaserne og sør-osseterne mulighet til å reise til Russland, ble det etter 2004 mer vanlig å referere til disse folkenes behov for beskyttelse mot de georgiske sentralmyndighetene i Tbilisi.

Sør-Kaukasus har altså en klar betydning i russisk sikkerhetspolitikk, lenge forsterket av den urolige og vanskelige situasjonen i Nord-Kaukasus. Det er også en tydelig strategisk interesse i å dominere Sør-Kaukasus, med Iran og Tyrkia som potensielle regionale konkurrenter. Armenia er en trofast russisk alliert, og Russland har stor økonomisk innflytelse i landet. Imidlertid er Armenia både politisk og geografisk isolert, og forbindelseslinjene til Russland går gjennom Georgia.²¹ Aserbajdsjan har ført en vestvennlig politikk, og har etter hvert fått et godt forhold til Georgia. Tyrkia har holdt en lav profil i Sør-Kaukasus etter 1995, men har også gradvis bygget et sett av økonomiske, strategiske og politiske interesser i alle de tre landene i Sør-Kaukasus, spesielt Aserbajdsjan og Georgia, uten å fremstille dette som en motsetning til russisk innflytelse. Det er i denne konteksten Russland ønsker å sikre sin dominans i Sør-Kaukasus. Da er det essensielt å beholde mest mulig innflytelse også i Georgia – hvis nødvendig, negativ, slik tilfellet er i dag, og i verste fall, gjennom å sørge for at Georgia forblir ustabil og svakt. USAs voksende interesse for Sør-Kaukasus har kun bidratt til å forsterke en slik tankegang i Moskva.

GEORGIAS STRATEGISKE BETYDNING FOR USA

For USA er det også viktig å ha innflytelse i Sør-Kaukasus, og Georgia er USAs viktigste allierte i området. Utgangspunktet er at landet grenser til Nato-medlemmet Tyrkia, ligger nær Iran og Midtøsten og er velvillig innstilt overfor USA. På 1990-tallet hadde USA som mål at landene i Sør-Kaukasus, i hele det post-sovjetiske området og i Sentral- og Øst-Europa skulle bli en sone av stabilitet

20 Statsdumaen, “Federalnyi zakon O grazhdanstve RF ot 31.05. 2002 N 62-FZ” [Den føderale loven om den russiske føderasjonens statsborgerskap av 31.05.2002] (Moskva: Gosudarstvennaja Duma, 2002) [online 19. sep 2008]. En del abkhasere og sør-ossetere fikk også russisk pass etter den gamle loven, som åpnet for russisk statsborgerskap for en mindre omfattende gruppe av tidligere sovjetborgere.

21 Armenia har ikke diplomatiske eller andre forbindelser med Aserbajdsjan på grunn av konflikten om Nagorno-Karabakh, og denne førte også til brudd i forbindelsene mellom Armenia og Tyrkia. Siden 1990-tallet har også spørsmålet om anerkjennelse av folkemordet på armenerne i 1915 hindret vanlig politisk kontakt mellom Armenia og Tyrkia – selv om man på begge sider innser at det hadde vært hensiktsmessig å bedre forholdet. Armenia har forbindelser med Iran og er ellers avhengig av transitt fra Russland gjennom Georgia. Forholdet mellom Georgia og Armenia er ganske bra, men fortsatt underutviklet.

og velstand, og således sikre freden – og amerikanske markeder – i Europa.²² Målet var å tilby Nato-medlemskap til flere av disse landene etter hvert, mens de i første omgang kunne bli med i et løsere samarbeid med mulighet for utstrakt kontakt – Partnerskap for fred (PfP).²³ Det fantes også spesialiserte bilaterale programmer. I Georgia ble det viktigste, *Georgia Border Security and Law Enforcement Program* (GBSLE), startet i 1997 og i utgangspunktet et ledd i USAs vidtrekkende tiltak for å forhindre spredning av atomvåpenteknologi og kjernefysisk materiale. Den militære dimensjonen i det bilaterale samarbeidet har altså vært der hele tiden.

USAs interesser i Georgia fikk tidlig en energidimensjon. Et svært viktig amerikansk mål i Sør-Kaukasus på 1990-tallet var å sikre at petroleumsressursene i Kaspiahavet ble utviklet. Deretter skulle de bli transportert til Vesten utenom Russland, gjerne gjennom land der USA hadde innflytelse og god kontakt med myndighetene – spesielt Georgia. Dette viste seg i Washingtons engasjement for BTC-rørledningen og dennes trasé gjennom Aserbajdsjan, Georgia og Tyrkia.²⁴ Uten dette engasjementet hadde neppe BTC blitt bygget. Tilgangen for amerikanske og vestlige oljeselskaper til regionen veide tungt her, og Washingtons linje var at en ny transportrute måtte legges utenom Russland og Iran. Politikken med hensyn til BTC var også sterkt motivert av hensynet til stabilitet i regionen. Tanken var at en slik rørledning også ville redusere konfliktpotensialet i regionen, fordi den ansopret til kontakt og samarbeid.²⁵

9/11 og krigen mot terrorisme brakte et nytt element inn i forholdet mellom USA og Georgia. Det ble nå essensielt for Washington å sørge for at internasjonal terrorisme ikke fikk fotfeste i Georgia, og at Georgia hadde ressurser og mannskap til å motstå en slik utvikling. Problemet var høyst reelt. Man kan si at Russland og USA i perioden like etter 11. september 2001 hadde sammenfallende interesser i Georgia. Det viste seg da også i etterkant av Kodori-krisen i 2001, da USA opprettet Georgia Train and Equip Program (GTEP) for å styrke de georgiske militære styrkene – ikke minst deres kontroll med georgisk terri-

-
- 22 Det hvite hus, *A National Security Strategy of Engagement and Enlargement* (Washington: The White House, februar 1996) (Federation of American Scientists [online 19. sep. 2008]).
- 23 PfP ble opprettet i 1994 og Georgia ble med i PfP i mars, Aserbajdsjan i mai og Armenia i oktober samme år. Blant de tidligere sovjetrepublikkene var Georgia relativt tidlig ute, etter statene i Baltikum, Ukraina og Moldova. Russland ble med i PfP i juni dette året.
- 24 BTCs historie og Washingtons støtte til denne er beskrevet i Damien Helly og Giorgi Gogia, "Georgian Security and the Role of the West", i Bruno Coppetiers og Robert Legvold (red.), *Statehood and Security: Georgia after the Rose Revolution* (Cambridge, Massachusetts: American Academy of Arts and Sciences/MIT Press, 2005) s. 271–305, spesielt s. 277–281.
- 25 Helly og Gogia, "Georgian Security and the Role of the West", s. 277.

torium.²⁶ Mange i Russland protesterte mot dette, men ikke president Vladimir Putin. Nettopp georgisk kontroll med eget territorium, og spesielt grensene, var i Russlands interesse. Men det viste seg, enda tidligere i Georgia enn i Sentral-Asia, at Russland ikke ønsket at USA skulle utvikle et bredt, tett samarbeid med et land som var innenfor russisk interessesfære. Likevel er det nettopp dette som har skjedd. USAs politikk for å styrke regionens “uavhengighet og stabilitet” har medført en betydelig støtte til oppbyggingen av Georgias militære styrker.²⁷ På den annen side har Georgia bidratt militært i Irak og Afghanistan i tillegg til Kosovo. I Irak har georgierne vært med siden 2003. Etter flere utvidelser var styrken på 2000 mann før den ble trukket ut i august 2008. I Afghanistan hadde Georgia 50 militære observatører i forbindelse med valget i 2004.²⁸

Under president Eduard Sjevardnadze var utenrikspolitikken i Georgia en balansegang mellom Russland og USA. Han søkte å balansere den uunngåelige russiske innflytelsen med et så utstrakt amerikansk engasjement som mulig. Amerikanerne var da også hans sterke støttespillere internasjonalt. Etter Israel var Georgia det landet som mottok mest økonomisk støtte fra USA per innbygger. Men mot slutten av Sjevardnadzes regjeringstid var regimet blitt så korrump, og styret så svakt, at man knapt kunne snakke om retning eller balanse i utenrikspolitikken. Ikke bare georgierne, men også Georgias internasjonale partnere, var lei av hele situasjonen. Noen uker før parlamentsvalget i 2003 gjorde USA det kjent at den bilaterale støtten ville bli kraftig redusert fra 2004.²⁹

Dette endret seg med Roserevolusjonen og den nye, ytterst amerikavennlige, ledelsen i Tbilisi under Mikheil Saakasjvili. Til USAs tidligere, og på ingen måte glemte, interesser i Georgia kom en ny: at Roserevolusjonen måtte lykkes. Tbilisis nye politikk var demokratisering, integrasjon med Vesten, økonomisk modernisering og reintegrering av hele Georgias territorium. Washington støttet alle disse målene. Fra september 2005 har Georgia en Millennium Challenge Account med USA, der Georgia i løpet av fem år skal motta 295 millioner ame-

-
- 26 GTEP (mai 2002-april 2004) bestod av utstyr, opplæring og trening for fire georgiske bataljoner og enkelte mindre enheter. GTEP ble avløst av Georgia Sustainment and Stability Operations Program (SSOP), som varte til september 2007.
- 27 *The National Security Strategy of the United States of America* (Washington: The White House, september 2002) [online 19. sep. 2008].
- 28 I Kosovo har det vært en tropp i Mamusha (under tyrkisk kommando) og et kompani i Prizren (under tysk kommando) siden 2003, til sammen 184 mann. I Irak (Al Kut) var det 2000 mann fra den tredje infanteribrigaden på fredsbevarende oppdrag fra juli 2007. Før dette var det i 2003 en gruppe helsepersonell (70 personer) og en ingeniørtropp i Tikrit i 2003, og i 2004–07 var det en kontingent fra Satsjekerebataljonen (fjellbataljon) i Irak, først 160 mann, deretter 850 fra 2005.
- 29 Natalia Antelava, “United States Cuts Development Aid to Georgia”, *Eurasia Insight*, 29. september 2003 (Open Society Institute New York [online 19. sep. 2008]).

rikanske dollar til infrastruktur og næringsutvikling.³⁰ Dette kommer i tillegg til ordinær amerikansk bilateral støtte, som fortsatt er svært høy sammenlignet med andre land i regionen – bare Russland får mer i absolutte tall.³¹ Georgia er en viktig alliert for USA, men fra 2003 har det for Bush-administrasjonen også blitt et eksempel til etterfølgelse for andre fattige og svake stater, noe George W. Bush har understreket ved flere anledninger.³²

I tillegg til militær støtte og samarbeid, energitransport, terrorismebekjempelse og demokrati, har en utvidelse av Georgias integrasjon med Nato vært et sentralt amerikansk mål, spesielt siden 2003. Etter Praha-toppmøtet i november 2002 fikk partnerskapslandene i Sør-Kaukasus og Sentral-Asia muligheten til å inngå en Individual Partnership Action Plan (IPAP) med Nato.³³ Etter Roserevolusjonen ble det fortgang i integrasjonsprosessen fra Georgias side. Medlemskapsøknaden fra 2002 ble fulgt opp med en IPAP, godkjent i det Nordatlantiske rådet i oktober 2004.³⁴ Integrasjonen med Nato har kommet svært langt: fra 5. september 2008 deler blant annet Georgia og Nato radardata.³⁵ Innen Nato var amerikanerne pådrivere for tettere bånd med Georgia, med svært positive signaler om Georgias muligheter for en Membership Action Plan (MAP), også fra president Bush. Da spørsmålet ble tatt opp på Nato-toppmøtet i Bucuresti i april 2008, var det tydelig motstand mot georgisk Nato-medlemskap fra bl.a. Tyskland – man var redd for at en georgisk MAP, og dermed en klar plan videre for Georgias integrasjon med Nato, ville ødelegge forholdet til Russland. Saken ble utsatt og videre oppfølging overlatt til utenriksministermøtet i slutten av 2008. Likevel var amerikanernes innsats tydelig i slutterklæringen. For første gang stod det nemlig svart på hvitt at Georgia skulle bli Nato-medlem.³⁶ Bush-

30 *U.S. Assistance to Georgia – Fiscal Year 2006* (Washington, DC: State Department/Bureau of European and Eurasian Affairs, 2006) [online 19. sep 2008].

31 I finansåret 2007 fikk Georgia 101,24 millioner amerikanske dollar utenom Millennium Challenge Account, mens tilsvarende tall for Armenia, Serbia og Kasakhstan var ca 66–77 millioner dollar. **Russland fikk 913,28 millioner dollar.** USAs utenriksdepartement, Faktaark (Washington, DC: State Department/Bureau of European and Eurasian Affairs) [online 19. sep. 2008].

32 Se spesielt Det hvite hus, *President and President Saakashvili Discuss NATO, Democracy* (Washington, DC: White House, 10. mai 2005) [online 19. sep. 2008] og *President Bush Meets with President Saakashvili of Georgia* (Washington, DC: White House, 19. mars 2008) [online 19. sep. 2008].

33 Nordatlantisk råd, *The Prague Summit Declaration*, Praha: Nordatlantisk råd, 21. november 2002 (Nato [online 19. sep 2008]).

34 Civil.ge, “NATO approves Georgia’s IPAP”, *Civil.ge*, 30. oktober 2004.

35 Koblingen mellom Natos og Georgias radarsystemer var planlagt iverksatt i mars 2008, men iverksettelsen ble skjøvet fremover i tid. Michael Evans, “Georgia linked to Nato early warning system”, *Times*, 5. september 2008.

36 *The Bucharest Summit Declaration*, Bucuresti: Nordatlantisk råd, 3. april 2008 (Nato [online 19. sep 2008]).

administrasjonen har gått inn for en rask integrasjon av Georgia i Nato. Spørsmålet om Georgias forhold til Nato kommer sannsynligvis til å bli fulgt opp fra Det hvite hus helt til president Bush går av.

Utgangspunktet for amerikanernes engasjement i Georgia er landets strategiske betydning og beliggenhet. Det kan diskuteres om Georgias betydning for USA først og fremst er en konsekvens av at USA er en supermakt med globale interesser. Georgia er langt fra USA, og det har vært viktig å være klar over at amerikanernes engasjement ikke stikker like dypt under alle tenkelige omstendigheter.³⁷ Dette ble blant annet illustrert under krigen i august 2008, hvor det raskt ble klart at USA ikke kom til å støtte Georgia militært. Men med 9/11 og BTC-rørledningen økte Georgias betydning – forholdet mellom USA og Georgia hadde vært svært annerledes og langt fra så omfattende uten terrorisme og oljen og gassen i Kaspiahavet. Og nettopp under president Bush ble vekten lagt spesielt på energi, kampen mot internasjonal terrorisme, og Georgia som et nytt demokrati. Den militære komponenten av samarbeidet var viktig og synlig.

Georgias strategiske betydning for USA vil nok ikke avta med en ny administrasjon i Det hvite hus. Kampen mot internasjonal terrorisme forsvinner ikke med det første, ei heller interessen for energiresursene i Kaspiahavet og konkurransen om dem. Den georgisk-russiske krigen har gjort at Georgia vil være viktig i Washington i mange måneder fremover. Men den amerikanske viljen til å fortsette et utstrakt engasjement i Georgia kan komme til å avta. Tbilisi kan ikke ta for gitt at Washington etter presidentskiftet i januar 2009 fortsatt vil støtte oppbyggingen av georgiske militære kapabiliteter, eller ønske å få Georgia med i Nato uansett hva Russland måtte mene om dette. Selv om Georgia har blitt lovet over en milliard amerikanske dollar fra USA i 2008–09 til gjenoppbygging av infrastruktur, er det opp til en ny presidentadministrasjon å avgjøre om den økonomiske støtten skal fortsette utover dette.

GEORGIAS STRATEGISKE BETYDNING FOR EU

EU er nå mer til stede i Sør-Kaukasus, men veien til et bredere engasjement har vært lang. Spesielt Georgia har utfordret EU på flere måter. For det første har forholdet til Georgia krevd mer av en felles utenriks- og sikkerhetspolitikk enn det EU har klart å samle seg om, enn si koordinere. En annen utfordring er spørsmålet om Georgia tilhører Europa. Før Roserevolusjonen var det klart at så ikke var tilfelle, men etter 2003 ble forholdet et annet. Georgia ønsker å

37 Helly og Gogia argumenterer for at det vestlige engasjementet i Georgia og Sør-Kaukasus ofte tas for å være mer omfattende og betydningsfullt enn det egentlig er. Helly og Gogia, "Georgian Security and the Role of the West", s. 271–274.

tilhøre Europa, og på lang sikt er EU-medlemskap målet. Hvordan skulle EU forholde seg til Georgia, så lenge landet var langt fra å være et aktuelt søkerland til EU? Problemet gjaldt ikke bare Georgia, men hele det området som kom inn i EUs nabolag ved utvidelsene i 2004 og 2007, og spesielt Ukraina, Sør-Kaukasus og Moldova. EU-utvidelsen og de påfølgende forsøkene på å få vedtatt først en grunnlov, og så den mindre omfattende Lisboa-traktaten, førte EU inn i en krise som gjør unionen dårlig skikket til å hankses med nettopp spørsmål om Europas endelige form. Samtidig må spørsmålet om Europas grenser og EUs politiske innhold løses før integrasjonsprosessen innad i EU, og med mulige søkerland, kan fortsette.

EUs engasjement i Sør-Kaukasus ble utvidet i en periode der det var usikkerhet rundt selve rammen for dette engasjementet, nemlig EUs identitet og mulighet til å utforme en samlet utenrikspolitikk. Likevel økte samarbeidet raskt i omfang, etter hvert som det ble klarere for EU-landene hvordan Georgia påvirket EU, og hvilke interesser EU hadde i Sør-Kaukasus.

For EU var det viktig at Georgia utvikler seg til å bli et demokrati og en rettsstat. En slik utvikling ville fremme europeiske verdier i regionen, og gi Europa et imøtekommende og relativt likesinnet naboland i Kaukasus. Veien til demokrati og rettsstat i Georgia virket lang, men så lenge landet var på vei dit, var man i EU optimistisk. Alternativet til en demokratisk utvikling i Georgia er sannsynligvis en stat med sterkt svekket sentralmakt, og liten kontroll over eget territorium, som på slutten av Sjevardnadzes regjeringstid eller tidlig i 1990-årene. Nettopp en slik uheldig utvikling har blitt mer sannsynlig etter krigen med Russland. Dette ville innebære et alvorlig sikkerhetsproblem ved EUs grenser. Stabilitet i Georgia og Sør-Kaukasus er også viktig, fordi dette er en viktig transittregion for energi for EU som for USA. Terrorismebekjempelse er en annen av EUs sentrale interesser i Georgia.

Georgia fikk en partnerskaps- og samarbeidsavtale (Partnership and Cooperation Agreement, PCA) med EU i 1999. I perioden 1992–2004 mottok Georgia til sammen 420 millioner euro fra EU i støtte. På tross av dette var EUs politikk overfor Georgia uten en klar definisjon frem til 2001. Holdningen i EU-kommisjonen var at EU ikke kunne ha en effektiv Georgia-politikk før konfliktene i Abkhasia og Sør-Ossetia var løst, og før et reelt regionalt samarbeid kom på plass i Sør-Kaukasus.³⁸ Dette lignet på politikken man førte i forhold til Polen, Tsjekkia, Slovakia og Ungarn, de såkalte Vysegrad-landene, tidlig på 1990-tallet – og det var ikke mer vellykket med Sør-Kaukasus enn det hadde vært i Sentral-Europa. I 2001 tok Sverige, som da hadde formannskapet,

38 Lynch, *Why Georgia Matters*, s. 60.

initiativ til å prioritere Sør-Kaukasus høyere. I første omgang førte dette ikke frem, men etter en ny tenkepause klarte EU å samle seg om å opprette en egen EU-representant til Sør-Kaukasus. Den finske diplomaten Heikki Talvitie ble den første EU Special Representative til Sør-Kaukasus fra juli 2003, senere avløst av svensken Peter Semneby.

Etter Roserevolusjonen forsvant en del av diskusjonen innenfor EU om Sør-Kaukasus og om det var relevant å forholde seg til regionen som EUs nabo-lag. Spørsmålet var snarere hvordan man best kunne forholde seg til Georgias ønske om EU-medlemskap og integrasjon i Europa. Den første tiden var relativt uproblematisk. EU satte i gang programmer og støtte som først og fremst dreide seg om å styrke Georgias rettssystem gjennom en utsendt delegasjon – EUJUST Themis – i 2004–05, videre å arbeide for respekt for menneskerettigheter og demokrati, og styrke Georgias økonomi og infrastruktur. I separatistområdene hadde EU allerede fra 1998 et rehabiliteringsprogram i Sør-Ossetia. Etter Rose-revolusjonen opprettet også EU flere programmer som støttet gjenoppbygging og utvikling i Abkhasia.³⁹

Etter hvert, og spesielt etter krigen i august 2008, ble det imidlertid tydelig at EU fortsatt hadde et problem når det gjaldt Georgia. Problemene med demokratibygging i Georgia, og de store utfordringene knyttet til separatistregimene, gjorde det vanskelig for EU å se på Georgia som et potensielt medlem de nærmeste årene. EUs egne problemer etter utvidelsene i 2004 og 2007 fikk andre utvidelsesprosesser til å stoppe opp. Samtidig var Georgias problemer før krigen av en sånn art at EU ikke kunne la være å forholde seg til dem. Dette dilemmaet var i ferd med å innhente EU for alvor da krigen brøt ut. Finland, som skulle overta formannskapet i OSSE i juli 2008, var godt i gang med planer for å ta fatt i separatistkonfliktene, som man ønsket å koordinere også innenfor EU. For mange EU-land var det åpenbart på høy tid å forholde seg mer aktivt til Georgia, men unionen samlet klarte ikke å komme videre.

Krigen kan ha endret på dette. EUs toppledere møttes til et ekstraordinært toppmøte 1. september – for første gang siden Irak-krigen i 2003 – og besluttet å suspendere forhandlingene med Russland om en rammeavtale. Uenigheten innad i EU mellom Storbritannia, Polen og de baltiske landene på den ene siden, og Tyskland, Frankrike og Italia på den andre siden om hvor langt man skulle gå i å kritisere Russland, var tydelig, men mindre enn ventet på forhånd. Forhandlingene om rammeavtale med Russland hadde pågått lenge uten å gi særlig resultat, og en suspensjon var ikke en kraftig sanksjon. Toppmøtet 1. september var ikke nødvendigvis begynnelsen på en mer samlet felles utenriks- og sikker-

39 Lynch, *Why Georgia Matters*, s. 63–64.

hetspolitikk overfor Russland, men sannsynligvis starten på et klarere forhold til Georgia. Det kunne synes som at det nå hadde åpnet seg en mulighet for EU til å få en klarere rolle i Georgia, og at EU-landene forstod dette.

RUSSLAND OG GEORGIA: EN LANG HISTORIE

Hvis man begynner å diskutere forholdet til Georgia med russere, eller forholdet til Russland med georgiere, blir historien raskt trukket frem som en forklaring. Historien forklarer hvorfor russerne må bevare sin innflytelse i Kaukasus, eller hvorfor de ikke kan det, hvorfor Georgia er et lite imperium i seg selv, eller hvorfor det er et offer for imperialismen. Historien er selvfølgelig omstridt, det gjelder i forholdet mellom Georgia og Russland som det gjelder i norsk historieskrivning. Likevel skader det ikke å kjenne historien når man tilnærmer seg forholdet mellom to land – også eldre historie. Mens tilsvarende studier ofte nøyer seg med en gjennomgang som går fem, ti eller tretti år tilbake, tar denne for seg en lengre periode.

Det er flere grunner til at denne studien inneholder en grundig gjennomgang av Georgia og Russlands felles historie. Her i Vesten har vi en viss kjennskap til Sovjetunionen, men mye som er skrevet om sovjetisk historie tar utgangspunkt i politikk og hendelser i Moskva og Leningrad. Spesielt for den som ikke har lest tykke studier beregnet på et akademisk publikum, kan det være vanskelig å danne seg et inntrykk av hva som foregikk utenfor de største byene, eller i unionens utkanter. Det samme gjelder i enda større grad utkantene i det russiske imperiet frem til 1917. Georgias historie har ikke fått så veldig mye oppmerksomhet internasjonalt, og spesielt når det gjelder nyere historie, og tiden etter 1960, er mangelen på historieverk påtagelig. Det finnes likevel bøker man kan lese.⁴⁰ Problemet med mangelen på historieskrivning er enda større for Abkhasia og Sør-Ossetia.⁴¹ Vi vet ikke alt om Georgisk SSR og den politiske utviklingen i Tbilisi på 1970- og 80-tallet, men vi vet noe. Vi vet noe om den samme perioden i Abkhasisk ASSR, og mindre om den samme perioden i den autonome regionen

40 Det mest komplette nyere verket er Ronald Grigor Suny, *The Making of the Georgian Nation* (Bloomington, Indiana: Indiana University Press, 1994). Se også David Marshall Lang, *A Modern History of Soviet Georgia* (New York: Grove Press, 1962) og *The Georgians* (London: Thomas and Hudson, 1966).

41 Men se Stephen D. Shenfield, "Origins and Evolution of the Georgian-Abkhaz Conflict", *The Circassian World*, 2008 [online 19. sep. 2008]; George Hewitt, *The Abkhazians. A Handbook* (Richmond: Curzon, 1999); Svante E. Cornell, *Autonomy and Conflict: Ethnoterritoriality and Separatism in the South Caucasus – Cases in Georgia* (Uppsala: Department of Peace and Conflict Research, Uppsala Universitet, 2001).

Sør-Ossetia. Vi har enda dårligere kjennskap til forholdene for de enkelte folkegruppene, og forholdet mellom dem, mot slutten av sovjettiden.⁴²

Det er oven i kjøpet problematisk at omdiskuterte enkelthendelser er dårlig belyst i akademisk historieskrivning. I flere tilfeller finnes det to, eller tre-fire ulike, motstridende, mangelfulle eller mindre troverdige versjoner av et hendelsesforløp. Dette gjelder spesielt Georgias historie innenfor Sovjetunionen, abkhasisk historie og store deler av krigen i Abkhasia og Sør-Ossetia og hendelsene rett forut for krigsutbruddene.⁴³ Det samme kommer sannsynligvis til å være tilfelle for krigen som brøt ut i august 2008. Mye av det ukjente og uklare tilhører den nærmeste historien. Derfor synes jeg det er nødvendig med en gjennomgang i denne studien. Dette er ikke en statsviteres forsøk på å skrive Historien om Georgia og Russland og deres relasjoner. Det er i beste fall en kortfattet gjennomgang som skal gi leseren bedre forutsetninger for å forstå samtiden. Men det er også min hensikt å gjøre leseren oppmerksom på det vi ikke vet noe særlig om, eller som er omstridt. Når den historiske gjennomgangen nærmer seg 1980- og 90-tallet, kommer det derfor noen advarsler om hendelser som ikke er godt nok belyst.

Historien blir også misbrukt. Et siste mål med denne historiske gjennomgangen er å gjøre leseren bedre i stand til å oppsøke pålitelige kilder på egen hånd. Det finnes en del mindre troverdige eller ensidige historiegjengivelser, og det kan være vanskelig å finne frem til de gjennomarbeidede og grundige verkene. Denne innføringen kan forhåpentligvis vekke en viss nysgjerrighet, peke på en del gode arbeider om georgisk-russiske forbindelser og tjene som en kort veiviser i dette vanskelige terrenget. Fremstillingen er selvfølgelig verken komplett eller uten skjevheter. For eksempel vil nok enkelte savne mer bakgrunnsinformasjon om osseterne og abkhaserne som folk, men jeg håper de oppgitte referansene til en viss grad kan bøte på dette.

-
- 42 Det vel verdt å lese følgende referanse som en introduksjon til problemstillingen. Georgi Derluguian, *The tale of two resorts: Abkhazia and Ajaria before and since the Soviet Collapse*, Center for German and European Studies Working paper, nr. 6 (Berkeley, Cal.: University of California, 1995) [online 19. sep. 2008]. Også Shenfield, *Origins and Evolution of the Georgian-Abkhaz Conflict*, tar opp temaet. Synspunktene er forskjellige hos Shenfield og Derluguian.
- 43 Takk til Jeremy Smith som gjorde meg oppmerksom på rekkevidden av dette problemet. Noe finnes: En oversikt over den vanskelige perioden 1989–93 finnes i Christoph Zürcher, “Georgia’s Time of Troubles, 1989–1993”, i Bruno Coppetiers og Robert Legvold (red.), *Statehood and Security: Georgia after the Rose Revolution* (Cambridge, Massachusetts: American Academy of Arts and Sciences/MIT Press, 2005) s. 83–115. Jonathan Wheatley, *Georgia from National Awakening to Rose Revolution. Delayed Transition in the Former Soviet Union* (Aldershot: Ashgate, 2005), spesielt s. 41–66, gir også en grundig oversikt over den samme perioden.

Georgia i det russiske imperiet

Georgia⁴⁴ ble innlemmet i det russiske imperiet i perioden 1783–1878, først og fremst ved annekasjon, – 1801 nevnes gjerne som det året da Georgia ble en del av det russiske imperiet. I flere århundrer hadde de georgiske områdene ligget i en randsone mellom Romerriket, senere Bysants, og Persia. I middelalderen fortsatte konkurransen, nå mellom det osmanske riket, med hovedstad i Konstantinopel og sunnimuslimsk religion, og safavidenes persiske og sjittiske imperium. Det georgiske samfunnets struktur ble tidlig preget av persisk og bysantinsk innflytelse. Georgias storhetstid var på 11- og 1200-tallet, etter at kong David IV Bagrationi (med tilnavnet Aghmasjenebeli, Byggeren) (1089–1125) hadde bygget Georgia opp som en regional stormakt. Etterfølgerne hans, spesielt dronning Tamar (1194–1213), fortsatte arbeidet. Riket nådde sin maksimale utstrekning under dronning Tamar, som hersket over store områder i dagens Tyrkia, Russland, Aserbajdsjan, og Armenia. Hun mottok også skatt fra områder i dagens russiske Nord-Kaukasus og Iran, og hadde innflytelse over kysten rundt halve Svartehavet og deler av Kaspiahavet.

Storhetstiden tok slutt med mongolenes invasjon i 1220-årene. De georgiske områdene ble splittet opp i flere ulike kongedømmer, slik tilfellet også ofte hadde vært før storhetstiden. De neste århundrene ble preget av skiftende allianser og overherredømmer.⁴⁵ Det østlige Kartli-Kakheti var under Persia og det vestlige Imereti var osmansk.⁴⁶ De georgiske områdene var ekstremt fattige. På 1700-tallet begynte det kristne Russland – til nå en fjern nordeuropeisk makt – å ekspandere mot sør. Russerne, perserne og osmanene kom i konkurranse om de samme områdene. De østlige delene av dagens Georgia, kongedømmet Kartli-Kakheti, ble en del av det russiske imperiet i 1783, da kong Erekle III inngikk avtalen i Georgijevsk med Russland. Dette forhindret ikke at russerne unnlot å beskytte Kartli-Kakheti mot en persisk invasjon i 1795 som la Tbilisi øde. Russerne annekterte Kartli-Kakheti igjen i 1801, denne gangen med makt. Imereti fulgte etter i 1804. I perioden frem til 1828 delvis erobret, delvis annekterte Russland andre historiske georgiske områder, som Samegrelo (1804), Abkhasia (1809), Guria (1811) og havnebyen Poti (1806–12).⁴⁷ Russlands stilling i Sør-Kaukasus ble sikret med erobringen av Jerevan fra perserne i 1828. Georgierne, et overveiende ortodoks kristent folk, ble altså delvis motvillig og delvis frivillig, en del av det kristne, ortodokse Russland. Det georgiske aristokratiet og fyrstene

44 Georgisk: Sakartvelo, kartenes land.

45 Med unntak for en periode midt på 1300-tallet, da kong David den briljante samlet Georgia for noen korte tiår.

46 Imereti var også kjent som Egrisi eller Lazica.

47 Samegrelo kalles på russisk og enkelte andre språk Mingrelia.

gikk med på dette fordi de ble lovet at hele den georgiske samfunnsstrukturen skulle bevares, bare under et nytt, russisk overherredømme. Slik skulle det ikke gå.

Russland var en europeisk stormakt som integrerte Kaukasus i et imperium der byråkrati og militærvesen var bærende elementer i statens maktapparat. Georgia endret seg sterkt i perioden 1801–1917. Økonomisk og kulturelt ble landet sterkere, ettersom det nå var samlet innenfor en stat. Livet på landsbygda var ikke lenger hemmet av skattlegging fra flere stater og gjentatte invasjonjer. Den landeiende adelen og etter hvert nye grupper, som borgerskap og intelligentsia, fikk kulturelle og politiske bånd til St. Petersburg, imperiets hovedstad, og videre til Europa. Fra St. Petersburgs side ble Georgia stadig fastere og tettere knyttet til det russiske imperiet, og den georgiske samfunnsstrukturen gjennomgikk dyptgående endringer.

Fra offisielt hold ble ikke georgisk kultur sett på som en kultur, men som flere ulike kulturer. Georgierne ble betraktet som en gruppe bestående av flere folkeslag – mingreler og karter, blant andre. Dette var ikke urimelig, ettersom Georgia hadde vært delt i århundrer, men det gikk på tvers av den historiske tradisjonen fra Georgias storhetstid. I tillegg til georgierne bodde det mange folkeslag i de georgiske områdene: muslimer som snakket et tyrkisk språk (senere kjent som azerier), armenere, ossetere, abkhasere, grekere, jøder, muslimer som snakket georgisk (senere kjent som adsjarer) og kurdere. Politisk sett var Georgia også delt i flere provinser. I de første årtiene av 1800-tallet var Georgia en militærkoloni, men senere ble det delt inn i ulike provinser: guvernementene Tiflis og Kutais, og distriktene Sukhum og Batumi.⁴⁸

Både det russiske og det georgiske samfunnet var i denne perioden samfunn med livegenskap og føydale trekk, men ellers var de ulike samfunn. Det russiske føydalsamfunnet var mer preget av avstand og materielle forskjeller mellom klassene enn det georgiske. Det russiske samfunnet var også mer byråkratisk og regulert enn det georgiske. I det georgiske føydalsamfunnet hadde armenske handelsmenn tatt seg av handel og økonomiske kontakter utenfor regionen, mens livegne bønder og adelskap drev med landbruk og byttehandel. Forholdet mellom adel og bønder innebar underkastelse, men var ikke så preget av kulturforskjeller som tilsvarende forhold i Russland.

De første tiårenes russiske styre var militært, korrupt og uforutsigbart. Russernes politikk inneholdt sterke elementer av splitt og hersk mellom georgiske adelige og bønderne i ulike regioner, og mellom de ulike etniske gruppene i Kaukasus. Et russisk syn er at splitt og hersk-politikken utnyttet de store regio-

48 På georgisk er disse byene kjent som Tbilisi, Kutaisi, Sukhumi og Batumi.

nale, etniske og økonomiske forskjellene som allerede eksisterte i Kaukasus til å holde regionen så stabil og lojal som mulig.⁴⁹ St. Petersburg forsøkte å fremme utviklingen av en imperieidentitet som først og fremst var basert på troskap til tsaren som absolutt monark. Tsaren, representert enten ved en militærguvernør (1801–44 og 1882–1902) eller ved en stattholder (1844–84 og 1904–17), stod over de ulike folkegruppene og deres ledere, khaner, beyer, fyrster og eldre.⁵⁰ For folk i Kaukasus var et absolutt styre velkjent. Russernes posisjon som utenforstående administratorer gjorde det etter hvert også lettere å godta dem som meglere og regionens overherrer, selv når politikken deres favoriserte en bestemt part i en konflikt.⁵¹ Russerne ble upopulære, men nødvendige som meglere for de aller fleste av regionens etniske grupper.⁵² Imperiet tilbød også nye muligheter for den georgiske overklassen. I de delene av Kaukasus som ble integrert ved hjelp av kooperering av eksisterende eliter – vasallstater – fikk regjerende fyrster beholde sine tidligere privilegier mot trokapsløfte til tsaren og offiserstitler – ofte generalmajor. De typiske eksemplene er de ulike delene av dagens Aserbajdsjan og Dagestan. I andre områder ble lokale konger og fyrster avsatt, og adelen og etter hvert andre fikk muligheten til å gjøre karriere og knytte kontakter inn i det russiske imperiets administrasjon og byråkrati. Dette gjaldt de ulike georgiske regionene, og georgiere og armenere spesielt. De var kristne, og de bodde tettest rundt sentrum for all russisk administrasjon i Kaukasus – Tbilisi (da Tiflis).⁵³ De hadde også relativt god tilgang til det russiske utdannessystemet.⁵⁴

Men selv om de georgiske guvernementene var de best integrerte, og utgjorde sentrum i russisk Kaukasus, var de kolonier og underlagt et imperium.

-
- 49 V.V. Degojev, "Kavkaz v sostave Rossii: formirovanije imperskoj identitsjnosti" [Kaukasus som en del av Russland: utformingen av en imperieidentitet], i N.Ju. Silajev (red.), *Kavkazskij sbornik* (Moskva: Russkaja panorama, 2004), s. 28–48.
- 50 De russiske titlene er henholdsvis *glavnoupravljajusjtsij* og *namestnik*. Militærguvernør er en upresis oversettelse av det som egentlig betyr hovedbestyrer, mens *namestnik* i engelskspråklig litteratur oftest oversettes med visekonge. På norsk er stattholder en presis og dekkende oversettelse.
- 51 Dette gjaldt ikke fjellfolkene i Nord-Kaukasus, spesielt tsjetsjenerne, de dagestanske fjellfolkene og tsjerkesserne/ adygene, som ikke godtok russisk styre og som førte en lang serie med kriger mot den russiske ekspansjonen i den kaukasiske krigen fra 1817 til 1864.
- 52 Dmitri Trenin, "Russia's Security Interests and Policies in the Caucasus Region", i Bruno Coppetiers (red.), *Contested Borders in the Caucasus* (Brussels: VUB Press, 1996) [Vrije Universiteit Brussel [online 19. sep. 2008]].
- 53 Armenerne er kristne, men ikke ortodokse. Den armensk-apostoliske kirke er en østlig kirke og verdens eldste nasjonale kirke (301), og den har fellestrekk med den koptiske, de vestlige og de ortodokse kirkene.
- 54 Også muslimer hadde muligheter i både utdannessystem og imperiets administrasjon, men georgierne og armenerne var lettere å integrere av religiøse årsaker, de hadde sannsynligvis også bedre muligheter til dette og sluttet seg til imperiets identitet i større grad.

Dette var et mer integrert og byråkratisk imperium enn både Persia og det osmanske riket. Det er likevel et viktig poeng at det russiske imperiet ikke tjente økonomisk på Kaukasus – tvert imot, imperiet gikk her med tap.⁵⁵ Russlands ekspansjon i Kaukasus hadde et strategisk siktemål. Og imperiestyret inneholdt ulike elementer av tvungen integrering. Etableringen av enkelte elementer fra det russiske føydalsystemet var et eksempel. Et annet var opphevelsen av det religiøse selvstyret. Det opprørte både overklasse og bønder i Georgia da St. Petersburg opphevet den georgisk-ortodokse kirkes autokefale (selvstyrte) status og integrerte den i den russisk-ortodokse, som i praksis var det russiske imperiets religiøse byråkrati. Overklassen og de livegne bøndene gjorde felles sak og opprør mot den russiske politikken i 1841. Imidlertid førte utnevnelsen av fyrst Mikhail Vorontsov som stattholder i Kaukasus i 1844 til at Russlands politikk ble mindre konfrontasjonspreget og mer basert på alliansebygging med blant andre den georgiske adelen. Fra 1865 og utover ble også det georgiske livegenskapet opphevet. Som i resten av imperiet førte de økonomiske ordningene som erstattet livegenskapet til nye, store sosiale problemer i tiårene som fulgte.⁵⁶

Utover 1800-tallet vokste den georgiske nasjonalismen frem. Denne var først basert på patriotismen som hadde vokst frem i møtet med russisk kolonimakt og med romantikkens ideer, som kom via St. Petersburg til Tbilisi. Etter hvert oppstod det nye grupper, først en generasjon adelige og privilegerte som hadde studert på den adelige skolen i Tbilisi, i St. Petersburg, og senere et borgerskap knyttet til byråkrati, jernbane og industri. Mens den første generasjonen av georgiske nasjonalister, ledet av Ilja Tsjavtsjavadze, var konservativ og tilbakeskuende mot et Georgia av bønder og adelsmenn, var den andre generasjonen, ledet av Niko Nikoladze, opptatt av at Georgia måtte moderniseres for å kunne konkurrere med russernes og armenernes økonomiske dominans.

Imidlertid oppstod det en tredje gruppering på 1890-tallet – sosialistene, som raskt ble relativt sterke i Georgia under ledelse av Noe Zjordanija og Filipp Makharadze. Disse ble tilsluttet det russiske sosialdemokratiske partiet i 1898. Industrialiseringen av Georgia, først og fremst av Tbilisi, Kutaisi og Batumi, førte også til at det oppstod en georgisk arbeiderklasse. Nasjonalisme – innenfor imperiet – og klassekamp ble raskt to sider av samme sak for de georgiske sosialistene, og de vant betydelig støtte blant georgiske bønder. I 1903 ble det russiske

55 Degojev kaller Kaukasus en koloni som ikke ble utsatt for kolonial utbytting (i økonomisk forstand). Degojev, "Kavkaz v sostave Rossii", s. 43. Det må tilføyes at dette var konsekvensen av en bevisst russisk politikk der Kaukasus' egne ressurser ikke ble utviklet, slik at regionen ikke skulle konkurrere med russiske varer, men heller bli avhengig av dem.

56 Livegenskapet ble opphevet i 1861 i Russland.

sosialdemokratiske partiet delt i to ulike fraksjoner – mensjeviker og bolsjeviker. Blant georgierne var mensjevikerne i overveiende flertall, og de var svært negative til de mer radikale bolsjevikerne innenfor samme parti.

Nasjonalismen kom sent til Russland. Først fra 1881, under Tsar Aleksander III, ble den brukt politisk for å knytte de russiske undersåttene tettere til staten og imperiet. Før hadde ortodoks religion og kjennskap til russisk språk hadde vært integrerende faktorer for nye eliter som ble innlemmet i imperiet. Etnisk bakgrunn var i mange sammenhenger ikke noe man la så mye vekt på. Nå ble etnisk bakgrunn noe som skilte imperiets undersåtter fra hverandre. Aleksander III's politikk var i begynnelsen ikke så mye en politikk for å fremme russiske nasjonalister – de var jo også en trussel mot hans styre – som en politikk for å undertrykke andre etniske gruppers nasjonalisme som en trussel mot imperiet. På den politiske siden gav dette seg utslag i at han opphevet stattholderembetet i Kaukasus og gjeninnførte militærguvernmentet. Gradvis mistet Kaukasus, og aller mest de georgiske regionene, sin særstilling som relativt frie områder i imperiet. Georgia skulle bli en russisk provins som alle andre. Russifiseringen var spesielt grundig i Abkhasia. Der ble store deler av befolkningen – hovedsakelig den muslimske, og ikke den kristne – deportert til det osmanske riket etter omfattende abkhasiske opprør i 1866 og 1877–78.⁵⁷ Etter hvert immigrerte russiske, armenske, greske og georgiske (mingrelske) settlere til Abkhasia.

Mot slutten av 1800-tallet førte den hardhendte russiske fremferden til en negativ reaksjon blant annet i Georgia. Den russiske politikken utfordret en allerede nasjonalistisk innstilt georgisk elite, og misnøyen med det russiske styret økte. Forholdet mellom georgiere og armenere i Georgia, som lenge hadde vært komplisert, ble gradvis preget av konfrontasjon. Det samme gjaldt forholdet mellom abkhasere og georgiere (mingreler) i Abkhasia. Sosialistene ble en viktigere politisk gruppe etter hvert som misnøyen med det russiske styret økte. De georgiske sosialistene så for seg en fremtid som omfattet hele det russiske imperiet, bare ikke lenger som imperium, men som en sosialistisk stat. Mensjevikerne stod sterkest blant de georgiske sosialistene fra 1898 og vant valget til den første Dumaen fra Georgia i 1906. Dette førte blant annet til at de georgiske bolsjeviken Josef Dzjugasjvili (senere Stalin) reiste fra Georgia og fortsatte sin politiske virksomhet i Baku, den eneste byen i Kaukasus der bolsjevikerne stod sterkt. Baku var da en raskt voksende olje- og industriby der arbeiderklassen var radikalisert. Tbilisi var ikke lenger Kaukasus' ubestridte sentrum.

Situasjonen i Georgia var altså spent rundt århundreskiftet – arbeiderne streiket, bøndene var i opprør. Dette kulminerte under 1905-revolusjonen, da

57 Shenfield, *Origins and Evolution of the Georgian-Abkhaz Conflict*.

Georgia og Kaukasus, sammen med Sentral-Russland, hørte til de mest berørte områdene. I Tbilisi var det oppstand også blant Tsarens soldater, så kosakkene ble satt inn mot befolkningen. Mensjevikene organiserte deler av opprøret og brukte bomber mot kosakkene. Dette førte til splittelse mellom dem og deres armenske støttespillere. Frem til revolusjonen i 1917 var det mensjevikene som dominerte det politiske livet i Georgia, og regionen var relativt rolig under et mer liberalt russisk styre.

KAUKASUS' BETYDNING FOR RUSSLAND 1801–1917

Erobringen av Kaukasus fikk stor betydning for eliten i det russiske imperiet. Under hele 1800-tallet økte interessen for Kaukasus i russisk kultur- og samfunnsliv. Mange hadde vært der – særlig soldater og offiserer. Som i andre imperier var det russiske imperiets utsendinger i Kaukasus en blanding av eventyrere, administratorer, straffedømte og politiske opprørere sendt i eksil. Kaukasus var nærmere enn Sentral-Asia, som også ble erobret i løpet av 1800-tallet, og for de som ble sendt i eksil, var Kaukasus langt å foretrekke fremfor Sibir. For den russiske eliten ble Kaukasus selve det nære fremmede, det egne, eksotiske landet innenfor eget imperium. Forfattere og diktere – om de nå var i eksil, på tjenestereise eller på oppdagelsesreise – formidlet det eksotiske Kaukasus til dem som ikke kunne reise dit selv. Det multietniske og kosmopolitiske Kaukasus ble for mange et kjærkomment avbrekk, eller et lokkende alternativ, til imperiets russiske metropoler.

For imperiets elite og administratorer var det aldri noen tvil om at hensikten med erobringen av Kaukasus var at regionen skulle forbli russisk. Det ble lagt stor vekt på å etablere varige, russiske kulturinstitusjoner i regionen, spesielt i den regionale hovedstaden Tbilisi. Den store interessen for det georgiske og det kaukasiske i russisk kulturliv ble oppmuntret og støttet på alle hold. Fra å vært et fremmed land, ble Kaukasus til noe som var Russlands eget, noe spesielt innenfor russisk kulturliv, og en Orient som russerne kunne speile seg i og bruke til å utvikle egen identitet. Det var ikke bare Kaukasus som endret seg, Russland hadde også blitt et annet.⁵⁸

Georgia i sovjettiden

Etter bolsjevikenes kupp i St. Petersburg i november 1917 avvæpnet de georgiske mensjevikene de lokale bolsjevikene. Deretter tok de kontroll over Georgia og store deler av det sørlige Kaukasus. Mensjevikene lyktes med å etablere po-

58 Degojev, "Kavkaz v sostave Rossii", s. 39.

litiske strukturer som var uavhengige av det stadig mer utbredte bolsjevikstyret i Russland. De tre statene i Kaukasus dannet sammen Den Transkaukasiske Føderasjon. Imidlertid var dette et svakt styre fullt av indre motsetninger. Det brøt sammen da Georgia erklærte seg uavhengig i mai 1918. Dette var første gang i moderne tid at Georgia var samlet og uavhengig. Armenia og Aserbajdsjan fulgte raskt etter. Georgias og Aserbajdsjans uavhengighet fikk støtte av Tyskland og det osmanske riket, men da den første verdenskrig var over, var disse statene var på den tapende siden. Deretter var det ingen av de nye statene i det sørlige Kaukasus som fikk den stormaktstøtten de trengte for å beholde uavhengigheten.⁵⁹ Det kom til krigshandlinger de tre statene imellom, og Armenia utkjempet også en krig med den nye tyrkiske staten. I Georgia pågikk det en kamp om kontroll over eget territorium, som var truet av bolsjevikiske sympatisører og av et dårlig forhold til etniske minoriteter. Dette førte blant annet til krig med osseterne, som sympatiserte med bolsjevikene, i områdene rundt Tskhinvali i 1918–20.⁶⁰ Den nye georgiske staten ble styrt av mensjevikene etter valget i 1919, men antok gradvis en mer nasjonalistisk linje. Erfaringen fra uavhengigheten i 1918–21 ble viktig for den nye georgiske statsdannelsen etter Sovjetunionens sammenbrudd. Da Georgia erklærte seg uavhengig fra Sovjetunionen i april 1991, var det med en erklæring om gjenopprettelse av uavhengigheten fra 1921. De georgiske politikerne så til perioden 1918–20 som et forbilde for den nye georgiske statsdannelsen.

Etter at borgerkrigen mellom de hvite og de røde var over i Russland i 1918, fortsatte Den røde armé å utvide sovjetisk territorium. I februar og mars 1921 erobret den det meste av Georgia.⁶¹ Da Sovjetunionen ble opprettet i 1922, ble Georgia, Armenia og Aserbajdsjan samlet i den Transkaukasiske sosialistiske unionsrepublikken (Transkaukasisk SSR). Dette var svært kontroversielt innenfor kommunistpartiet. Enkelte georgiske og andre kommunister i Moskva, som Stalin og Sergo Ordzjonikidze, ønsket en samlet transkaukasisk republikk for å fremme integrasjon. Andre bolsjeviker, som var baserte i Georgia, mente at det var mer hensiktsmessig å integrere de tre sør-kaukasiske statene hver for seg, som unionsrepublikker.⁶²

59 Britene forsøkte å konsolidere Sør-Kaukasus som en ikke-bolsjevikisk region. Som en del av dette holdt de Batumiregionen fra november 1918 til mai 1920. Forsøkene var imidlertid halvhjertede og de evakuerte Batumi da bolsjevikenes press mot Georgia økte.

60 Fra ossetisk side hevdes det at mellom 3000 og 7000 ble drept i denne krigen, og ca 20 000 flyktet over grensen til Sovjetrussland.

61 Kars-regionen, sør for dagens Georgia, ble innlemmet i Tyrkia i 1922 etter at den i perioder hadde vært kontrollert av Armenia fra 1918.

62 Jeremy Smith, "The Georgian Affair of 1922 – policy failure, personality clash or power struggle?" *Europe-Asia Studies*, årg. 50, nr. 3 (1998): 519–544.

BEGRENSET SELVSTYRE I ABKHASIA OG ADSJARIA

Innenfor Transkaukasisk SSR fikk Abkhasia og Adsjaria spesiell status som republikker med utstrakt selvstyre, og Sør-Ossetia var blitt en autonom region. Spesielt for Abkhasias del, der forholdet til georgierne ofte hadde vært spent, var selvstyret politisk viktig. Abkhaserne hadde gode kontakter til Moskva gjennom kommunistpartiet og den lokale kommunistlederen, Nestor Lakobas nære forhold til Stalin. Da Stalin ble misfornøyd med Lakoba, fikk dette konsekvenser for abkhaserne, og i 1931 ble Abkhasias selvstyre opphevet.⁶³

I 1936 ble Transkaukasisk SSR oppløst, og Georgia fikk “sin egen” unionsrepublikk – Georgisk SSR. Innenfor den georgiske unionsrepublikken var det nå to autonome republikker, Abkhasia (Abkhasisk ASSR) og Adsjaria (Adsjarisk ASSR), og en autonom region, Sør-Ossetia. Særlig Abkhasia hadde dermed fått et redusert selvstyre, og den direkte kontakten med Moskva var borte. Perioden 1934–51 var sannsynligvis “den eneste perioden i løpet av de siste 200 årene da Abkhasia faktisk ble styrt fra Tbilisi” – altså ikke fra Moskva.⁶⁴ Russifisering ble i denne perioden erstattet av georgifisering, og georgisk erstattet abkhasisk og russisk på skoler og i aviser.⁶⁵ Det samme skjedde i Sør-Ossetia. Georgifiseringen var svært upopulær i Abkhasia, og det er grunn til å tro at den også var upopulær i Sør-Ossetia – noe vi dessverre ikke vet så mye om. I samme periode pågikk det også en betydelig georgisk (mingrelsk), russisk og armensk innvandring til Abkhasia. I 1926 utgjorde abkhaserne 28 prosent av befolkningen i Abkhasia, georgierne 33 prosent og russerne 6,2 prosent. I 1959 var de tilsvarende tallene 15,1 prosent, 39,1 prosent og 21,4 prosent. I samme periode var folketallet mer enn fordoblet, fra ca. 201 000 til ca. 404 000.⁶⁶ Tilsvarende innvandring fant ikke sted i Sør-Ossetia.⁶⁷

63 Lakoba døde i 1936 etter et besøk hos Lavrentij Berija, der han hadde nektet å godta en plan for immigrasjon av mingreler til Abkhasia.

64 Jeremy Smith, *Destalinisation in Georgia: the March 1956 Tbilisi Events in Context* (upublisert paper fra CREES Annual Conference, 6.–8. juni 2008). Sitert med forfatterens tillatelse.

65 Georgisk er et kartvelsk språk, og abkhasisk et nordkaukasisk språk. Språkene er like forskjellige fra hverandre – og fra russisk – som norsk er fra finsk. Abkhasisk og georgisk bruker forskjellige alfabet. Georgisk har sitt eget alfabet, mkhedruli, som ikke brukes av noe annet språk. Abkhasisk bruker i dag et alfabet basert på kyrillisk, men i perioden 1928–38 var et latinskbasert alfabet i bruk, og 1938–53 brukte man et alfabet basert på det georgiske.

66 Alf Grannes og Daniel Heradstveit, *Etnisk nasjonalisme. Folkegrupper og konflikter i Kaukasia og Sentral-Asia* (Oslo: TANO, 1994), s. 268 (tabell 2.1.1) og 270 (tabell 2.1.3).

67 Imidlertid fant det sted tilsvarende prosesser andre steder i Sovjetunionen, for eksempel særlig Kasakhstan og Baltikum.

STALIN OG AVSTALINISERINGEN

I Stalin-tiden var mange georgiere stolte av at Stalin var fra Georgia – han var jo født og oppvokst i Gori, selv om han hadde forlatt Georgia som voksen mann. På det politiske planet var styret i Georgisk SSR under Stalin like brutalt i Georgia som i resten av Sovjetunionen. Vanlige folk visste godt om arrestasjoner, henrettelser, fangeleirer og eksil, men omfanget visste de fleste sovjetborgere lite om under Stalin og etterpå. Samtidig som man opplevde systemet som brutalt, fremstod nok Georgisk SSR for store deler av befolkningen der som et rolig og stabilt hjørne av Sovjetunionen i en urolig tid. Stalin-tidens omveltninger ble også møtt med håp og forventninger om fremgang. Alt i alt ble sovjetstyret i denne perioden akseptert. Den politiske utviklingen i Georgia ble styrt av Lavrentij Berija, både mens han var sekretær i det georgiske kommunistpartiet (1931–38) og da han senere var sjef for NKVD (senere KGB) i Moskva (1938–53). Fra 1951 og utover var det politiske endringer på vei i Georgisk SSR i kjølvannet av den såkalte “mingrelske affæren”, en kampanje som muligens var ment å skulle svekke Berija og hans kontroll med Georgia indirekte.⁶⁸

Da Nikita Khrustsjov innledet avstaliniseringen i 1956, var det et sjokk for mange georgiere. For dem følte det som at selve Georgia ble angrepet. Stalins dødsdag, 5. mars, hadde blitt markert i Tbilisi og andre georgiske byer siden 1953. I 1956 ble den derimot ikke offisielt markert. Dette ble foranledningen til betydelige demonstrasjoner i Tbilisi. Demonstrasjonene var rettet mot Khrustsjov og Sovjetunionen, til støtte for Stalins nærmeste støttespillere i Georgia og Stalins sønn Vasilij, som var blitt fengslet i løpet av avstaliniseringen.⁶⁹ Disse demonstrasjonene ble slått brutalt ned. I etterkant av hendelsene i mars 1956 vokste anti-russiske og anti-sovjetiske følelser frem i Georgisk SSR. Dette var også en viktig årsak til at georgisk nasjonalisme vokste frem som en viktig faktor i georgisk politikk. I Sovjetunionen var nasjonalisme offisielt en umulig politisk idé, og en politisk innstilling som førte til arrestasjon og forfølgelse. Dette forhindret ikke at nasjonalismen fikk betydelig gjennomslag i georgisk intelligentsia, og møtte stor forståelse og sympati blant vanlige folk. Den nasjonalismen som vokste frem i Georgisk SSR, antok raskt en form som inkluderte etniske georgiere, men som ekskluderte minoriteter som abkhasere, ossetere, armenere og azerier. Man vet forholdsvis lite om betydningen av 1956 for den senere utviklingen av georgisk nasjonalisme, og dette er ikke endelige

68 Den mingrelske affæren er lite belyst, men innebar i hvert fall anklager, arrestasjoner og undertrykkelse rettet mot Berijas allierte om samarbeid med Vesten og forsøk på georgisk løsrivelse. Motivasjonen kan ha vært å svekke Berija, eller å diskreditere fenomenet nasjonalfølelse i Georgia.

69 Smith, *Destalinisation in Georgia*.

konklusjoner i en fagdebatt. Men sammenhengen har sannsynligvis vært undervurdert til nå.⁷⁰

Fra 1953 ble spesielt Abkhasia, og delvis Adsjaria og Sør-Ossetia, tettere knyttet til Moskva enn tilfellet var med resten av Georgia. Presset fra ulike former for russifisering, sovjetisering og sekularisering var sterkere der enn i resten av Georgia. For befolkningen i Abkhasia og Sør-Ossetia var det igjen russisk og ikke georgisk som var andrespråket.⁷¹ Russisk var nøkkelen til utdanning, politisk makt og bedre livsvilkår, og særlig i Abkhasia var folk knyttet tettere til Moskva enn til Tbilisi. De økonomiske strukturene og enhetene i Abkhasia og Sør-Ossetia ble knyttet mye tettere til foretak og strukturer i Russland enn hva tilfellet var i resten av Georgia.

NASJONALISME OG KORRUPSJON

Nasjonalfølelsen i Georgia konsoliderte seg utover på 1960-tallet, sammen med et desillusjonert forhold til sovjetiske institusjoner og til det politiske liv. Georgierne følte seg mer uavhengige innenfor unionen enn før, blant annet på grunn av den betydelige kulturelle friheten de opplevde i denne perioden. Georgisk språk og kultur ble i langt mindre grad enn andre nasjonalspråk og -kulturer undertrykket og tilsidesatt innenfor det sovjetiske utdanningssystemet og kulturlivet. Samtidig førte Khrustsjovs desentralisering til en økonomisk utvikling som ble spesielt uttalt i Georgisk SSR. Republikkens ledere bygget opp egne nettverk av lojale, lokale ledere og en parallell økonomi som var utenfor Moskvas rekkevidde og innsyn. Også i det sentralstyrte Sovjetunionen hadde sentrum – Moskva – begrenset kapasitet til å styre og kontrollere utkantene. Imidlertid var slike nettverk per definisjon ulovlige, ettersom de brøt med kommunistpartiets maktmonopol. Like fullt var de nødvendige for å oppfylle kommunistpartiets femårsplaner. Nettopp slik ble grensen mellom lovlig og ulovlig utvisket. Denne utviklingen førte til at Georgia kom til å huse en økonomisk gråsoner med kapitalistiske innslag.⁷² Korrupsjonen blomstret, og georgiernes privatøkonomi bedret seg kraftig, på bekostning av den offisielle økonomien, som vokste langsomt. I offisiell sovjetisk statistikk kom Georgia dårlig ut – unntagen den som viste privat sparing og forbruk. Det var ingen hemmelighet at mange i Georgia (og andre sovjetrepublikker) tjente gode penger på å utnytte hull og mangel på

70 Takk til Jeremy Smith som gjorde meg oppmerksom på dette poenget.

71 Befolkningen i Adsjaria var og er stort sett georgiske sunnimuslimer og georgisk er førstespråket der. Denne delen av Georgia var under osmansk innflytelse frem til 1878.

72 Nettverk og oppløsningen av grensen mellom lovlig og ulovlig diskuteres spesielt interessant i Wheatley, *Georgia from National Awakening to Rose Revolution*, s. 20–25.

kontroll i planøkonomien. Salg av offisielle stillinger innen partibyråkratiet var ikke uvanlig. Dette gjorde de lokale byråkratene avhengige av inntekter fra korrupsjon for å betale tilbake gjelden de hadde pådratt seg da de ble ansatt.⁷³

Vanlige folk med gode kontakter profiterte også. Privatpersoner kunne reise på korte turer med fly eller tog til Moskva for å selge grønnsaker eller frukt, som ellers ikke var å få tak i i Moskva, på svartebørs eller uoffisielle markeder. Billettene var subsidierte, og etterspørselen etter for eksempel tomater var stor. Dette, sammen med utstrakt russisk turisme til Georgia, særlig Abkhasia, bidro til det bildet mange russere fikk av georgiere som sorgløse, lykkelige mennesker som festet og ikke tok arbeidet sitt veldig alvorlig. Spesielt mot slutten av sovjettiden festet det seg en forestilling i den russiske befolkningen om at den russiske delen av Sovjetunionen, RSFSR, subsidierte de korruperte republikkene i Sør-Kaukasus og Sentral-Asia, samtidig som folk der levde bedre enn i RSFSR. For Georgias del inneholdt denne stereotypen en kjerne av sannhet.

Stagnasjonen under den siste delen av Leonid Bresjnevs styre falt i Georgia sammen med perioden da Eduard Sjevardnadze var førstesekretær i det georgiske kommunistpartiet (1972–85). Sjevardnadze hadde bakgrunn i KGB. Hans mandat var å rydde opp i den nærmest altomfattende korrupsjonen i Georgisk SSR.⁷⁴ Den offisielle økonomien tok seg opp under hans styre, men korrupsjon var fortsatt et problem. Nasjonalismen vokste også, og spesielt etter 1978 da russisk ble forsøkt innført som offisielt språk i Georgia. Dette ble møtt med massiv motstand fra alle lag av befolkningen og anti-russiske demonstrasjoner i Tbilisi. Byen ble omringet av stridsvogner, men Moskva bøyd av og georgisk forble offisielt språk.

Misnøyen steg også i Abkhasia, hvor nasjonalismen hadde styrket seg på 1970-tallet. Ulike representanter for Abkhasias kulturliv og intelligentsia hadde i 1957 og 1967 bedt Moskva om å integrere Abkhasisk ASSR i den russiske føderative sosialistrepublikken, altså underlegge Abkhasia Moskva, og ikke Tbilisi. Dette gjentok seg i 1977, men da fikk kravet også støtte fra enkelte høyere funksjonærer i kommunistpartiet. En ny tilordning for Abkhasia ble avslått, men hver gang fikk den autonome republikken nye innrømmelser og et mer vidtrekkende lokalt selvstyre enn før. Abkhaserne fikk utover på 1980-tallet en uforholdsmessig stor politisk representasjon i Abkhasia, og kontrollerte dermed store deler av den lokale økonomien. I 1990 var 67 prosent av ministrene i det

73 Mange skriver om dette, men statistikk finnes naturlig nok ikke. Systemet er godt beskrevet i Giorgi M. Derluguian, *Bourdieu's Secret Admirer in the Caucasus. A World-System Biography* (Chicago: University of Chicago Press, 2005), s. 200. Systemet fortsatte under Sjevardnadze, se under.

74 Wheatley, *Georgia from National Awakening to Rose Revolution*, s. 34–36.

abkhasiske styret abkhasere. Samtidig utgjorde abkhaserne 17–18 prosent av befolkningen.

NASJONENS POLITISKE BETYDNING UNDER GORBATSJOV

Med Mikhail Gorbatsjov kom glasnost og perestrojka til Georgia. Sjevardnadze ble sovjetisk utenriksminister og forlot dermed georgisk politikk i denne perioden. Åpenheten – glasnost – var ment som en prosess som skulle styrke Sovjetunionen. Imidlertid førte åpenheten og oppløsningen av det sovjetiske hierarkiet til at kontroll og styring fra Moskva med unionsrepublikker og autonome republikker falt bort. Følgen var at økonomi og samfunnsstrukturer oppløste seg og forsvant, og det oppstod et maktvakuum som kunne fylles av andre krefter.

Hva som skjedde i Georgia i denne perioden er ikke helt ukjent, men fremstår dessverre som uklart. Før det kommer et overblikk over denne perioden og årene som fulgte, er det imidlertid hensiktsmessig med en svært kort og ufullstendig innføring i enkelte begreper fra den akademiske debatten om hva som *egentlig* skjedde. Vi vet at flere ulike historiske prosesser pågikk samtidig. Frem til midten av 1980-tallet hadde Sovjetunionens etnisk baserte føderalisme kun vært føderalisme i navnet. I gavnet var det tale om et hierarkisk, sentralstyrt system i siste instans kontrollert av Sentralkomiteen i Sovjetunionens kommunistiske parti – fra Moskva. En del større og middelsstore etniske grupper, som georgiere og abkhasere, hadde forskjellige kulturelle og språklige rettigheter innenfor sine tildelte unionsrepublikker og autonome republikker. På papiret hadde unionsrepublikkene rett til å forlate Sovjetunionen. I praksis var republikkene på ulikt nivå underlagt Moskvas styre. Selvfølgelig fantes det rom for regionale og lokale særordninger i de fleste periodene av sovjetisk historie. Men slike særordninger var avhengige av gode kontakter i Moskva og av midlertidige forhold i politikken, og kunne i teorien oppheves når som helst. I praksis var det lettere å innrømme nye særordninger enn å avskaffe gamle, spesielt etter Stalin-tiden.

Da Moskvas makt over unionsrepublikkene avtok, og den generelle oppløsningen tiltok, var det imidlertid fritt frem for unionsrepublikkene og de autonome republikkene. Det finnes ulike syn, basert i forskjellige statsvitenskapelige teorier, om hvilke prosesser som ble satt i gang. Jeg vil ikke gå i detalj i disse, men kort presentere et par alternativer. For det første var det mange som hevdet – litt forenklet – at Sovjetunionen hadde lagt et “lokk” på etablerte nasjonale identiteter som eksisterte før sovjetperioden, og at glasnost og perestrojka igjen gjorde nasjonal identitet til en mulighet. Følgen var at nasjonalismen blomstret opp og man fikk en nasjonalismens vår i Europa. Dette synet var mest utbredt i pressen og blant politikere. Både i norske aviser og fra USAs president George H.W. Bush ble det gitt uttrykk for denne oppfatningen, spesielt når utviklingen

i Sovjetunionen og Øst-Europa ble sett under ett.⁷⁵ Et slikt syn på nasjonalisme gikk også igjen i oppfatningen av Sovjetunionen som et “nasjonenes fengsel” – et uttrykk først brukt av Lenin om tsartidens russiske imperium.⁷⁶ I den akademiske debatten var særlig nasjonalismeteorikeren Ernest Gellner ansett for å dele enkelte av disse oppfatningene.⁷⁷

Innenfor områdestudier av det tidligere Sovjetunionen har det vært vanligere å se på sovjetiske institusjoner som en viktig medvirkende årsak til at konfliktene som oppstod rundt Sovjetunionens sammenbrudd gav seg uttrykk i nasjonalisme. Den nasjonale mobiliseringen hadde ikke funnet sted, hadde det ikke vært for at etnisk tilhørighet – som i Kaukasus hadde skiftet over tid, etter hvert som grenser ble justert – på 1920-tallet hadde blitt fastsatt som basis for tilslutning til Sovjetunionen.⁷⁸ Skillet mellom folkegrupper ble uttrykk som utslag av etniske, ikke religiøse eller klasseskiller. Dette betød lite så lenge alle spirer til nasjonalisme ble undertrykket. Men i de tilfellene da noen etniske grupper ble eksplisitt favorisert, som i abkhasernes tilfelle innenfor Abkhasia og georgiernes tilfelle innenfor Georgia, fikk nasjonalismen utvikle seg. Politikk og etnisitet ble gradvis knyttet sammen. Nasjonaliteten var skrevet inn i alle offisielle dokumenter, som innenrikspasset man fikk ved 16 års alder. Ens nasjonalitet påvirket mulighetene, også de økonomiske, man hadde i livet. Politikk og økonomi i Sovjetunionen var jo to sider av samme sak. Tilknytning til et eget, etnisk definert territorium gav bedre muligheter for minoriteter enn fravær av eget territorium. Georgi M. Derluguian har forklart den etniske mobiliseringen i Abkhasia og Georgia slik: “etnisitet, spesielt da den var støttet opp av statsstøttede institusjoner og ulikheter, ble tillagt usedvanlig stor betydning”.⁷⁹ Det samme kan sies om Sør-Ossetia. Han trekker frem Adsjaria som et eksempel på det motsatte. Hans argument er at i Adsjaria var det religion som var basis for

-
- 75 Se Halvor Tjønn, “Blodbad truer i Kaukasus”, *Aftenposten*, 4. februar 1992; Geir Lundestad, “Det nasjonale og det moderne”, *Aftenposten*, 10. mai 1993; Jan Christensen, “Krutttønnen Kaukasus”, *Verdens Gang*, 11. oktober 1993; lederartikler i *Aftenposten* 21. januar og 22. mars 1990 og 20. mars 1992; Andrew Rosenthal, “Conflict in the Balkans; Bush urges U.N. to Back Force to Get Aid to Bosnia”, *New York Times*, 7. august 1992. For en diskusjon av dette synet, se Jack Snyder, “Nationalism and the Crisis of the Post-Soviet State”, *Survival*, nr. 1 (1993): 5–26.
- 76 Lederartikkel i *Aftenposten* 11. april 1989; Bjørn Westlie, “Fengslet som forsvant”, *Dagens Næringsliv*, 10. desember 1991. Uttrykket ble også tatt i bruk av ukrainske nasjonalister, se Aasmund Willersrud, “Gorbatsjov pepet ut i Moskva”, *Aftenposten*, 2. mai 1990.
- 77 Ernest Gellner, *Nasjonalisme* (Oslo: Spartacus forlag, 1998), spesielt s. 97.
- 78 Monica Duffy Toft, “Multinationality, Regional Institutions, State-Building, and the Failed Transition in Georgia”, i James Hughes og Gwendolyn Sasse (red.), *Ethnicity and Territory in the Former Soviet Union. Regions in Conflict* (London: Frank Cass, 2002), s. 123–142; Zürcher, “Georgia’s Time of Troubles, 1989–1993”.
- 79 Derluguian, *The tale of two resorts*.

den autonome republikken. På grunn av religionsforfølgelsen i Sovjetunionen kunne ikke adsjarerne utvikle en egen identitet, separat fra den georgiske – tvert imot ble deres religiøse institusjoner utsatt for en kraftig forfølgelse fra Tbilisi, samtidig som alle tilløp til en separat identitet basert på dialekt ble undertrykket.⁸⁰ Da glasnost kom, var altså Abkhasia og Sør-Ossetia nasjonale kruttønner innenfor Georgia, slik Georgia var det i Sovjetunionen. Adsjaria, derimot, var bare et navn.

Nasjonen tar Sovjetunionens plass

På denne tiden pågikk det i Tbilisi en såkalt nasjonaliserende prosess, der et nytt regime var på vei inn og brukte nasjonalisme som basis for en mobilisering mot Sovjetunionen og for en uavhengig georgisk stat. Samtidig pågikk tilsvarende prosesser i Abkhasia og Sør-Ossetia.⁸¹ Man kan også se det slik at det i Georgisk SSR hadde utviklet seg en sterk mistro og avstand til alt sovjetisk, også innenfor det georgiske kommunistpartiet. Det eneste alternativet til kommunismen var nasjonalismen. Ingen andre grunnlag for politisk mobilisering kunne eksistere, så lenge Sovjetunionen offisielt var et klasseløst og ateistisk samfunn.⁸² Ettersom georgiere bosatt i Abkhasia og Sør-Ossetia ikke hadde de samme privilegiene som georgiere bosatt i resten av Georgia, fikk georgisk nasjonalisme raskt en front rettet mot abkhaserne og osseterne. Det foregikk en gjensidig radikalisering. Abkhaserne og osseterne hadde større grunn til å se til Moskva etter støtte. For georgierne representerte ledelsen i Moskva alt man ønsket uavhengighet fra. Spesielt abkhaserne betraktet derimot Moskva som en beskytter som stod over Tbilisi, lydhør overfor abkhasernes frykt for georgisk nasjonalisme. I etterkant kan man si at i denne perioden ble forholdet mellom Moskva og Tbilisi – og senere mellom de to statene Russland og Georgia – formet i et snevert spillerom, definert av konfliktene i Abkhasia og Sør-Ossetia.

Minoritetene i de “nasjonaliserende” unionsrepublikkene ble stilt overfor valget – skulle de bli med på det nye prosjektet til majoritetsbefolkningen, eller skulle de finne sin egen vei? Så lenge Sovjetunionen bestod, var valget i de fleste tilfeller relativt enkelt. Minoritetene så til Moskva, og valgte lojalitet til Sovjetunionen fremfor å forlate den. Da Georgia erklærte seg uavhengig av Sovjetunionen, forsvant grunnen under beina på de autonome republikkene innenfor den georgiske staten. Skulle de utvikle sin egen autonomi til en uavhengighet?

80 Derluguian, *Ibid.*, s. 277–279.

81 Rogers Brubaker, *Nationalism Reframed: Nationhood and the national question in the new Europe* (Cambridge, Cambridge University Press, 1996), s. 4–5.

82 Wheatley, *Georgia from National Awakening to Rose Revolution*, s. 30–34.

De stod overfor valget å forlate Georgia, eller å følge en ny, altså ikke lenger sovjetisk, lojalitet. Så lenge den georgiske nasjonalismen var radikal og rettet mot minoritetene, var valget ikke særlig vanskelig. Det er ikke en gang sikkert at så mange så det som et reelt valg å tilhøre Georgia.⁸³ Uavhengighet var eneste mulighet.

Også sovjetmakten på lokalplan forsvant før Sovjetunionens oppløsning. Jonathan Wheatley viser at det ikke bare var nasjonalismen som fikk gode vilkår under glasnost, men også lokale partisjefer, politisjefer og byråkrater som kunne utøve makt på en friere måte.⁸⁴ Fra slutten av 1980-tallet var lokale byråkrater i Sovjetunionen, og kanskje spesielt i Abkhasia, opptatt av andre ting enn lov og orden. Plyndring av lokale våpenlagre og sporadisk vold mellom etniske grupper fant sted mens lokalt politi lukket øynene for det som foregikk. Giorgi M. Derluguian har beskrevet hvordan denne utviklingen skjøt fart. En stor underklasse av det han kaller et kaukasiske sub-proletariat av sesongarbeidere og dagarbeidere i planøkonomiens gråsoner var misfornøyde og svært åpne for intelligentsiaens nasjonalistiske ideer.⁸⁵ Samtidig kunne de skaffe seg tilgang til våpen etter hvert som lokale byråkrater mistet kontrollen, eller selv ble nasjonalister. Dette bidrog til en ytterligere radikaliserings av nasjonalistene – som etter hvert altså fikk våpen i hånd.

Sovjetunionens sammenbrudd og krigene i Georgia

Den gjensidige radikaliserings mellom spesielt abkhaserne og georgierne fortsatte. I 1989 søkte den abkhasiske ledelsen om at den autonome republikken skulle få status som sovjetrepublikk, altså bli uavhengig av og sidestilt med Georgia innenfor Sovjetunionen. Kravet ble støttet av abkhasiske masseprotester.⁸⁶ I Tbilisi reagerte folk med demonstrasjoner, som raskt utviklet seg til store, anti-sovjetiske uavhengighetsmarsjer. Sovjetiske innenriksstyrker ble satt inn for å

83 Toft, "Multinationality, Regional Institutions ...". Ettersom Georgia på dette tidspunktet var et nasjonaliserende regime, kan man argumentere for at politisk protest og deltagelse i en georgisk kontekst ikke var en egentlig mulighet for abkhaserne og de andre minoritetene i Georgia. Tbilisi tolket for eksempel abkhasiske og sør-ossetiske krav som uttrykk for illojalitet og en trussel mot Georgias integritet og georgiernes identitet.

84 Wheatley, *Georgia from National Awakening to Rose Revolution*, s. 34.

85 Dette var spesielt for Kaukasus, som var industrialisert i relativt liten grad, samtidig som mange var sesongarbeidere i landbruk og turisme. Derluguian, *Bourdieu's Secret Admirer ...*, s. 217.

86 Protestene fant delvis sted i Lykhny utenfor Gudauta, et viktig samlingspunkt i abkhasisk historie, omtalt som et av abkhasernes syv hellige steder.

spredte demonstrantene 9. april 1989, og de gikk ytterst brutalt til verks.⁸⁷ Nitten georgiere ble drept, og mange såret. Den nasjonale bevegelsen i Georgia ble radikalisert av dette, og fikk økt støtte i befolkningen. Dette førte i sin tur til enda mer høylytte krav fra Abkhasia om løsrivelse fra Georgia.

I oktober 1990 ble det avholdt valg til det georgiske øverste sovjet. Valget var delvis fritt, og det øverste sovjet var dermed på vei til å bli i praksis det folkevalgte organet som det lenge hadde vært på papiret. Zviad Gamsakhurdia, den ledende nasjonalistiske dissidenten og en prominent akademiker, ble valgt til parlamentets leder.⁸⁸ Gamsakhurdia erstattet de sovjetiske politiske strukturene med uavhengige institusjoner og en sterk presidentmakt. Forholdet mellom de ulike etniske gruppene i Georgia forverret seg kraftig i 1990 og 1991. Da det ble avholdt en allsovjetisk folkeavstemning i mars 1991 om Sovjetunionens fortsatte eksistens, stemte 99 prosent i Abkhasia og Sør-Ossetia for at Sovjetunionen skulle fortsette å eksistere. Resten av Georgia boikottet folkeavstemningen. I stedet ble det avholdt en folkeavstemning om gjenopprettelsen av den georgiske uavhengigheten fra 1918 i april 1991. Mens folkeavstemningen ble boikottet i deler av Abkhasia og Sør-Ossetia, ble resultatet i resten av landet 98 prosent for uavhengighet. Georgia erklærte suverenitet 9. april 1991 i det som har vært kalt "selvstendighetsparaden" (*parad suverenitetov*, på engelsk *parade of sovereignties*), da republikk etter republikk, og etter hvert også de autonome republikkene innenfor hver enkelte unionsrepublikk, erklærte seg "suverene".

Wheatley argumenterer for at det i denne perioden foregikk en radikalisering av den georgiske opposisjonen i kjølvannet av 9. april 1989. Radikaliseringen gjorde det umulig å samle en bred folkefront av moderate nasjonalister og moderate kommunister, à la Baltikum. Dissidenter, intelligentsia, den sovjetiske eliten (nomenklatura) og kriminelle grupper kjempet en maktkamp om kontrollen over Georgia. Dissidenten Gamsakhurdias radikale nasjonalisme appellerte til befolkningen, som var blitt politisert og radikalisert etter 9. april. Gamsakhurdia var ikke kompromittert av tett kontakt med sovjetstaten, slik den mer moderate intelligentsiaen var. Etter 9. april utgjorde moderate stemmer, og de som ønsket en stabil og forutsigbar politikk, et svært lite mindretall. Samtidig fikk nydannede, nasjonalistiske paramilitære grupper flere rekrutter til kampen mot sovjetmakten. Disse gruppene hadde igjen støtte fra kriminelle.⁸⁹

87 En avdeling fallskjermjegere, nylig hjemvendt fra Afghanistan, deltok også. Derluguian, *Bourdieu's Secret Admirer ...*, s. 198.

88 Gamsakhurdia ble i sovjettiden utsatt for tvungen opphold på psykiatrisk klinikk, fengselsstraff og eksil på grunn av sin dissidentvirksomhet knyttet til kampen for menneskerettigheter, en ukorrupt georgisk-ortodoks kirke og georgisk språk og kultur. Han representerte en radikal georgisk nasjonalisme uten plass for minoriteter.

89 Wheatley, *Georgia from National Awakening to Rose Revolution*, s. 44–46.

Gamsakhurdias politikk var kompromissløs når det gjaldt minoritetene i Georgia. Dette var spesielt tydelig i forholdet til Sør-Ossetia. Gamsakhurdia hadde lenge vært opptatt av det han så som diskriminering mot georgierne der. Da abkhaserne og osseterne krevde reell og vidtgående autonomi, svarte det øverste Sovjet og Gamsakhurdia med å oppheve Abkhasias og Adsjarias status som autonome republikker, og Sør-Ossetias som autonom region. Disse ensidige erklæringene ble ikke anerkjent i Abkhasia, Adsjaria og Sør-Ossetia. I Adsjaria førte dette til demonstrasjoner rettet mot Gamsakhurdia i april 1990, en rask palassrevolusjon og etableringen av et nytt styre under Aslan Abasjidze i april 1991.⁹⁰ Abasjidze holdt Adsjaria formelt sett innenfor Georgia, siden verken folket eller Abasjidze ønsket løsrivelse fra Georgia. Samtidig var Adsjaria utenfor Tbilisis politiske og økonomiske kontroll. Abasjidze styrte Adsjaria som en lokal mafiaboss, med egen militærstyrke, kontroll over grensehandel og smugling, uten demokrati, frem til 2004.⁹¹ Dermed forble Adsjaria en relativt stabil og rolig region mens det brøt ut krig i resten av Georgia.

KRIGEN I SØR-OSSETIA OG BORGERKRIGEN I GEORGIA

Først brøt det ut krig i Sør-Ossetia. Forholdet mellom georgiere – ca. 29 prosent av befolkningen – og ossetere (66 prosent) hadde i sovjetperioden vært rolig, selv om det iblant oppstod en viss spenning mellom de to gruppene. Det var mange blandede ekteskap og familier.⁹² Imidlertid eskalerte konflikten raskt i løpet av 1989. Georgias øverste Sovjet gjorde georgisk til offisielt språk i Sør-Ossetia i august 1989. Utover i 1990 pågikk det en ordkrig mellom Tbilisi og Tskhinvali, samtidig som det kom til sammenstøt mellom georgiere og ossetere. I januar 1991 gikk en nydannet georgisk milits inn i Tskhinvali, men møtte kraftig motstand fra ossetisk milits. Georgierne trakk seg tilbake og innførte blokade mot Tskhinvali.⁹³ Ca. 1000 mennesker døde i disse kampene. 100 000 ossetere flyktet, først og fremst til Nord-Ossetia, der dette førte til et økt spenningsnivå

90 Derluguian, *The tale of two resorts*, s. 279–282.

91 Det har blitt spekulert om Abasjidze inngikk en politisk hestehandel med Gamsakhurdia for å komme til makten i Adsjaria, se Derluguian, *The tale of two resorts*, s. 282. Under Sjevardnadze var det en tydelig uformell avtale at Sjevardnadze lot Adsjaria i fred, mens Abasjidze til gjengjeld holdt Adsjaria i ro, og ikke blandet seg direkte inn i rikspolitikken.

92 SSSRs statlige statistikkomite: *Itogi vsesojuznoj perepisi naselenija 1989 goda* [Oppsummering av den all-sovjetiske folketellingen i 1989] (Moskva: Gosudarstvennyj komitet SSSR po statistike, 1990); Alexei Zverev, "Ethnic Conflicts in the Caucasus" i Bruno Coppetiers (red.), *Contested Borders in the Caucasus* (Brussels: VUB Press, 1996) (Vrije Universiteit Brussel [online 19. sep. 2008]).

93 Zürcher, "Georgia's Time of Troubles, 1989–1993", s. 91–92.

og en kort krig mellom ossetere og ingusjere. Omtrent 23 000 etniske georgiere flyktet fra Sør-Ossetia til andre deler av Georgia.

Gamsakhurdia var en svært populær politiker. I presidentvalget i mai 1991 fikk han over 86 prosent av stemmene. For deler av den sovjetiske intelligentsiaen i Tbilisi og de forskjellige minoritetsbefolkningene var Gamsakhurdia en populist og en georgisk nasjonalist av det mest truende slaget. Men for det store flertallet var han en ekte georgier som ikke hadde bøyet av for Moskva og minoritetenes krav. Presidenttiden hans var preget av uforsonlig nasjonalisme, politisk inkompetanse og økende splittelse mellom de ulike politiske gruppene i Georgia. Anerkjennelsen av Georgia i det internasjonale samfunn tok tid, fordi det ble stilt spørsmål ved menneskerettighetssituasjonen under Gamsakhurdia, og i hvor stor grad landet kunne sies å være under regjeringens kontroll. Det siste problemet var spesielt stort etter det mislykkede kuppforsøket rettet mot Mikhail Gorbatsjov i august 1991.

I 1991 var Georgia i oppløsning. Fra september var det opptøyer og uro i landet. Den paramilitære gruppen *Mkhedrioni*, som ikke lenger støttet Gamsakhurdia, spredte uro og frykt.⁹⁴ Deres herjinger ble i desember avløst av en kort og brutal borgerkrig, som endte med at Gamsakhurdia ble avsatt ved militærkupp i januar 1992 og flyktet til Armenia, siden til Tsjetsjenia. Situasjonen i Georgia roet seg ikke før i mai 1992. Kupplederne, det såkalte Statlige rådet, hadde bedt Sjevardnadze om å komme hjem til Georgia. Sjevardnadze skulle skaffe internasjonal støtte til Georgia og bygge opp igjen staten, som var svekket av separatisme i Sør-Ossetia og Abkhasia og av den generelle oppløsningen i borgerkrigsperioden.

Sjevardnadze klarte å få forhandlet frem en våpenhvile i Sør-Ossetia i mai 1992. Imidlertid tiltok de ytterst brutale krigshandlingene i juni, før en endelig våpenhvile ble inngått måneden etter. Det var denne våpenhvilen som gjaldt frem til krigsutbruddet i august 2008. Avtalen ble inngått i Dagomys utenfor Sotsji, og russisk press mot den tapende georgiske siden førte til en fredsbevarende styrke med en tredelt struktur – russiske, ossetiske og georgiske styrker stod sammen for overvåkingen av våpenhvilen med hver sin bataljon.⁹⁵ Senere samme år fikk styrken et mandat fra Konferansen for samarbeid og sikkerhet i Europa, KSSE (senere organisasjonen OSSE). KSSE/OSSE fikk etter hvert i opp-

94 *Mkhedrioni*, på engelsk kjent som *The Horsemen* eller *The Knights*, oversettes best med *Ridderne* på norsk. Styrken ble ledet av Jaba Ioseliani og hadde 800–1000 medlemmer i Tbilisi, ca 4000 i hele landet. Wheatley, *Georgia from National Awakening to Rose Revolution*, s. 54–55.

95 Den russiske bataljonen i de fredsbevarende styrkene kom etter hvert til å bestå av en del med russiske føderale styrker og en nordossetisk komponent.

gave å overvåke konflikten og den fredsbevarende styrken, men var hele tiden utsatt for forsøk – til dels vellykkede – fra Russlands side på å avgrense og innskrenke dette mandatet.⁹⁶ I løpet av 1990-tallet ble det klart at de sør-ossetiske separatistenes mål var en gjenforening (referansen her var sovjetperioden) med Nord-Ossetia, som var en del av Russland. Uavhengighet fra Georgia ble sett på som en etappe på veien til gjenforening.

KRIGEN I ABKHASIA

Mens det roet seg i Sør-Ossetia, holdt en større krig på å bryte ut i Abkhasia. Den autonome republikken ble fra 1990 ledet av Vladislav Ardzinba, en abkhasisk professor og språkekspert. Politikken hans var i begynnelsen moderat, og han unngikk direkte konflikt med Tbilisi. Samtidig deltok han i den oppadgående spiralen av negativ og provoserende ordbruk mellom Tbilisi og Sukhumi. Han og andre moderate abkhasiske politikere bygde ut et nett av kontakter i Moskva og Nord-Kaukasus som var potensielle støttespillere for Abkhasias sak. De radikale – en blandet gruppe uten særlig interesse av å fremme stabiliteten i Abkhasia – overtok etter hvert det politiske initiativet i Abkhasia, spesielt sommeren 1992.⁹⁷ Denne sommeren eskalerte konflikten også utenfor hovedstedene Tbilisi og Sukhumi, med togrøverier og gisseltagninger i områdene rundt Gali og Zugdidi, som ligger på hver sin side av elven Inguri som skiller Abkhasia fra resten av Georgia. De nøyaktige omstendighetene rundt krigsutbruddet er ikke kjent i detalj. Det er kjent at georgiske væpnede formasjoner – den relativt nydannede georgiske Nasjonalgarden under ledelse av Tengiz Kitovani – krysset Inguri den 14. august og gikk inn i Abkhasia. Det er ulike syn på hvem som gav ordren om å krysse Inguri og hva den innebar – en operasjon for å sikre

96 Jaba Devdariani, "Georgia and Russia: The Troubled Road to Accommodation", i Bruno Coppetiers og Robert Legvold (red.), *Statehood and Security: Georgia after the Rose Revolution* (Cambridge, Massachusetts: American Academy of Arts and Sciences/MIT Press, 2005), s. 153–203; s. 166.

97 Derluguian, *The tale of two resorts*, s. 273.

toglinjene, eller noe mer? Det er også uenighet om hvorvidt og i hvor stor grad abkhaserne provoserte frem krigsutbruddet, og hvor forberedt de var på krig.⁹⁸

Georgierne inntok Sukhumi, Abkhasias hovedstad, i midten av august og fortsatte nordover. Abkhaserne trakk seg tilbake til Gudauta. Den abkhasiske siden ble forsterket med frivillige fra Konføderasjonen av fjellfolk i Kaukasus, en sammenslutning av minoritetsfolk i den nordlige, russiske delen av Kaukasus der abkhaserne også var med.⁹⁹ Sammen rykket de abkhasiske og russiske frivillige østover igjen, og stod ved Sukhumi i oktober 1992. I denne perioden ble ca. 3000 sivile drept. Krigen i Abkhasia var en krig ført av geriljaformasjoner og utrente frivillige, selv om disse på den ene siden formelt tilhørte de georgiske væpnede styrkene.¹⁰⁰ Krigen gikk fra første stund hardt utover sivilbefolkningen i Abkhasia. Dette var en blandet befolkning med abkhasere, georgiere (mingreler), armenere, russere, grekere og jøder. Det var imidlertid først og fremst abkhasere og georgiere som deltok i krigen, selv om en del lokale armenere og russere støttet abkhaserne. Typisk for krigen i Abkhasia var folkefordrivelse og henrettelser, voldtekter og ødeleggelser – den utviklet seg rett og slett til “en stigende spiral av hevn og massedelirium”.¹⁰¹ Det foregikk også utstrakt plyndring av privatpersoners eiendom og eiendeler. Det er mye som tyder på at utsikten til plyndring og vinning ble brukt som motivasjon for å spore styrker på begge sider til innsats.

98 Man vet at Sjevardnadze gav ordre om en operasjon, men spørsmålet er om den var begrenset, slik georgierne hevder, eller omfattende, slik abkhaserne hevder. Georgierne angrep også det strategisk beliggende Gagra, og dette taler for at det var snakk om et mer omfattende angrep. Se Shenfield, *Origins and Evolution of the Georgian-Abkhaz conflict*. Abkhasernes politiske provokasjoner gikk langt, og abkhaserne var sannsynligvis forberedt på krig. Det ene utelukker ikke det andre. Togroveriene var utført av mingrelske zviadister (tilhengere av Gamsakhurdia) ifølge Zverev, “Ethnic Conflicts in the Caucasus”, eller av georgiske og abkhasiske bander som samarbeidet, se Thomas Goltz, *Georgia Diary. A chronicle of war and political chaos in the post-Soviet Caucasus* (Armonk, New York/London: M.E. Sharpe, 2006), s. 133–134. Igjen, det ene utelukker ikke det andre.

99 Enkelte av disse fjellfolkene, som adygene, er språklig og kulturelt nært beslektet med abkhaserne, men denne paramilitære styrken er best kjent for sine tsjetsjenske medlemmer, spesielt Sjamil Basajev. Georgi M. Derluguian forteller interessant nok om konføderasjonens (på dette tidspunktet kun en forsamling) stiftelsesmøte i Sukhumi i august 1989 da det lokale (georgiske) politiet forsøkte å avbryte hele møtet, men ble stoppet av russere som kom fra KGB eller muligens en spesialstyrke. Konteksten er viktig her – dette var en tid da mange aktører spilte ulike spill med hverandre, og forsøkte å utnytte hverandre. Det lå neppe noen samlet russisk plan bak. Georgi M. Derluguian, *Bourdieu's Secret Admirer ...*, s. 237.

100 De georgiske væpnede styrkene var knapt mer enn paramilitære bander i sin oppbygning, og spesielt utsatt for disiplinproblemer. Derluguian, *Bourdieu's Secret Admirer ...*, s. 272.

101 *Ibid.*, s. 271.

Abkhaserne angrep Sukhumi i juli 1993, og det ble innledet forhandlinger om våpenhvile med russisk støtte. Våpenhvileavtalen ble inngått 28. juli, mens abkhaserne rustet opp og forberedte en offensiv mot Sukhumi og Otsjamsjire. Denne startet i september. Et par uker senere vendte Gamsakhurdia overraskende hjem fra eksil og kom til Samegrelo, naboregionen til Abkhasia. Han påpekte, ganske riktig, at han var Georgias valgte og fortsatt sittende president, og fikk støtte fra omtrent en tredjedel av de stridende styrkene på georgisk side. De georgiske styrkene holdt på å bryte sammen, og abkhaserne dro nytte av dette til å rykke østover forbi Sukhumi.

Sukhumis endelige fall fant sted 27. september 1993. Sjevardnadze, som lenge hadde brukt byen som base for å lede de georgiske styrkene, unnslopp i siste øyeblikk. Abkhaserne inntok raskt hele Abkhasia, med unntak av de øverste delene av den vanskelig tilgjengelige Kodoridalen i nordøst. I løpet av tre-fire dager under denne offensiven ble den georgiske sivilbefolkningen, ca. 240 000 mennesker, drevet på flukt. Mange av de fordrevne tok ulike ruter gjennom fjellene for å komme til Kodori-dalen og videre til Svaneti, den georgiske fjellregionen umiddelbart øst for Abkhasia. Vinteren hadde begynt i fjellet og det er anslått at opptil 10 000 mennesker døde av sult og forfrysning i løpet av flukten. Utdrivelsen fra Abkhasia blir i Georgia omtalt som etnisk rensing eller folkemord. Et interessant syn på dette er at det ikke var snakk om aggresjon og hevnløst som hadde løpt løpsk, men en bevisst strategi for å skremme georgierne ut av Abkhasia, siden den tallmessig underlegne abkhasiske siden aldri ville få kontroll over Abkhasia så lenge det bodde georgiere der.¹⁰² Etter Sukhumis fall var det ingen tvil om at den georgiske siden hadde tapt krigen. En endelig våpenhvileavtale, forhandlet frem med russisk støtte, ble gjeldende fra 14. mai 1994. Våpenhvilelinjen fulgte Ingurielven og den samme grensen som i sovjettiden hadde gått mellom den abkhasiske autonome republikken og resten av Georgia.

RUSSERNES ROLLE

Den abkhasiske siden i krigen fikk utstrakt støtte fra de frivillige soldatene fra Konføderasjonen av fjellfolk i Kaukasus. Denne styrken fikk stilltiende støtte fra regionale myndigheter i Nord-Kaukasus – og iblant mer åpen støtte, som våpen og transport. Tanken var å sende opprørske unge menn, som var klare til å dra og hjelpe abkhaserne, vekk fra den kaotiske situasjonen hjemme, hvor de kunne finne på å ta til våpen. Samtidig kunne man på denne måten skape problemer

102 Ibid., s. 273.

for Georgia, som ble sett på som en vanskelig nabo.¹⁰³ Men russerne støttet også abkhaserne direkte med våpen, samband, etterretning, kunnskap om krigføring og mannskap. Detaljene er imidlertid fortsatt ikke helt klare. Spesielt i den første delen av krigen kom den russiske militære støtten fra enkeltenheter som var stasjonert i Abkhasia. De sovjetiske væpnede styrkene var i oppløsning, og Russland overtok kontrollen bare gradvis og delvis. I den grad det kom instruksjoner fra Moskva, var de sjelden koordinert med generell russisk utenriks- og sikkerhetspolitikk. Det var også mange tilfeller av at soldater og offiserer under russisk kommando solgte våpen og annet utstyr til de stridende partene – også til den georgiske siden. Man kan helt klart se økonomiske motiver som en bakgrunn for det russiske militære engasjementet i krigen i Abkhasia. Dette var tilfelle i alle krigene i Kaukasus på 1990-tallet.¹⁰⁴ Alt i alt var det abkhaserne som mottok mest støtte fra de russiske væpnede styrkene, og på politisk side var det langt mer gehør i Russland for abkhasernes sak enn for georgiernes krav på Abkhasia. Etter hvert som krigen skred frem, ble det klart at den russiske offisielle holdningen til krigen stod abkhasernes nærmest. Dette kom blant annet til uttrykk i en uttalelse fra forsvarsminister Pavel Gratsjov om at georgiske styrker burde forlate Abkhasia. Denne kom samtidig med at abkhasiske styrker holdt på å gjenerobre Sukhumi i september 1993.¹⁰⁵ Og den utstrakte våpenhjelpen og flystøtten som abkhaserne fikk, var utvilsomt kjent for og klarert med den militære ledelsen i Moskva. Sentrale politikere, som presidenten, ble sannsynligvis først informert i etterkant.¹⁰⁶ Samtidig er det viktig å være klar over at abkhaserne vant krigen også fordi de var bedre organisert og hadde bedre disiplin enn georgierne. Det er nok en tendens på den georgiske siden til å overdrive betydningen av Russlands støtte. Slik blir det lettere å forklare og forstå nederlaget. Dette synet passer også godt inn i den georgiske helhetsforståelsen av krigen som en krig mellom Russland og Georgia, der abkhaserne bare spilte en mindre rolle som Russlands stedfortreder.

Det Gamsakhurdia-ledede opprøret i Samegrelo og vest-Georgia og slutten på krigen i Abkhasia bragte den georgiske staten til sammenbruddets rand i slutten av 1993. Sjevardnadze appellerte til FN og vestlige land om støtte i

103 Ibid., s. 267–273 er den beste kilden til informasjon om denne styrken og dens forhold til den abkhasiske siden i krigen, og russiske regionale myndigheter.

104 Det fremste eksemplet er selvfølgelig den første krigen i Tsjetsjenia, da russiske styrker solgte våpen til tsjetsjenske opprørere.

105 Ted Hopf, “Identity, legitimacy, and the use of military force: Russia’s Great Power identities and military intervention in Abkhazia”, *Review of International Studies*, supplement 1 (2005): 225–243, her s. 231.

106 Ibid., s. 230. Hopf siterer på dette punktet Viktor Baranets, *Gensjtav bez tajn* [Generalstaben uten hemmeligheter] (Moskva: Politbjuro, 1999), *Biblioteka Aldebaran* [online 19. sep. 2008].

krigen mot abkhaserne, men fikk bare halvhjertede svar. UNOMIG, FNs observatørkorps i Georgia, ble etablert i juli 1993, men uten bidrag fra vestlige land. I Vesten ble konflikten ansett som innenfor Russlands interessesfære, og man ønsket ikke å provosere Russland eller å bidra til ytterligere statsoppløsning innenfor det tidligere Sovjetunionens grenser. Det pågikk også krig i det tidligere Jugoslavia, og de vestlige landene ønsket ikke å involvere seg i nok en vanskelig konflikt, enda lenger vekk fra Vest-Europa. Dermed hadde Russland spillerom til å støtte Sjevardnadze mot Gamsakhurdia, slik at opprøret i Samegrelo kunne slås ned, til å presse frem våpenhvilen fra abkhaserne og å kreve uformell innflytelse i Georgia i gjengjeld.

RUSSISK-GEORGISKE FORBINDELSER ETTER 1994

Perioden mellom 1990 og 1994 var vanskelig både i Russland og Georgia, og problemene stod i kø i det bilaterale forholdet da krigene var over. Hvorvidt man kan snakke om et bilateralt forhold i vanlig forstand, er det også grunn til å diskutere. På russisk side var det mange aktører, og heller ikke i Georgia kunne man snakke om en helhetlig politikk. I tillegg var det også tale om pågående identitetskriser i begge landene, der Georgias nasjonale identitet i økende grad ble basert på motstand mot Russland (i motsetning til, for eksempel, en hypotetisk fremtidsrettet identitet basert på et “nytt” Georgia). Russlands søken etter en ny identitet mislyktes i første omgang, og man søkte tilbake til det velkjente – Russland som stormakt.¹⁰⁷ Også på dette planet var de to landene på kollisjonskurs.

RUSSLAND: MANGE AKTØRER OG INTERESSER, MEN LITE KUNNSKAP

I Russland var utenrikspolitikken i støpeskjeen til langt utover på 1990-tallet. Forholdet til de tidligere sovjetrepublikkene var spesielt vanskelig. Mange praktiske spørsmål måtte løses i den siviliserte skilsmissen som oppløsningen av Sovjetunionen var. Men utover dette var utenrikspolitikken først og fremst innrettet mot å få et tettere forhold til Vesten, og spesielt USA. Sett fra Russlands side falt det naturlig å ta en slags lederrolle innenfor den oppløste unionen. Innenfor det tidligere Sovjetunionen var Russland det viktigste landet, den største økonomien og sentrum i et sentralstyrt økonomisk system. Likevel hadde den russiske staten svært liten kapasitet i denne perioden – økonomien var i negativ utvikling med en omstrukturingsprosess uten klart utfall, og staten manglet utenrikspolitiske ressurser og institusjoner. Et praktisk problem var mangel på ekspertise og kunnskap om de nye selvstendige landene i Moskva. I den grad kunnskapen fantes, kom den ikke alltid utenrikspolitikken til gode – spesialistene som snakket for eksempel georgisk, var etnografer og historikere. Dermed ble det til at lederrollen og Russlands innflytelse i Samveldet av Uavhengige Stater (SUS) ble tatt for gitt, mens realiteten var et tydelig fravær av en politikk som kunne understøtte og utvikle Russlands nedarvede fordeler og naturlige innflytelse. Elitene i de andre postsovjetiske statene var ikke uten videre positivt innstilt til russiske forsøk på å være ledende innenfor SUS, spesielt ikke når denne posisjonen fra Russlands side ble tatt for gitt. Dette problemet hadde kanskje forsvunnet over tid hvis rus-

107 Devdariani, “Georgia and Russia ...”, s. 155–160.

sisk utenrikspolitikk hadde vært godt koordinert, men koordineringen og den helhetlige utformingen av russisk utenrikspolitikk var ofte fraværende.

I tillegg var forbindelsene med de tidligere sovjetrepublikkene av en annen type enn forbindelsene med andre land. Utenrikspolitikken i Sovjetunionen var karakterisert ved tett kontroll og koordinering, selv under glasnost. Det var få innarbeidede aktører med klare interesser utenfor toppen av statshierarkiet. Forholdet til de nye nabolandene, derimot, var preget av et vell av aktører, med ulike og til dels motstridende interesser, med hver sine kontaktnett og til dels private hensyn å ta. Regionale myndigheter, statlige og halvstatlige foretak og det russiske forsvaret dominerte politikken, mens forsøk på å utforme en helhetlig utenrikspolitikk mislyktes gang på gang. Ekstra uheldig var det når ett eller to sett med institusjoner førte sin egen politikk i Russlands navn. Problemet var tydelig også i forholdet til Georgia.

Russlands interesser i Georgia og Kaukasus i denne perioden dreide seg først og fremst om sikkerhet. Om interessene i dag er av et mer geopolitisk slag med islett av økonomi, overskygget Russlands behov for sikkerhet det meste annet på 1990-tallet. Dette var knyttet til den ustabile situasjonen i Nord-Kaukasus og krigen i Tsjetsjenia fra 1994 til 1996. Mer enn noen gang før viste det seg at Sør-Kaukasus og Nord-Kaukasus henger sammen.¹⁰⁸ I Moskva fryktet man at krigene i Georgia og krigen om Nagorno-Karabakh skulle smitte over på Nord-Kaukasus. Hvor stor denne frykten var, ble klart illustrert da Russland innførte store restriksjoner på kontakt med Abkhasia etter krigen i 1994 og heller ikke tillot menn i våpenfør alder å krysse grensen til Russland fra Abkhasia.¹⁰⁹ Krigen i Abkhasia skapte en usikker situasjon rundt adygene i Nord-Kaukasus.¹¹⁰ Spørsmålet var om disse og andre fjellfolk i Nord-Kaukasus ville gjøre som abkhaserne og kreve en større grad av autonomi innenfor Russland. I Moskva fryktet man også at fjellfolkene som hadde deltatt i krigen i Abkhasia skulle bruke krigserfaringen sin hjemme.¹¹¹ Ikke minst skapte disse krigene et betydelig

108 Dmitri Trenin, "Russia's Security Interests ..."

109 Georgiske myndigheter innførte også økonomisk blokade av de to separatistregionene, og uten internasjonal anerkjennelse kunne de heller ikke ha økonomisk kontakt med andre land. I januar 1996 ble Abkhasia ytterligere isolert da alle SUS-medlemslandene innførte økonomiske sanksjoner mot regionen, se Civil.ge, "Full Text: 1996 CIS Treaty on Abkhaz Sanctions", *Civil.ge*, 7. mars 2008. Sør-Ossetia ble i mye mindre grad utsatt for restriksjoner fra Russland og SUS.

110 Adygene snakker et nordvestkaukasisk språk som er relativt nært beslektet med abkhasisk. De bor først og fremst i Adygia, Karatsjajevo-Tsjerkessia og Kabardino-Balkaria i Russland. Det finnes dessuten en større diaspora i Tyrkia og Midtøsten.

111 Dette skjedde da også i utstrakt omfang med de tsjetsjenske veteranene fra den abkhasiske krigen, men ellers var omfanget begrenset. Se Derluguian, *Bourdieu's Secret Admirer ...*, s. 281–282 for den videre skjebnen til Konføderasjonen av kaukasiske fjellfolk.

flyktningproblem som besto dels av russere som reiste fra en usikker situasjon, dels av ikke-russere som flyktet fra krig. I Nord-Ossetia ble den allerede spente og urolige situasjonen mellom ossetere og ingusjere påvirket negativt av flyktningstrømmen fra Sør-Ossetia.¹¹²

Grensesikkerhet og -kontroll var viktig, da som nå, men på 90-tallet var problemet mye mer akutt på grunn av manglende kontroll med egne grenser både i Georgia og Russland. Dette ble spesielt tydelig i den første tsjetsjenske krigen, da den georgiske grensen nærmest var åpen for de tsjetsjenske opprørstyrkene. De økonomiske interessene var i denne perioden begrensede, og først og fremst knyttet til oppløsningen av Sovjetunionen. Georgias plass som en mindre viktig del av det integrerte sovjetiske industrikomplekset gjorde at sikkerhetsmessige og militære interesser dominerte. Sist, men ikke minst, hadde Russland militære interesser i Georgia. Det viktigste i denne perioden var skadebegrensning og å unngå et uheldig sikkerhetsvakuum som i russisk geopolitisk tenkning nærmest automatisk ville bli fylt av en regional stormakt, for eksempel Tyrkia, eller av USA.¹¹³ Hvis ikke russiske styrker kunne stå i Georgia – det gjorde de jo på hele 1990-tallet – skulle heller ingen andre erstatte dem.

Spesielt på grunn av krigene i Georgia ble den russiske politikken i disse første, viktige årene med bilaterale forbindelser ført av de væpnede styrker og regionale myndigheter i Nord-Kaukasus. I disse kretsene var det et ønske om å begrense Russlands tap av innflytelse i Georgia. De liberale og vestvendte var på sin side opptatt med privatisering og å ivareta forholdet til Vesten. De russiske væpnede styrkene ble den viktigste institusjonelle aktøren i Russlands Georgia-politikk – som en klar parallell til Russlands Kaukasus-politikk på 1800-tallet. Militære institusjoner hadde alle forutsetninger for å spille denne rollen, siden de var plassert i Kaukasus. De høyere offiserene hadde også de nødvendige kontaktene, noe sivile institusjoner ikke hadde tilgang i samme omfang. Også offiserer som ikke hadde vært stasjonert i Kaukasus hadde kjennskap til Abkhasia og Georgia fra ferieopphold – Abkhasia var ferieregionen *par excellence* for sovjetiske offiserer.

I den flytende og usikre situasjonen som hadde oppstod, hadde enkeltpersoner stor betydning. Ikke minst er det i Vesten lett å glemme betydningen av Sjevardnadze, som ble sterkt mislikt i Russland på grunn av rollen han spilte

112 Krigshandlingene mellom ossetere og ingusjere fant sted hovedsakelig i oktober og november 1992 og innenfor Prigorodnyj-distriktet i Nord-Ossetia. Se Human Rights Watch, *Russia. The Ingush-Ossetian Conflict in the Prigorodnyi Region* (Helsinki/New York: HRW, 1996) [online 19 sep. 2008].

113 Trenin, "Russia's Security Interests ..."

i oppløsningen av Sovjetunion.¹¹⁴ Det er ikke tvil om at han for Russland var det beste av alternativene blant georgiske politikere, og den som kunne bringe en viss stabilitet etter borgerkrigen.¹¹⁵ Mistroen til Sjevardnadze var imidlertid spesielt sterk innenfor russiske militære sirkler, og dette slo svært uheldig ut for forholdet mellom Russland og Georgia i denne perioden. Det var absolutt ingen raushet, forståelse eller pragmatisme å spore i dette forholdet, og utover på 1990-tallet ble det mer og mer preget av bitterhet. Det at de væpnede styrkene lenge stod for store deler av Russlands politikk i Georgia forsterket bare det georgiske synet på Russland som en militaristisk tidligere imperiemakt som ikke kunne oppgi Sør-Kaukasus.¹¹⁶

GEORGIA: RUSSLAND SOM DEN STYGGE ULVEN

Den georgiske siden var enda mer preget av politisk kaos og uklarhet enn den russiske. Under Gamsakhurdia var mistroen til Russland spesielt stor. I stadig økende grad definerte Gamsakhurdia Russland som en militaristisk imperiemakt som brukte ossetere og abkhasere til å svekke Georgia. Nederlagene i Sør-Ossetia og Abkhasia bidrog bare til å forsterke denne oppfatningen. Krigene ble i etterkant fortolket ikke først og fremst som kriger mot etnisk separatisme i regioner som ikke godtok georgisk styre, men heller som kriger der Georgia hadde stått overfor en overlegen fiende – Russland. Dette var forståelig, ettersom de georgiske styrkene hadde lidd nederlag overfor tallmessig underlegne motstandere. Sjevardnadze hadde jo også måttet støtte seg på Russland for å kunne slå ned Gamsakhurdia-opprøret i Samegrelo. Mer balanserte tolkninger av nederlaget fikk lite gehør. Det var for vanskelig å rippe opp i splittelsene fra borgerkrigen og kaoset i de georgiske styrkene. Både eliter og befolkning hadde dessuten vanskelig for å skjønne hvorfor abkhaserne og sør-osseterne ikke ville være en del av Georgia. Men fortolkningen av Russland som årsaken til Georgias problemer åpnet ikke for en fornyelse i det bilaterale forholdet til Russland.

Politikken ble på georgisk side i økende grad ført av Sjevardnadze etter hvert som han konsoliderte makten og marginaliserte statskuppleserne. Det viktigste for Georgia i denne perioden var sikkerhet. Staten stod i fare for å falle fra hverandre. Innenfor Sovjetunionen hadde spørsmålet om hva Georgia var blitt avfeid i Moskva, også når det var abkhaserne som stilte det, for grensene var hevet over diskusjon. I løpet av få år hadde Sovjetunionens ufrihet forsvunnet, og med den også rammen som holdt Georgia sammen. De autonome republikkene

114 Devdariani, "Georgia and Russia: The Troubled Road ...", s. 173.

115 Trenin, "Russia's Security Interests ..."

116 Devdariani, "Georgia and Russia: The Troubled Road ...", s. 164–165.

utfordret Tbilisis maktmonopol på georgisk territorium. En konsekvens av dette var at det var uklart i hvor stor grad *noen* i Tbilisi kunne ha kontroll med det som skjedde noe sted i Georgia. Georgia var på sammenbruddets rand. I denne situasjonen var sikkerhet et grunnleggende behov, og en forutsetning for at Georgia som stat skulle kunne overleve. Vesten var ikke i stand til å garantere for, eller på noe vis oppfylle Georgias behov for sikkerhet. Det var det bare Russland som kunne gjøre. Sjevardnadze innså dette og gav etter for russiske krav.

I løpet av årene 1993–95 gjorde Georgia innrømmelser i en grad som det ikke hadde vært mulig å forestille seg et par år tidligere. Russland fikk fortsatt ha militærbaser i Georgia. Så man dem i sammenheng med det betydelige russiske militære nærværet i Armenia, ble det tydelig at Russland fortsatt stod sterkt militært i Sør-Kaukasus. Georgia gikk inn i SUS, noe som til da hadde vært utelukket. Georgia støttet Russland i krigen med Tsjetsjenia, en støtte som også kan ha blitt påvirket av erfaringen i Abkhasia. Forsvarsministeren og store deler av sikkerhetsstyrkene hadde russisk bakgrunn eller lojalitet til Russland. Russland fikk ansvaret for å vokte alle Georgias grenser. Samtidig med disse innrømmelsene forsøkte Sjevardnadze å balansere Russlands innflytelse – Russland var fortsatt den største trusselen mot Georgia utenfor georgisk territorium.¹¹⁷ I forsøket på å oppnå balanse forsøkte han – forgjeves – å få vestlige sikkerhetsgarantier. En underforstått amerikansk garanti kom først da planene for BTC-rørledningen begynte å ta form, og også den hadde enkelte forbehold. I Washington var man i høyeste grad klar over Georgias svakhet. Amerikanerne ønsket heller ikke å være en absolutt garantist for Tbilisi i alle mulige konflikter som kunne komme til å blusse opp igjen, minst av alt når det gjaldt separatisme. Samtidig beroliget det økende amerikanske nærværet i stor grad Georgias verste frykt når det gjaldt Russland. I 1999 unngikk Sjevardnadze en forlengelse av den russiske grensebevakningen og fikk Boris Jeltsin til å undertegne – under sterkt press fra USA og europeiske land – avtalen som skulle sikre at de russiske militærbasene i Georgia ble lagt ned. Sjevardnadze hadde lyktes å utnytte trusselen fra Russland til å få internasjonal støtte. I 2001, med George W. Bush i Det hvite hus, innledet Georgia og Nato et tettere forhold med politiske konsultasjoner og felles øvelser. Balansegangen fortsatte, men nå i mer tydelig vestlig favør.¹¹⁸

117 Ibid., s. 167.

118 Liz Fuller, "Georgia Consults NATO, EU", *RFE/RL Newsline*, 2. april 2001 (Radio Free Europe/Radio Liberty [online 19. sep. 2008]).

GRADVIS NORMALISERING I GEORGIA

Perioden 1996–2001 var preget av langsom oppbygging av det georgiske samfunnet etter de vanskelige årene på begynnelsen av 1990-tallet. Sjevardnadze skaffet seg en maktbase ved å belønne lojalitet med økonomisk vinning, og baserte med andre ord den politiske styringen på korrupsjon. Alle medlemmer av eliten hadde i utgangspunktet brutt loven – for eksempel da de betalte for å bli ansatt i en stilling – og var dermed bundet til lojalitet mot Sjevardnadze, med mindre de ønsket å få rettet korrupsjonsanklager mot seg. De første årene førte den nye stabiliteten til en moderat økonomisk vekst og en gradvis oppblomstring av frie medier. Sjevardnadzes regime kan kalles halvveis demokratisk eller et oligarki (fåmannsvelde) med en viss konkurranse om makten.¹¹⁹ Dette var et regime med relativt frie medier, og det ble avholdt til dels frie valg. Men befolkningen var apatisk og fattig, uten innflytelse over den politiske eliten. Under valg sørget guvernører og lokale industriherrer for at velgerne stemte “riktig”, slik at Sjevardnadze og hans parti beholdt makten. Et korrupt system av denne typen kan være relativt robust, men vil over tid komme til kort når det gjelder å opprettholde økonomisk vekst og møte viktige politiske utfordringer, og etter 2001 ble det vanskeligere å holde på makten på denne måten. Da flere unge politikere, blant dem Mikheil Saakasjvili, brøt med Sjevardnadze i 2001, fikk Sjevardnadze en mer utsatt og etter hvert isolert posisjon innenfor den politiske eliten.

Fastlåste konflikter

Samtidig var fortsatt konfliktene i Abkhasia og Sør-Ossetia uløste. De fikk merkelappen “frosne konflikter”, ettersom situasjonen var relativt stabil i denne perioden, og våpenhvilene stort sett ble overholdt. Begrepet “frossen konflikt” ble etter hvert kritisert, fordi det gir inntrykk av at situasjonen er stabil, og at konflikten først og fremst utspiller seg i politikken. I virkeligheten kan en slik konflikt være alt annet enn stabil, og “langvarig våpenhvile uten normalisering” kan beskrive situasjonen langt mer presist. Men likevel ble “frossen konflikt” et samlebegrep for konfliktene i Abkhasia, Sør-Ossetia, Transnistria i Moldova og Nagorno-Karabakh. Når det gjaldt Abkhasia og Sør-Ossetia kunne ikke Sjevardnadze gjøre noe så lenge Russland opprettholdt status quo. Både den georgiske militærmakten og staten var svak. Sjevardnadze hadde heller ikke handlingsrom til å ta upopulære avgjørelser som kunne oppfattes som å gi opp Abkhasia eller Sør-Ossetia. For separatistlederne var hver dag med selverklært uavhengighet en seier. For hvert år som gikk ble det vanskeligere og vanskeligere

119 Wheatley, *Georgia from National Awakening to Rose Revolution*.

å se for seg en reintegrasjon med resten av Georgia. For Russland og russiske aktører var også status quo det beste, ettersom det gav politisk innflytelse over Georgia, og dermed økt innflytelse i Kaukasus, muligheter for økonomisk vinning i en uavklart situasjon med lite utenforstående kontroll med hva som foregikk, og muligheter for innenrikspolitisk gevinst gjennom å støtte abkhasernes og osseternes sak.

Forsøk på å få georgierne og abkhaserne til å møtes i reelle forhandlinger om en fredsavtale gikk i stå. For abkhaserne var det ikke aktuelt å forhandle før temaet var Abkhasias uavhengighet. For Georgia var det ikke aktuelt å innrømme noe mer enn utstrakt selvstyre, og uansett ville de ikke forhandle før de georgiske fordrevne hadde fått komme tilbake til Abkhasia. Abkhaserne kunne ikke tillate at den fordrevne sivilbefolkningen kom tilbake til Abkhasia, ettersom de da igjen ville være en minoritet i Abkhasia. Dessuten hadde selvstyre som begrep gjenklang av Sovjetunionen, da "selvstyre" først og fremst eksisterte på papiret. Mens flere runder med forsøk på å starte forhandlinger bekreftet at partene stod på sitt, begynte enkelte georgiere å vende tilbake til områder sørøst i Abkhasia – Gali og Otsjamtsjire. De var imidlertid i en veldig utsatt posisjon. Både i 1998 og 2001 ble de utsatt for angrep i forbindelse med trefninger mellom abkhasiske og georgiske paramilitære styrker. De var også utsatt for trakassering og overgrep fra paramilitære bander og Abkhasias selverklærte myndigheter. For å overleve og klare seg økonomisk valgte likevel mange å sende et par familiedlemmer over Inguri-elven for å dyrke egen mark, eller etter hvert å returnere mer eller mindre permanent. Anslagene om hvor mange som vendte tilbake på denne måten antyder opptil 40 000 delvis eller permanent returnerte. FN, som hadde ansvaret for å overvåke situasjonen i Abkhasia gjennom UNOMIG, drev noe koordinering av humanitær hjelp og utviklingshjelp. Likevel, verken hjelpen eller koordineringen av den var i nærheten av å bringe virkelig stabilitet til Abkhasia. Det var da også klare politiske begrensninger på FNs rolle. De ulike frivillige organisasjonene og deres programmer lettet situasjonen for de returnerte georgierne og den abkhasiske sivilbefolkningen, men kunne bare i begrenset grad fylle fraværet av et fungerende helsevesen, fengselsvesen, eller erstatte ødelagt jordbruksutstyr. Den store suksessen i Abkhasia var den britiske mineryddingsorganisasjonen Halo Trusts arbeid. Også dette arbeidet tok tid – ni år fra de begynte ryddingen og til 86 prosent av Abkhasia kunne erklæres minnefritt i 2007.

I Sør-Ossetia var situasjonen annerledes. Også her var det enkelte forsøk på å få starte forhandlinger om en fredsavtale. Men selv om disse mislyktes, var situasjonen på bakken på enkelte måter mindre preget av avstand og manglende innsikt enn i Abkhasia. For det første bodde fortsatt ossetere og georgiere om hverandre i Sør-Ossetia, selv om en del ossetere ble værende i Nord-Ossetia etter

krigen og en del georgiere ikke returnerte. Georgiere utgjorde opptil en tredjedel av befolkningen, og en tredjedel av den fredsbevarende styrken var georgisk. Sør-Ossetia ligger geografisk slik at det er vanskelig å bryte all kontakt – ulikt i Abkhasia, der georgierne kun hadde tilgang til sporadisk informasjon fra FN, frivillige og internasjonale organisasjoner, russiske kilder, georgisk lokalbefolkning og etterretning. Deler av Sør-Ossetia var under Tbilisis kontroll, slik at hele regionen ble en gråsoner av overlappende eller tilstøtende soner med georgiere, ossetere, separatistområder og Tbilisi-kontrollerte områder. I Tbilisi hadde man relativt god oversikt over det som foregikk i deler av Sør-Ossetia. Mens FN og UNOMIG i Abkhasia hadde store problemer med å få tilgang til hele territoriet som skulle overvåkes, hadde derimot OSSE i Sør-Ossetia god oversikt. OSSE hadde dessuten ulike programmer for utvikling, kontakt og gjenoppbygging som stabiliserte og forbedret situasjonen noe.

KONSEKVENSER FOR FOLK OG SAMFUNNSLIV

De internt fordrevne som ikke vendte tilbake til Abkhasia og Sør-Ossetia levde i en permanent unntakstilstand, der de bodde trangt og kummerlig i midlertidige hotellrom og sanatorier langt hjemmefra. I begynnelsen var dette det eneste alternativet. Etter hvert som tiden gikk, ble det stilt spørsmål om den georgiske regjeringen så det som hensiktsmessig å la de fordrevne være fordrevne og dermed et pressmiddel, heller enn å ta fatt på den politisk og økonomisk vanskelige oppgaven med å integrere dem der de var. Å sørge for at de fordrevne fikk bosette seg permanent der de nå var, ville være å akseptere at de ikke kunne vende tilbake til Abkhasia og Sør-Ossetia.¹²⁰ Så lenge de fordrevne bodde i midlertidige, og kummerlige forhold, ble hele det georgiske samfunnets forhold til Abkhasia og Sør-Ossetia vendt mot fortiden. Det ble vanskelig å legge nederlagene bak seg, og det var umulig å snakke om forsoning. Tanken om at Georgia ville hatt det bedre med en avklart situasjon var utenkelig. Synspunkter som at Georgia ville kunne ha det bedre om Abkhasia ble gitt opp, hadde ikke plass i det offentlige rom, og knapt nok i private sammenhenger. Å gi opp Sør-Ossetia var ikke engang et tema.

For abkhaserne i Abkhasia var situasjonen etter 1994 som en permanent beleiring, som bidrog til at befolkningen sluttet naturlig opp om lederne og nasjonen. All kontakt med omverdenen gikk via Russland, og frem til 2000 var også dette svært vanskelig. Det var liten kontakt mellom vanlige folk på begge sider, med et delvis unntak for Gali og Otsjamsjire. Også på politisk plan var

120 De langt fleste fordrevne var fra Abkhasia, ettersom så mange flere georgiere hadde vendt tilbake til Sør-Ossetia.

kontakten mangelfull og problematisk. I Sør-Ossetia var det noe mer kontakt på alle plan. Blant annet møttes partene formelt og regelmessig gjennom de fredsbevarende styrkene og kontrollkommisjonen der OSSE deltok – Joint Control Commission (JCC). Vanlige folk, uansett etnisk tilhørighet, hadde nok med å overleve og drev med selvforsyning og jordbruk, og dermed forholdt de seg til situasjonen og prøvde å gjøre det beste utav den. Men selv om georgiske og oss-etiske landsbyer og naboer i det store og hele levde sammen, var spenningsnivået høyt. Sårene fra krigen var ikke leget.

ØKONOMI SOM EN DEL AV KONFLIKTBILDET

Frem til 2000 var Sør-Ossetia og Abkhasia underlagt russiske handelsrestriksjoner, og Abkhasia var i tillegg underlagt økonomiske sanksjoner fra SUS-landene. Georgiske myndigheter opprettholdt også en økonomisk blokada av de to separatistregionene, og de var ikke internasjonalt anerkjent. Dette betød at økonomisk virksomhet i de to separatistregionene per definisjon fant sted utenfor banksystemer og nasjonal kontroll. Økonomien i Abkhasia og Sør-Ossetia ble basert på byttehandel, kontanter og lyssky transaksjoner. Regionene ble viktige i alle mulige former for kriminell økonomisk virksomhet. Det foregikk utstrakt smugling av vanlige matvarer og drivstoff, og ulovlige varer som narkotika og våpen, i begge regionene. Dette bidrog til at separatistregimene overlevde og at vanlige folk klarte seg. Samtidig motvirket det alle sporer til en demokratisk utvikling og markedsøkonomi i separatistområdene. Kombinasjonen av lyssky økonomisk virksomhet, fravær av internasjonal kontakt, beleiringsmentalitet og en fattig og maktesløs befolkning gjorde politisk debatt vanskelig og pluralistisk styre umulig. Det styrket også paramilitære, halv- og helkriminelle bander. I Abkhasia opererte disse på begge sider av våpenhvilelinjen. De meste kjente var Skogsbrødrene (Tqis dzmebi) og Den hvite legion (Tetri legioni) på georgisk side, som i perioder herjet i Gali-distriktet, med aktivitet også rundt Zugdidi.¹²¹ Disse gruppene hadde ofte et politisk mål – Skogsbrødrene og Den hvite legion kjempet mot abkhaserne – i tillegg til en økonomisk/kriminell side. I den økonomiske delen av operasjonene var det ikke så nøye hvilken side man tilhørte, og sivilbefolkningen på begge sider var utsatt for angrep fra slike bander. Også på

121 Det var også andre grupper, som Gogokhia-gruppen under Ruzgen Gogokhias ledelse. En mer rent paramilitær styrke (300–400 mann) var Jegerne (Monadire), som var under kontroll av den lokale guvernøren i den øvre (georgiskkontrollerte) delen av Kodoridalen, Emzar Kvitsiani, frem til han ble avsatt av Tbilisi i 2006. På den abkhasiske siden var det få klare grupperinger utenfor den regulære, men militspregede abkhasiske "hæren". Et unntak var Bagramijan-bataljonen, som bestod av armenere i Abkhasia, og som deltok aktivt i krigshandlinger og overgrep mot sivilbefolkningen i Gali under uroen i 1998.

abkhasisk side kunne man se en lignende sammenheng mellom våpen og kriminell aktivitet, først og fremst i den sørøstlige delen av Abkhasia.

I Abkhasia og Sør-Ossetia oppstod det altså en situasjon som er velkjent fra andre konfliktområder. Mens store deler av sivilbefolkningen lider under konflikten, er det enkelte – politiske eller kriminelle ledere og en del relativt vanlige folk – som tjener på situasjonen, spesielt økonomisk. I en krigssituasjon kan det være gjennom plyndring, utpressing og våpensalg. Under en våpenhvile er det mulig med mer regulær økonomisk kriminalitet, som smugling. Samtidig er det klart at disse kriminelle og politiske lederne er de som har mest å tape på en fredelig løsning av konflikten og en reintegrasjon med det internasjonale samfunnet. De risikerer å miste privilegier, makt, levebrød, personlig frihet og kanskje livet, hvis situasjonen blir normalisert. Det samme gjelder deres familier og støttespillere.¹²² I tillegg til den fastlåste politiske situasjonen på det overordnede nivået mellom partene, spilte også denne faktoren negativt inn og gjorde det umulig å løse separatistkonfliktene i perioden etter 1994.

Denne situasjonen var svært negativ for den georgiske økonomien. Smuglermarkedet i Ergneti i Sør-Ossetia, der alle slags varer kunne kjøpes og selges, gjorde det nesten umulig å drive lovlig handelsvirksomhet i områdene rundt. Abkhasia, som er et rikt jordbruksområde, solgte frukt, vin og andre landbruksprodukter først og fremst til Russland, på tross av blokaden, men også noe til resten av Georgia. I perioder ble også Tyrkia forsynt med illegale hasselnøtter fra Abkhasia. Slik ble vanlige georgiere avhengige av smuglervarer. Georgiske byråkrater ble ikke mindre korruperte når de stadig vekk kunne få betalt for å lukke øynene for smugling. Den georgiske økonomien var blitt avhengig av smugling og korrupsjon. Det var rett og slett umulig å rydde opp og innføre markedsøkonomi for fullt så lenge den georgiske økonomien konkurrerte med to smuglerkorridorer. Ettersom Georgias politiske system under Sjevardnadze var bygget på korrupsjon, var det politisk og praktisk umulig å aksjonere mot smuglingen.

Da den russiske handelsblokaden av Abkhasia ble opphevet i 2000, åpnet det seg bedre muligheter for økonomisk virksomhet i Abkhasia. Det kom etter hvert investeringer fra forskjellige russiske firmaer, regioner og enkeltpersoner, ofte med tilknytning til de væpnede styrkene, Moskvas byregjering og myndighetene i det russiske Krasnodar-fylket rett over grensen. I 2001 ble toglinjen mellom Adler, sør for Sotsji, og Sukhumi gjenåpnet, og fra 2004 ble den trafikkert

122 Det finnes en omfattende litteratur om dette. En god beskrivelse finnes i David Keen, "Incentives and Disincentives for Violence", i Mats Berdal og David M. Malone (red.), *Greed and Grievance. Economic Agendas in Civil Wars* (Lynne Rienner Publishers, 2000), s. 19–41.

av russiske passasjertog.¹²³ Etter 2000 strømmet russiske turister til Abkhasia igjen, enkelte år opptil 200 000 i løpet av den lange sommersesongen. Man ble stadig oftere konfrontert med det bisarre synet av russiske turister på sightseeing og badeferie i gater og på strender som fortsatt var sterkt ødelagt av krig. I Sør-Ossetia, som ikke var noe reisemål og ikke et så rikt jordbruksland, var det mer snakk om regulære overføringer fra ulike russiske myndigheter, både føderale og regionale i Nord-Ossetia. Dessuten tok separatistregimet en del av inntektene fra den utstrakte smuglingen. De krevde også inn en mer formell “toll” på varer som ble transportert gjennom Roki-tunnelen fra Russland i nord. Roki-tunnelen ligger på selve grensen mellom Russland og Georgia på en av de få veiene mellom de to landene.¹²⁴ For den georgiske økonomien som helhet var Russland en svært viktig handelspartner. Georgisk vin, mineralvann, landbruksprodukter og industrivarer ble eksportert til Russland. Georgia importerte drivstoff, strøm, gass og maskiner fra Russland. Særlig hva gjaldt elektrisitet og gass var Georgia avhengig av Russland, og landet ble gjentatte ganger utsatt for stopp i forsyningen på grunn av manglende betaling. I økende grad reiste georgiere til Russland for å jobbe der – for eksempel som servitører, taxisjåfører og bygningsarbeidere – og sende penger hjem. Anslag antydte at så mange som en million georgiere arbeidet i utlandet – langt de fleste i Russland.¹²⁵ Utenlandsgeorgiernes bidrag til den georgiske økonomien utgjorde i 2005 anslagsvis fem prosent av bruttonasjonalproduktet.¹²⁶

PUTIN OG GEORGIA

Forholdet mellom Russland og Georgia begynte å endre seg i kjølvannet av at Vladimir Putin overtok etter Boris Jeltsin som russisk president. Putin tilhørte en annen generasjon enn Jeltsin. Selv om Jeltsin ikke likte Sjevardnadze, kjente han ham og visste godt hvordan han skulle forholde seg til ham. For Putin var Sjevardnadze en av hovedmennene bak oppløsningen av Sovjetunionen, han var en torn i øyet som president i et korrump og problematisk Georgia, og han tilhørte

123 Togene gikk bare mellom Adler og Sukhumi, men med gjennomgående vogner til Moskva. Man skal ikke undervurdere symboleffekten av at togvognene var merket med “Sukhum-Moskva” på siden. Sukhumi ligger jo på toglinjen mellom Moskva og Tbilisi, selv om linjen øst for Sukhumi har vært stengt siden 1992.

124 Den alternative veien, den georgiske militærveien mellom Vladikavkaz og Tbilisi med grensestasjoner i Verkhnij Lars og Kazbegi, ble stengt i juni 2006. Roki-tunnelen ligger på ca 2000 meters høyde, er ca 3 km lang og holder lav standard – blant annet er den enveiskjørt.

125 Sergey Smirnov, “The economy of ‘Rose’ Georgia: Flowering or fading?”, *Central Asia and the Caucasus*, nr. 1 (2007): 134–144.

126 Smirnov, “The economy of ‘Rose’ Georgia”.

en generasjon som snart var på vei ut, uansett.¹²⁷ Naturlig nok var dette et dårlig utgangspunkt for å bedre det bilaterale forholdet, som ble mer problematisk i årene 2000–03. Den andre Tsjetsjeniakrigen, som startet i 1999, medførte økt fokus på internasjonal terrorisme fra Moskvas side, noe som fikk stor betydning for forholdet til Georgia. Georgia åpnet grensen for tsjetsjenerne og gav dem flyktningstatus. Dessuten nektet Georgia russerne å bruke basene i Georgia til å sende fly inn over Tsjetsjenia. Etter hvert ble Georgia beskyldt av Moskva for å huse tsjetsjenske terrorister og terroristbaser, spesielt i Pankisi-dalen som grenser til Tsjetsjenia.¹²⁸ Sjevardnadze benektet at så var tilfelle. Pankisi-dalen ble etter hvert ble åsted for kidnappinger og kriminalitet, og det ble klart at georgiske myndigheter ikke hadde klart, eller ønsket, å holde kriminelle og geriljastyrker vekk fra georgisk territorium.¹²⁹ Moskva satte Tbilisi under sterkt press, blant annet med overflyvninger i georgisk luftrom. Budskapet var at russisk militær intervensjon var den eneste måten å løse dette problemet på. Et begrenset observatørkorps fra OSSE overvåket den tsjetsjenske delen av Georgias grense fra 1999, men først etter 11. september 2001 var det rom for håndfast støtte fra Vesten for å få løst problemet med Pankisi. USA finansierte et program for å ruste Georgia til kamp mot internasjonal terrorisme – *Georgia Train and Equip Program* (GTEP). 200 amerikanske militærrådgivere kom til Georgia i mars 2002. I august og september 2002 gjennomførte georgiske sikkerhetsstyrker en opprydning i Pankisi, med den georgiske hæren i beredskap, og tsjetsjenske geriljasoldater forlot dalen. Putin truet fortsatt med russisk militær intervensjon, men møtte nå ikke lenger forståelse for Pankisi som problem fra andre statsledere og internasjonale organisasjoner.

Det russiske militære presset mot Georgia avtok i en periode. Samtidig ble det klart at den amerikanske militære tilstedeværelsen i Georgia hadde en negativ effekt på forholdet til Russland. I Russland ble det nå av mange, spesielt innenfor de væpnede styrkene, tatt for gitt at Georgia for alvor var på vei inn i den amerikanske innflytelsessfæren. Denne utviklingen ble ofte sett i sammenheng med de amerikanske og vestlige basene i Sentral-Asia, som ble etablert i slutten av 2001 for å støtte operasjonene i Afghanistan. I perioden etter 2001 kom den russiske debatten om det tidligere Sovjetunionen til å bli dominert av stormaktstenkning. Til en viss grad har dette vært tilfelle i hele den postsovjetske perioden, ettersom det stormaktstenkning i ulike varianter alltid har stått

127 Eduard Sjevardnadze ble født i 1928.

128 I Pankisi-dalen bor det en del etniske tsjetsjenerne, kjent som kist, og flyktningene kunne dermed få betydelig støtte fra lokalbefolkningen, samtidig som geriljasoldater ikke skilte seg så veldig ut.

129 Devdariani, "Georgia and Russia: The Troubled Road ...", s. 180.

sterkt i de kretsene som interesserer seg for det tidligere Sovjetunionen. Først og fremst gjelder det militære og militære pensjonister, konservative med bakgrunn i sovjetisk elite, kommunister og enkelte med tilknytning til sikkerhetsstyrkene. Det er viktig å skille mellom hjemlig debatt og utenrikspolitikk – det er jo ganske ulike ting, også i Russland. Men også utenrikspolitikken ble under Putin preget av større interesse for det tidligere Sovjetunionen. Som nevnt tidligere ble dette satt inn i en ramme av modernisert geopolitisk tenkning, der Russland, for å være en stormakt, måtte være sterkt til stede i Kaukasus og Sentral-Asia. Det at utenrikspolitikken endelig gikk i en “riktig” retning, slik det ble oppfattet av de som fulgte med i det tidligere Sovjetunionen, styrket deres syn og gav det en mer sentral plass i offentlig debatt.

På georgisk side førte det russiske presset, og den fornyede interessen fra Russlands side for Kaukasus og Sentral-Asia, til at vestvennlige strømninger tiltok og anti-russiske holdninger vant frem. Mer og mer ønsket man vestlig, helst amerikansk, støtte i det som ble sett som en kamp mot russisk dominans. I Tbilisi var det vanskelig å innse at det dårlige forholdet mellom Russland og Georgia ikke kunne forbedres uten at georgierne tok tak i problemene, ryddet i eget hus og faktisk forholdt seg til Moskvas politikk. Både vanlige folk og politikere hadde lett for å tro at bare endring i Moskva kunne påvirke det bilaterale forholdet. Georgia oppfattet seg selv som et offer, som ikke kunne gjøre noe uten å støtte seg på USA og Vesten. Mot slutten av Sjevardnadzes presidentperiode hang dette nok sammen med at hele det politiske systemet hadde stoppet opp. En opprydding og ny forståelse i forholdet til Russland kunne bare komme hvis det politiske systemet endret seg, under nye ledere.

Roserevolusjonen

Roserevolusjonen i november 2003 kom etter en toårig periode med reorientering i det georgiske politiske landskapet. Etter at Mikheil Saakasjvili i oktober 2001 hadde startet det politiske partiet Den samlede nasjonalbevegelsen,¹³⁰ ble det stadig tydeligere at Sjevardnadze var politisk isolert. Spesielt de yngre politikere forlot Sjevardnadzes leir og hans parti, Unionen av georgiske borgere, til fordel for Nasjonalbevegelsen. I valgkampen før parlamentsvalget 2. november 2003 førte Nasjonalbevegelsen og Saakasjvili en aktiv valgkamp.¹³¹ Det var tydelig at denne gangen stod Sjevardnadze og partiet hans overfor en reell opposisjon

130 United National Movement eller bare National Movement på engelsk, Ertiani nazionaluri modsraoba på georgisk.

131 Wheatleys kapittel om Roserevolusjonen er spesielt lesverdig. Wheatley, *Georgia from National Awakening to Rose Revolution*, s. 171–215.

og et velorganisert parti, i motsetning til tidligere. Da det ble tydelig at valgfusk hadde funnet sted, spesielt i Tbilisi og Batumi, protesterte opposisjonen og unge aktivister fra bevegelsen *Kmara* over flere dager, spesielt i Tbilisi.¹³² I løpet av de tre neste ukene forsøkte opposisjonen, spesielt nøkkelpersonene Zurab Zjvania og parlamentets president, Nino Burjanadze, å overtale Sjevardnadze til å skrive ut nyvalg. Saakasjvili krevde Sjevardnadzes avgang, og hans popularitet og støtten for dette kravet vokste dag for dag. Demonstrasjonene i Tbilisi tiltrakk seg stadig større folkemengder. Da det endelige valgresultatet ble kjent den 20. november, vokste protestene i et slikt omfang at det ble umulig ikke å ta hensyn til dem, selv for Sjevardnadze. Da den russiske utenriksministeren, Igor Ivanov, kom til Tbilisi for å megle mellom partene 23. november, var det tydelig for alle at Sjevardnadzes dager var talte. Ivanov overrasket med å gjøre det tydelig at Sjevardnadze ikke hadde Moskvas støtte. Etter dette kom det også støtteerklæringer fra ulike deler av politiet og de væpnede styrkene til parlamentspresident Burjanadze, som allerede hadde erklært seg som fungerende president i henhold til konstitusjonen. Sjevardnadze gikk av på fredelig vis samme kveld.

Etter Roserevolusjonen ble det avholdt nye og ganske frie valg, først til president 4. januar 2004, og så til parlamentet 28. mars. Nå vant Saakasjvili og Nasjonalbevegelsen overlegent. Nino Burjanadze fortsatte som en svært populær parlamentspresident, mens Zurab Zjvania ble statsminister – en ny post – i Saakasjvilis regjering. Saakasjvili satte raskt i gang med å gjennomføre sitt politiske program. I korte trekk bestod det av tre hovedpunkter. For det første ønsket han en åpent vestvennlig utenrikspolitikk, med Nato- og EU-medlemskap som mål. For det andre ville han modernisere Georgias økonomi. Dette innebar en tydelig anti-korrupsjonslinje. For det tredje ville han reintegrere separatist-områdene i Abkhasia og Sør-Ossetia, og også gjeninnføre kontroll fra Tbilisi over Adsjaria. Begge de to første punktene var avhengig av suksess på det siste punktet for å lykkes, men det siste punktet var også det vanskeligste. Som beskrevet tidligere var ingen av Tbilisis motparter innstilt på kompromiss om statlig tilhørighet – Abkhasia og Sør-Ossetia ønsket ikke å tilhøre georgisk territorium. Saakasjvilis nasjonalistiske retorikk skygget for alle andre budskap som ble sendt til Sukhumi og Tskhinvali. Saakasjvilis positive politiske budskap formidlet ikke problemene forbundet med å forsøke å reintegrere Sør-Ossetia og Abkhasia til den jevne georgier – sannsynligvis fordi dette var problemer som Saakasjvili selv ikke så i øynene. Overfor Vesten ble de to første punktene, integrasjon med Vesten og økonomisk modernisering, betonet i sterkere grad enn

132 *Kmara* betyr “nok” på georgisk. Det var forskjellen mellom det foreløbige valgresultatet og omfattende, uoffisielle valgdagsmålinger, som synliggjorde valgfusket.

det tredje. Og de to første punktene var da også de som vakte størst umiddelbar interesse i Vesten, ettersom man selv hadde direkte interesse av og ressurser til å støtte nettopp integrasjon og økonomisk modernisering.

I løpet av mai 2004 klarte Saakasjvili, gjennom en kombinasjon av politisk press og gode kontakter i Batumi, å få Aslan Abasjidze til å gå av som Adsjarias leder og reise i eksil til Russland. Tbilisis kontroll over Adsjaria ble gjenopprettet relativt raskt, etter over et tiår med en stat i staten – i hvert fall i økonomiske spørsmål. Bortsett fra Moskvas borgermester, Jurij Luzjkov, hadde ikke Abasjidze lenger noen vesentlige støttespillere i Russland. Russland hadde heller ingen sterke interesser i Adsjaria. Reintegreringen ble derfor betraktet som en innenrikspolitisk hendelse i Georgia – man tok det til etterretning og registrerte konsekvensene. I denne perioden, like etter Roserevolusjonen, stilte Moskva seg avventende til Saakasjvili. Putin og utenriksminister Ivanov hørte til de mange som hadde fått nok av Sjevardnadze. Håpet i Moskva var at en mer kompetent ledelse, med støtte i det georgiske folket, kunne åpne for bedre forbindelser mellom Russland og Georgia. Utover dette var holdningen at man fikk vente og se.

I tiden etter Roserevolusjonen gjennomførte Saakasjvili en rekke reformer som skulle lede til et mer demokratisk styre og økonomisk vekst. Disse rettet seg spesielt mot korrupsjon på høyt og lavt nivå. Enkelte kjente forretningsmenn betalte store summer til staten, eller finansierte direkte for eksempel veibygging, for å unngå korrupsjonstiltale. Slik ble korrupsjon tatt i bruk for å bekjempe korrupsjon – paradoksalt nok. På lavt nivå ble blant annet hele trafikkpolitistyrken, som var gjennomkorrumpert, oppsagt. Den nye administrasjonen ble etter hvert utsatt for kritikk for å være for opptatt av symbolpolitikk av denne typen, og for lite opptatt av å bygge ansvarlige og sterke institusjoner som kunne sørge for stabilitet og demokratisk politikk. Men den økonomiske veksten hjalp på Saakasjvilis popularitet – bruttonasjonalproduktet økte med mellom seks og tolv prosent årlig i perioden 2003–06.¹³³ Saakasjvili støttet seg på det store flertallet han hadde i parlamentet, og på en relativt liten gruppe med lojale, unge støttespillere med vestlig utdannelse. Opposisjonen i parlamentet hadde plutselig kommet i posisjon, og det var vanskelig å komme frem med kritikk av Saakasjvili – det var heller ikke så mange som ønsket å kritisere ham i 2004. De lojale støttespillerne var for få til å kunne styre hele landet, men ble flyttet rundt mellom vanskelige poster og regioner. Saakasjvilis team av unge menn (og noen helt få kvinner) var dynamisk og med stor kapasitet til å gjennomføre endringer. En ny optimisme spredte seg i hele det georgiske samfunnet, og gamle problemer

133 Årlig reell vekst i bruttonasjonalprodukt. Verdensbanken, *Georgia Country Brief 2007*, World Bank.

og stridigheter ble lagt til side. Samtidig var det blant vanlige folk mange som ikke skjønnte hvorfor man ikke lenger hadde russisk som første fremmedspråk, eller hvorfor det tok så lang tid å få gjenoppbygget elektrisitetstettet. Det var nødvendig å formidle at ting tok tid, og prøve å inkludere flest mulig i det nye moderniseringsprosjektet. Imidlertid var dette vanskelig. De unge optimistene i Tbilisi holdt fast ved at behovet for økonomisk modernisering og reintegrering av territoriet nødvendiggjorde en rask endringsprosess. I denne prosessen var det lite rom for alternative synspunkt. Saakasjvili møtte ganske raskt kritikk fra de ikke-statlige organisasjonene som hadde støttet ham før Roserevolusjonen, og senere fra internasjonale organisasjoner. Han ble kritisert for å bruke ikke-demokratiske metoder for å oppnå demokratisering, men enn så lenge var han for populær blant jevne georgiere til at slik kritikk kunne svekke ham politisk.

SAAKASJVILI OG SEPARATISTENE

Hva gjaldt separatistkonfliktene, var Saakasjvili svært optimistisk. Det hadde jo ikke vært så vanskelig å få Adsjaria inn i folden igjen. Saakasjvilis plan var å reintegrere Sør-Ossetia først, og så ta fatt på det vanskeligste, Abkhasia. I denne sammenhengen så man på Sør-Ossetia som en region som kunne reintegreres omtrent på samme måte som Adsjaria – med en kombinasjon av politisk press, litt militær styrkeoppvisning og løfter om økonomisk vekst i det samlede Georgia.¹³⁴ Det var symptomatisk at Saakasjvili snakket om fredelige løsninger ved hjelp av økonomisk fremgang, og lanserte en ny fredsplan for Abkhasia, samtidig som han talte foran den til da største militærparaden i Tbilisi på uavhengighetsdagen i mai 2004.¹³⁵ I en slik kontekst mistet Saakasjvilis forslag til fredelig konfliktløsning enhver troverdighet i Sukhumi og Tskhinvali. Dette og tilsvarende forslag ble da også avvist gang på gang. Det ble raskt tydelig at man i Tbilisi manglet forståelse for en viktig del av konfliktene med Tskhinvali og Sukhumi, nemlig at osseterne og abkhaserne ikke følte seg som en del av Georgia. En forståelse av at konflikten dreide seg om noe mer enn russisk innflytelse i Georgia var også fraværende. Holdningen var rett og slett at uten russernes innflytelse kunne konfliktene løses, mens med russisk innflytelse ble de opprettholdt. Analyser av hva separatistene ønsket å oppnå var mangelvare. Ettersom osseterne og abkhaserne følte seg truet av Tbilisi, ble georgiske utspill med referanser til osseterne og abkhaserne som “brødre” mottatt med frykt av abkhasere og ossetere. Forbrødring med georgierne i et felles Georgia var jo selve skrekkscenariet

134 Wheatley, *Georgia from National Awakening to Rose Revolution*, s. 197.

135 Civil.ge, “Saakashvili Speaks of Peace Amid Show of Force”, *Civil.ge*, 26. mai 2004 [online 19 sep. 2008].

– det var det samme som tilintetgjørelse. På den annen siden var Russland for dem en garantist for nasjonal eksistens. På Saakasjvilis hjemmebane, blant georgiere flest, var imidlertid erklæringer som “ neste presidentinnsettelse skal holdes i Sukhumi ” svært populære.¹³⁶ Den nye presidenten hadde David Byggeren, som hadde samlet Georgia i middelalderen, som sitt ideal.¹³⁷ Russerne la også merke Saakasjvilis linje, og den ble dårlig mottatt i Moskva. Det var rett og slett ikke aktuelt å gi opp Sør-Ossetia og Abkhasia eller å slutte å støtte separatistene. Moskva hadde investert for mye prestisje, og hadde for viktige interesser i å opprettholde separatistregimene, til å la det falle. Situasjonen var altså ganske ulik den som hadde vært i Adsjaria et par måneder tidligere.

“Etter Adsjaria kommer Sør-Ossetia” var ikke tom retorikk. Fra slutten av mai 2004 pågikk det forberedelser til en rask reintegrering av Sør-Ossetia i den georgiske staten. TV-sendinger på ossetisk, utdeling av gjødsel, pensjonsutbetalinger og løfter om fornyet jernbaneforbindelse ble brukt som positive virkemidler, mens en troppeforflytning og aksjoner mot smuglervarer ble brukt til å presse separatistene. Politikken var ikke vellykket. Russerne støttet sør-osseterne med våpen og frivillige. Situasjonen eskalerte raskt. En georgisk opptrapping og offensiv endte med at flere soldater på begge sider drept. Den internasjonale responsen, inkludert klare signaler fra Washington, var svært negativ til Georgias handlemåte.

I 2005, 2006 og 2007 fortsatte spenningen å stige mellom Tbilisi og separatistregimene. Forholdet ble jevnt og trutt dårligere mellom Tbilisi og Sukhumi. Samtidig ble perioden juni-august hvert år preget av trefninger, gisseltagninger og økt spenning mellom Tbilisi og Tskhinvali, noe som igjen medførte en forverring i forholdet til Sukhumi også. Saakasjvili kom med stadig nye forslag til fredelige løsninger i Abkhasia og Sør-Ossetia. Separatistregimene mottok disse som spill for Vesten. I Sukhumi og Tskhinvali hevdet man at den egentlige georgiske politikken bestod i den kraftige økningen i det georgiske forsvarsbudsjettet siden 2004, som ble sett på som et signal om at Tbilisi ønsket å løse konfliktene med makt.¹³⁸ Tbilisis argument om at en opprustning av forsvaret var nødvendig et-

136 Civil.ge, “New Leader Vows to Hold Next Inauguration in Abkhazia”, *Civil.ge*, 24. januar 2004.

137 Civil.ge, “Saakashvili’s Vows Improvements with Drastic Measures”, *Civil.ge*, 25. januar 2004.

138 Det georgiske forsvarsbudsjettet økte fra en til fem prosent av Georgias (voksende) BNP i perioden 2003–2006, se Stockholm International Peace Research Institute, SIPRI Military Expenditure Database [online 19. sep. 2008]. Se også Vicken Cheterian, “Georgia’s arms race”, *Opendemocracy.net*, 4. juli 2007; *RFE/RL Newslines*, 30. august 2007, 17. september 2007, 16. oktober 2007; Liz Fuller og Richard Giragosian, “What Is Behind Expansion Of Armed Forces?”, *Radio Free Europe/Radio Liberty*, 19. september 2007.

tersom Armenia og Aserbajdsjan hadde langt flere soldater, ble ikke trodd, siden ingen av disse landene truet Georgia – men tvert imot hverandre.¹³⁹ Spenningen i forholdet til Tskhinvali ble ytterligere høynet av Tbilisis forsøk på å sette regimet der, fra 2001 ledet av Eduard Kokojty, under press som et ledd i politikken “Sør-Ossetia neste”. Internasjonalisering av konflikten – Tbilisis mål i begge konfliktene – ble spesielt aktivt søkt i forholdet til Sør-Ossetia. Tbilisi lette etter alternativer til Joint Control Commission, mens sør-osseterne og Russland ikke ville godta noe annet format. Da det ble avholdt valg på “president” i Sør-Ossetia i november 2006, støttet Tbilisi et alternativt valg i georgiskkontrollerte områder. Vinneren av dette valget, Dmitrij Sanakojev, ble i 2007 utnevnt av Tbilisi til leder for en provisorisk regional myndighet i de georgiskkontrollerte områdene. Ettersom Sanakojev hadde vært en del av den sør-ossetiske ledelsen før Kokojty kom til makten, ble han sett på med sterk mistro fra osseterne, spesielt regjeringen. Disse forsøkene fra Saakasjvili på å bruke den adsjariske modellen for reintegrering i på Sør-Ossetia bidrog til å eskalere konflikten med separatistregimene.¹⁴⁰

EN NY TREND I SUS-OMRÅDET?

I forholdet mellom Russland og Georgia satte problemene inn for alvor høsten 2004. For det første gjennomførte Abkhasia “presidentvalg” i oktober for å velge en etterfølger til “president” Vladislav Ardzinba, som hadde dårlig helse. Ardzinba hadde også sittet i to perioder og kunne ikke stille til gjenvalg ifølge den abkhasiske “grunnloven”. Moskvas foretrukne kandidat, Raul Khadzjimba, ble støttet på alle vis i valgkampen, men tapte for opposisjonskandidaten, Sergej Bagapsj, som ønsket en politikk som var mer uavhengig av Russland.¹⁴¹ Valgresultatet var uventet jevnt, og en langvarig krise endte med at Moskva presset Bagapsj til å gå med på en ny valgomgang. Khadzjimba var nå hans visepresidentkandidat, og visepresidenten hadde fått ansvar for utenrikspolitikken. Sammen vant de valget i januar 2005. Moskvas innblanding i det abkhasiske valget tydeliggjorde Moskvas innflytelse i Abkhasia, og hvor viktig det var for russerne å beholde denne innflytelsen. Det viste også at Russland kunne, og ville, blande seg inn i valg i det tidligere Sovjetunionen – noe som ble gjennomført i større målestokk i Ukraina i november 2004. Hva Abkhasia angikk viste dette

139 RFE/RL, “Georgia: Integration Minister Says ‘We Try To Be Patient’”, *Radio Free Europe/Radio Liberty*, 21. september 2006.

140 “International Crisis Group, *Georgia’s South Ossetia Conflict: Make Haste Slowly*, International Crisis Group Europe Report, nr. 183 (7. juni 2007)

141 Khadzjimba er tidligere KGB-agent, mens Bagapsj la vekt på økonomisk gjenoppbygging. Han fikk etter hvert støtte fra krigsveteranenes organisasjon Amsakhara og opposisjonsbevegelsen Aitaira.

valget at selv om abkhaserne var avhengige av Moskva, var uavhengighetstrangen sterk og også rettet mot det som ble sett på som utilbørlig innblanding i abkhasisk politikk. Men etter valget ble det tydelig at både abkhaserne og sør-osseterne måtte godta at Moskva bestemte. Flere utnevnelser av russiske aktive offiserer og menn fra sikkerhetsstyrkene til fremtredende posisjoner i utbryterrepublikkene gav klare signaler om hvem som bestemte.¹⁴²

Det ukrainske presidentvalget var den andre hendelsen som forverret forholdet mellom Russland og Georgia. Fra å være en enslig demokratisk fløys-revolusjon ble plutselig Georgia den første av noe som kunne bli en trend i den tidligere Sovjetunionen. I Moskvas øyne var Roserevolusjonen i Georgia og Oransjerevolusjonen i Ukraina politiske endringer drevet gjennom av Vesten, fordi de hørte sammen med en vestvending i utenrikspolitikken. Revolusjonene ble sett på som kupp rettet mot Moskvas interesser i det tidligere Sovjetunionen. Linjer ble trukket fra Milosevic' avgang i Serbia i 2000 til Roserevolusjonen og Oransjerevolusjonen – samtidig som man i Moskva spurte hva som ble det neste målet for “amerikansk etterretning” – Moskva? Etersom den georgiske bevegelsen Kmara og den ukrainske bevegelsen Pora hadde lært av serbiske Otpor, og ulike frivillige organisasjoner og politiske tenketanker i alle de tre landene hadde mottatt støtte fra de samme vestlige NGOene, var det lett nok å utforme konspirasjonsteorier. I forholdet til det tidligere Sovjetunionen gikk Moskva inn i en modus der man forsøkte å beholde mest mulig innflytelse. Ukrainisk og georgisk Nato-medlemskap, som var mer sannsynlig enn noensinne, ble tolket inn i en ramme av konfrontasjon mellom Russland og USA om innflytelse i det tidligere Sovjetunionen. Dette var et annet syn enn det man hadde i Vesten. Samtidig er det viktig å understreke i hvor stor grad utenrikspolitikken i de to landene var på kollisjonskurs. Georgias strategiske valg av integrasjon med vestlige institusjoner var også et valg av ideal for videre utvikling. Det fantes enkelte interessante likhetstrekk mellom politikken i Georgia og det politiske regimet i Russland. Men disse ble overskygget ved at Georgias valg av Vesten var et skritt vekk fra de autoritære regimene som hadde utviklet seg i Russland, Sør-Kaukasus og Sentral-Asia. I Moskva ble det sett på som uheldig at Georgia kunne vises frem som eksempel på en alternativ måte å organisere politikken på innenfor det postsovjetske området.

En positiv utvikling i forholdet var imidlertid ikke utelukket. I mai 2005 oppnådde Georgia den etterlengtede avtalen om russisk tilbaketrekking fra mili-

142 Dette gjaldt Abkhasias “forsvarsminister” og “forsvarssjef”, Sultan Sosnalijev og Anatolij Zajtsev, og Sør-Ossetias “statsminister” Jurij Morozov, og sjefen for sikkerhetsstyrkene, Anatolij Barankevitsj.

tærbasene i Georgia. Utenriksministrene Salome Zourabichvili og Sergei Lavrov inngikk etter harde forhandlinger en avtale om tidsplan for tilbaketrekkingen. Tidsplanen ble overholdt. Dette viste at hvis regjeringen i Tbilisi klarte å stå fast på sitt, holde følelsene utenfor og kompromisse om detaljene, var det mulig å oppnå det man ønsket fra Russland. Zourabichvili spilte en positiv rolle i forholdet til Russland, en rolle som ikke var naturlig for Saakasjvili. At Saakasjvili avsatte Zourabichvili i oktober 2005 – riktignok etter press fra parlamentet, der hennes tydelige og uavhengige politiske stil hadde skaffet henne mange motstandere – hadde en svært negativ virkning på forholdet til Russland.

Forverret naboskap

Forholdet mellom Georgia og Russland forverret seg i 2006. Georgia fortsatte sin vestvendte utenrikspolitikk, med økende håp om at den ville føre frem til Nato-medlemskap i løpet av få år. Fra Russland kom det negative signaler. Året begynte med eksplosjoner på gassrørledningen mellom Russland og Georgia, slik at tilførselen av russisk gass til Georgia stanset opp på den kaldeste tiden av året. Importen av georgisk vin og mineralvann ble stoppet av helsegrunner. I juli 2006 oppstod det en spent situasjon i den georgisk-kontrollerte delen av Kodoridalen, der lederen for den lokale militsen, Emzar Kvitsiani, gjorde opprør mot Tbilisi. Krisen ble raskt avsluttet med en aksjon fra georgiske politio og sikkerhetsstyrker. Synet i Tbilisi var at Russland stod bak problemene. Den vellykkede aksjonen gav Tbilisi større kontroll over Kodoridalen enn det som tidligere hadde vært tilfelle, og i september ble den georgiskstøttede abkhasiske eksilregjeringen flyttet til Kodoridalen – som nå ble offisielt omtalt som Øvre Abkhasia. Den bilaterale spenningen tiltok i slutten av september, da en georgisk aksjon mot antatte russiske spioner – inkludert russiske diplomater – i Georgia ble mottatt som en provokasjon i Moskva. I oktober innførte Russland en økonomisk blokada av Georgia. All økonomisk kontakt og transport mellom de to landene ble rammet. Georgiere bosatt i Russland og forretningene deres ble utsatt for byråkratisk trakassering. En del restauranter og andre forretninger ble stengt, og noen hundre georgiere ble deportert fra Russland. Dette hadde en negativ effekt på georgisk økonomi, men de direkte konsekvensene var likevel mindre enn om det hadde skjedd et år tidligere. Det økonomiske samkvemmet hadde avtatt i omfang de siste årene. Først og fremst var det vanlig kontakt mellom Georgia og Russland, for eksempel den betydelige pengestrømmen fra georgiske gjestearbeidere i Russland, som ble rammet.

Utover i 2007 fortsatte forverringen, med gjentatte påståtte russiske krenkelsers av georgisk luftrom – av helikoptre over Abkhasia i mars, i forbindelse med en ueksplodert rakett i nærheten av Tbilisi i august, av et russisk fly som ble

skutt ned over Kodoridalen i august, og av tre russiske fly i november. Russland nektet hver gang at russiske fly hadde krenket georgisk luftrom. I de to første tilfellene ble påstandene undersøkt av internasjonale kommisjoner, som kunne bekrefte at georgisk luftrom var blitt krenket.¹⁴³

Det var påfallende mangel på kontakt mellom regjeringer og byråkrati i de to landene. Hva det øverste nivået angikk, var forholdet mellom de to presidentene svært dårlig, også på det personlige planet. Putin var kjent for å bli sint bare Saakasjvilis navn ble nevnt, mens Saakasjvili ikke hadde annet enn forakt til overs for den russiske presidenten. De to presidentene møttes så sjelden som mulig. Det virket som dette ofte var klare, negative signaler fra russisk side, men også Saakasjvili brukte så lite tid han kunne i selskap med Putin, for eksempel på møter mellom statsoverhodene i SUS-landene.

Utover i 2007 og tidlig i 2008 var det også andre ting å tenke på. I Russland var det først valg til Dumaen i desember 2007 og så presidentvalg i mars 2008. Hvem som skulle bli Putins foretrukne presidentkandidat, var lenge usikkert. Også etter at Dmitrij Medvedevs navn ble kunngjort i desember, og han gjorde det klart at han ønsket Putin som statsminister, var det uklart hva slags maktfordeling det kom til å bli mellom de to. Sannsynligvis ble denne langsomt forhandlet frem mellom desember og presidentinnsettelsen i mai, og det var liten kapasitet til å ta seg av mange andre ting. Også i Georgia var høsten 2007 svært turbulent. Saakasjvilis popularitet var synkende. Samtidig fikk han for første gang en samlet opposisjon mot seg da den tidligere forsvarsministeren, Irakli Okruasjvili, ble arrestert etter å ha rettet kraftige anklager mot Saakasjvili i oktober. Opposisjonens demonstrasjoner og krav om parlamentsvalg til våren – og ikke høsten, slik Saakasjvili ønsket – fikk relativt stor oppslutning. 7. november ble demonstrasjonene og opposisjonens telteir på hovedgaten i Tbilisi brutalt angrepet av politistyrker, og Saakasjvili erklærte unntakstilstand. Det ble likevel ingen ny revolusjon eller noe kupp – selv om Saakasjvili i første omgang anklaget Russland for å stå bak opposisjonen. De to sidene inngikk et kompromiss om ekstraordinært presidentvalg i januar 2008 og parlamentsvalg i april. Etter presidentvalget ble Saakasjvili anklaget for valgfusk, og media for ubalansert

143 I det først tilfellet konkluderte en UNOMIG-ledet kommisjon med at helikoptre hadde kommet inn over georgisk luftrom nordfra, se Forente nasjoner, *Joint Fact-Finding Group Report on the Rocket Firing Incident in the upper Kodori Valley on 11 March 2007* (Sukhumi: United Nations Observer Mission in Georgia, 2007) (UNOMIG [online 19. sep. 2008]). I det andre tilfellet ble hendelsen undersøkt av OSSE, men rapporten er ikke frigitt. To ulike internasjonale ekspertgrupper støttet hovedtrekkene i Georgias påstander, se Radio Free Europe/Radio Liberty, “Experts Confirm Jet Entered Georgian Airspace From Russia”, *RFE/RL Newslines*, 16. august 2007 og “Second Probe Upholds Georgian Missile Accusations”, *RFE/RL Newslines*, 22. august 2007. En russisk ekspertgruppe støttet det russiske synet på hendelsen.

valgkampdekning, men Saakasjvilis popularitet var stor, og han var valgets ubestridte vinner.

KOSOVO OG NATO

Kosovo hadde lenge vært en referanse for konfliktene i Abkhasia og Sør-Ossetia. Fra separatistregimenes side ble Kosovo brukt som et eksempel til etterfølgelse. Hvis Kosovo kunne være på vei mot selvstendighet etter tidligere å ha vært en del av Serbia, kunne det samme skje med Abkhasia og Sør-Ossetia. Det samme synet ble holdt frem som et skrekkeeksempel i Tbilisi, der den offisielle linjen var at situasjonen i Kosovo ikke hadde noen parallell i Abkhasia og Sør-Ossetia. Samtidig var det klart at georgiske myndigheter så med uro på det som til enhver tid foregikk av internasjonale diskusjoner om Kosovos fremtid. Helt fra forhandlingene om Kosovos endelige status begynte 1. februar 2006, hadde Putin og andre russiske politikere truet med at om Kosovo erklærte seg uavhengig av Serbia og ble anerkjent av Vesten, ville dette i Russlands øyne sette presedens for Abkhasia og Sør-Ossetia. Vestlige ledere gjorde det gjentatte ganger klart at Vesten ikke så noen parallell i Kosovo og noen annen separatistkonflikt.

Kosovo erklærte seg som uavhengig stat 17. februar 2008, og i Moskva reagerte man raskt. I Dumaen begynte forberedelsene til et forslag til presidenten om anerkjennelse av Abkhasia og Sør-Ossetia. Prosessen fikk fart på seg etter Nato-toppmøtet i Bucuresti i begynnelsen av april. Georgia og Ukraina ble ikke tilbudt Membership Action Plan (MAP) med Nato, fordi man ikke klarte å enes om dette. Samtidig inneholdt toppmøteerklæringen et punkt om at begge landene skulle få tilbud om medlemskap i Nato senere. Få dager etterpå erklærte utenriksminister Lavrov at Russland kom til å gjøre alt som stod i landets makt for å hindre Ukraina og Georgia å bli Nato-medlemmer. I Moskva var det enkelte som mente at Russlands svar på Natos fortsatte planer om utvidelse kom til å komme i form av tiltak rettet mot Abkhasia og Sør-Ossetia.¹⁴⁴ 16. april kom presidentdekretet som bad den russiske regjeringen å støtte befolkningen der på alle måter.¹⁴⁵ Dette var ikke en anerkjennelse av Sør-Ossetia og Abkhasia, men et pålegg til russiske offentlige etater på føderalt og regionalt nivå om å opprette full kontakt med separatistregimene på alle områder. Tbilisi så dette som et første skritt på veien mot russisk anerkjennelse av Abkhasia og Sør-Ossetia.

144 Marina Perevozkina, "Moskva otvetit NATO Abkhazijej" [Abkhasia blir Moskvas svar til Nato], *Nezavisimaja gazeta*, 14. april 2008.

145 *RFE/RL Newsline*, "Putin Tasks Government With Providing Further Assistance to Abkhazia, South Ossetia" 17. april 2008.

Opptrapping og krig

Det finnes utfyllende beskrivelser av utviklingen frem mot krigsutbruddet 7. august 2008.¹⁴⁶ Jeg vil her ikke gå inn i detaljer, men en kort liste over hendelser som kan tillegges spesiell betydning er på sin plass:

- **5. mars** brøt Georgia med det gjeldende formatet for forhandlinger med Sør-Ossetia, Joint Control Commission, fordi dette formatet i Tbilisis øyne hadde utspilt sin rolle.¹⁴⁷
- **6. mars** trakk Russland seg fra SUS-traktaten om sanksjoner mot Abkhasia, og **16. april** kom presidentdekretet som instruerte russiske statsetater og regionale myndigheter om å opprette politisk, økonomisk og sosial kontakt med Sør-Ossetia og Abkhasia.¹⁴⁸
- **20. april** ble et georgisk ubemannet fly, en såkalt drone, skutt ned over Abkhasia. Senere konkluderte en UNOMIG-ledet kommisjon med at dronen ble skutt ned av et russisk fly.¹⁴⁹
- I **juni** og **juli** økte antallet russiske fredsbevarende styrker i Abkhasia fra 1997 til 2542, mens russiske jernbanetropper arbeidet for å gjenåpne jernbanen mellom Sukhumi og Otsjamtjire i Abkhasia.¹⁵⁰ I samme periode fant det sted trefninger mellom georgiske og sør-ossetiske styrker, eksplosjoner og granatangrep i Sør-Ossetia, og en rekke eksplosjoner i Abkhasia. Den **8. juli** gjennomførte russerne en overflyvning over Sør-Ossetia som de senere bekreftet hadde funnet sted.¹⁵¹ Georgias ambassadør til Moskva ble hjemkalt **10. juli**. I perioden **15. juli–2. august** pågikk den russiske militærøvelsen Kaukasus 2008, langsmed den georgiske grensen. 8000 soldater, fall-

146 For en grundig beskrivelse tett opptil den georgiske sidens syn, se Svante E. Cornell, Johanna Popjanevski og Niklas Nilsson, *Russia's war in Georgia: Causes and Implications for Georgia and the World* (Washington/Stockholm: Central Asia-Caucasus Institute Silk Road Studies Program, 2008); se også Der Spiegel, "Road to War in Georgia", *Der Spiegel*, 25. august 2008, gjengitt i *Johnson's Russia List*, nr. 162 (31. august 2008).

147 Jan-Christophe Peuch, "Georgia Seeks To Modify South Ossetian Peace Negotiation Format", *Eurasia Insight*, 18. mars 2008.

148 Molly Corso, "Georgia Holds Steady As Moscow Inches Closer to Abkhazia, South Ossetia", *Eurasia Insight*, 17. april 2008.

149 Forente nasjoner, *Report of UNOMIG on the incident of 20 April involving the downing of a Georgian unmanned aerial vehicle over the zone of conflict* (United Nations Observer Mission in Georgia Fact Finding Team, 26. mai 2008) (UNOMIG [online 19. sep. 2008]).

150 Nina Akhmeteli, "Georgia: 'Humanitarian' Russian Railways Troops In Abkhazia Cause For Fresh Alarm", *Eurasia Insight*, 2. juni 2008.

151 Molly Corso, "Georgia: President Describes Russia As 'The Elephant In The Room' In the Peace Process", *Eurasia Insight*, 10. juli 2008.

skjermtropper, elitestyrker og Svartehavsflåten deltok i øvelsen.¹⁵² Samtidig, 15.–31. juli, pågikk det en militærøvelse på Vaziani-basen utenfor Tbilisi, der 1600 soldater deltok, inkludert 1000 amerikanere.

I perioden mai til juli anklaget separatistregimene i Abkhasia og Sør-Ossetia georgierne for å samle styrker og trappe opp konflikten i nærheten av områder under deres kontroll. Disse anklagene ble imidlertid ikke bekreftet av verken FN i Abkhasia eller OSSE i Sør-Ossetia.

I løpet av den første uken av august unnlot separatistregimene å komme til møter med regjeringen i Tbilisi, mens de og Russland anklaget Georgia for å eskalere situasjonen i Sør-Ossetia. Fra georgisk hold ble dette tilbakevist, samtidig som man anklaget russerne for å samle tropper i regionen.¹⁵³ Fra Nato-hold erklærte man at man ikke hadde indikasjoner på at det pågikk noen georgisk troppeforflytning i retning Sør-Ossetia. Samtidig bad Nato partene om å besinne seg.¹⁵⁴

Krigen brøt ut 7. august, og også for denne finnes det forskjellige beskrivelser.¹⁵⁵ Mange hadde ventet at det ville bryte ut krig i Georgia i løpet av sommeren 2008, men det var uventet at den kom i Abkhasia og ikke i Sør-Ossetia.¹⁵⁶

-
- 152 Kommersant.com, “Russia, U.S. Simultaneously Launched Exercises in Caucasus”, *Kommersant.com*, 15. juli 2008.
- 153 Giorgi Lomsadze, “Georgia: Tensions Flare Over Breakaway South Ossetia”, *Eurasia Insight*, 4. august 2008.
- 154 Dmitri Solovjov, “Russia warns Georgia over breakaway region”, *Reuters*, 5. august 2008.
- 155 Det georgiske synet er igjen dekket hos Cornell, Popjanevski og Nilsson, *Russia’s war in Georgia*; og en detaljert kronologi fra georgiske myndigheter finnes i *Georgian Daily*, “Timeline of Russian aggression in Georgia”, *Georgian Daily*, 25. august 2008 [online 19 sep. 2008]. Et forsøk på en samlet og detaljert kronologisk oversikt over de hendelsene som begge sider kan enes om finnes hos Nikolai N. Petro, “The 2008 Crisis in the Caucasus: A Unified Timeline, August 7–16”, *Johnson’s Russia List*, nr. 162 (31. august 2008); en mer analytisk oversikt over opptrappingen og begynnelsen av krigen finnes i Der Spiegel, “Road to War in Georgia”; en operasjonell analyse og kronologi finnes hos Anonym, “Ossetian War Article”, *Johnson’s Russia List*, nr. 159 (27. august 2008). For den russiske siden se *Washington Times*, “Kremlin Releases Their Version of Events in Georgia”, *Washington Times*, 19. august 2008, gjengitt i *Johnson’s Russia List*, nr. 154 (21. august 2008). En mer balansert russisk oversikt finnes hos Mikhail Zygar og Vladimir Solovjov, “Pjatidnevnaia vojna” [Femdagerskrigen], *Kommersant-Vlast*, 18. august 2008.
- 156 Den russiske analytikeren Pavel Felgenhauer uttalte i juni at sannsynligheten for krigsutbrudd i Abkhasia var svært stor i et intervju med den georgiske avisen *Rezonansi*. Intervjuet finnes i russisk oversettelse på nettstedet *pankisi.info*: Georgij Putkaradze, “V Moskve uzje prinjato polititsjeskoje resenije o vojne s Gruzijej” [I Moskva har man allerede tatt den politiske beslutningen om en krig med Georgia], *pankisi.info*, 20. juni 2008 [online 19. sep. 2008]. Nettstedet *Kavkazskij Uzel* gjengav en lang rekke rykter og utsagn om en nært forestående krig i løpet av de to første ukene av juli 2008.

Man kan ikke på dette tidspunktet regne med å danne seg noe klart bilde av hva som skjedde. Krigen i august 2008 kan komme til å gå inn i rekken av hendelser som er full av alternative versjoner, utsatt for ulike mediestrategier og omstridte spørsmål. Igjen vil jeg nevne noen få, sentrale hendelser.

Krigen begynte **7. august** etter dager med trefninger mellom den georgiske og den sør-ossetiske siden. Georgia erklærte først ensidig våpenhvile, men brøt denne igjen om kvelden etter sør-ossetisk artilleribeskytning av georgiske landsbyer. Senere har den georgiske regjeringen hevdet at den på dette tidspunkt fikk beskjed om at russiske tropper beveget seg opp mot grensen og/eller gjennom Roki-tunnelen. Like før midnatt begynte Georgias kraftige beskytning av og angrep på Tskhinvali og Roki-tunnelen. I løpet av **8. august** angrep russerne georgiske militærbaser fra luften. Det ble også fremsatt russiske anklager om georgisk etnisk rensing av sør-ossetere, med tall som senere ikke har latt seg bekrefte. Den **9. august** led Georgia nederlag i luften og på bakken etter hvert som russiske styrker tok kontroll over georgisk luftrom, Sør-Ossetia og beskjøt byen Gori. I dagene som fulgte tok russerne kontroll over Gori, hovedveien mellom de østlige og vestlige delene av Georgia. Den **10. august** åpnet abkhaserne og russerne en annen front i Abkhasia og Samegrelo, der de tok kontroll over byen Zugdidi, militærbasen Senaki og havnebyen Poti **11. august**. Georgierne led et klart militært nederlag overfor velorganiserte russiske styrker, ikke bare på grunn av overmakten, men også på grunn av taktiske feil, vellykkede russisk angrep på Georgias militære kommunikasjonslinjer og manglende trening, utstyr og disiplin.¹⁵⁷ Det var også tydelige militære svakheter på russisk side. Blant annet var Russlands flyvåpen uventet sårbart overfor georgiske luftvernsystemer, og Russland mistet minst fire fly.¹⁵⁸ På bakken var det tydelig at russerne manglet utstyr for nattoperasjoner, mens georgierne hadde dette.¹⁵⁹

Våpenhvilen som ble fremforhandlet av Frankrikes utenriksminister og president, Bernard Kouchner og Nicolas Sarkozy 12. august, var full av hull og uklarheter, spesielt hva angikk Russlands muligheter til å beholde styrker i

157 Flere analyser peker på dette. George Friedman, "The Russo-Georgian War and the Balance of Power", *Stratfor.com*, 12. august 2008, gjengitt i *Johnson's Russia List*, nr. 149 (14. august 2008); Richard Giragosian, "Georgian planning flaws led to campaign failure", *Jane's Defence Weekly*, 15. august 2008; Anonym, "Ossetian War Article"; C.J. Shivers og Thom Shanker, "Georgia Eager to Rebuild Its Defested Armed Forces", *New York Times*, 2. september 2008.

158 Russland har bekreftet å ha mistet fire fly, mens georgiske påstander er at langt flere fly ble skutt ned. Se Nick Brown og Christopher F. Foss, "Flashpoint Georgia: ex-Soviet forces clash in South Ossetia", *Jane's International Defence Review*, september 2008.

159 Jeanne Whalen, "Fight in Georgia Exposed Weak Points in Kremlin's Aging Army", *Wall Street Journal*, 14. august 2008; Giragosian, "Georgian planning flaws led to campaign failure"; Alexander Golts, "Don't Trust Politicians With War", *Moscow Times*, 26. august 2008.

Georgia og hva angikk Abkhasias og Sør-Ossetias status. Et punkt i våpenhvi-leavtalen gav russerne anledning til å kontrollere en sikkerhetssone rundt Sør-Ossetia og Abkhasia, men denne sonen var ikke definert utover at den var noen kilometer bred. Et annet punkt i avtalen åpnet for fremtidige forhandlinger om Sør-Ossetias og Abkhasias status, men dette punktet ble tatt ut av avtalen etter at Kouchner og Sarkozy hadde vært i Tbilisi.¹⁶⁰ I de to ukene som fulgte ble den første uklarheten utnyttet av russerne, som beholdt store styrker i Abkhasia, Sør-Ossetia, de tilliggende områdene i Samegrelo og sør for Sør-Ossetia. Russland beholdt også kontrollen over Poti og hovedveien mellom øst og vest.

EN VILLET KRIG?

Hva var bakgrunnen for at georgiske styrker angrep Tskhinvali 8. august? Var det et kraftig svar på sør-ossetiske provokasjoner? Var russerne allerede på vei inn i Sør-Ossetia da georgierne angrep? Eller var det en alvorlig feilvurdering fra Saakasjvilis side – tok han en sjanse på å ta Sør-Ossetia med makt, samtidig som han undervurderte sannsynligheten for et russisk svar og kanskje regnet med støtte fra USA? Midt i krigsutbruddet var det russiske mediestrategier som dominerte vår begrensede kjennskap til hva som foregikk, slik at russiske påstander om georgisk etnisk rensing av Sør-Ossetia – med 2000 døde sør-ossetere allerede 9. august og dermed en grunn til å invadere – kom klart frem. Den georgiske regjeringen gjorde i de påfølgende ukene hva den kunne for å få sin versjon av krigen frem, med påstanden om at russerne hadde vært på vei inn i Sør-Ossetia og slik tvunget Saakasjvili til å gi ordre om angrepet på Tskhinvali.¹⁶¹ Begge sider brukte internasjonale PR-byråer, men den georgiske siden brukte internasjonale medier mest aktivt frem til de siste dagene i august. I dagene etter den russiske anerkjennelsen av Abkhasia og Sør-Ossetia 26. august brukte Putin, Medvedev og Lavrov mye tid på å snakke med internasjonale medier.

Samtidig var det klart at selve krigen i høyeste grad foregikk på bakken, også rettet mot en sivilbefolkning på flukt fra Tskhinvali og Gori. Det var tydelig at de georgiske væpnede styrkene ikke klarte den militære oppgaven de fikk da Saakasjvili gav ordre om angrepet på Tskhinvali. Den ytterst raske reaksjonen fra Russland viste at Moskva var forberedt på krig. De russiske styrkene ødela mye av Georgias militære og sentrale sivile infrastruktur, som militærbase, hav-

160 Avtalen og enkelte påfølgende avklaringer er gjengitt i Cornell, Popjanevski og Nilsson, *Russia's war in Georgia*.

161 "Countdown in the Caucasus: Seven days that brought Russia and Georgia to war", *Financial Times*, 27. august 2008. Om problemene med upålitelig og manglende informasjon, se Anders Sømme Hammer, "Løgnen om Kaukasus", *Morgenbladet*, 12. september 2008.

ner, veier og basestasjoner. Overgrepene mot sivilbefolkningen, og plyndringen begått av russiske kosakker og nord-kaukasiske frivillige som fulgte rett etter de russiske regulære styrkene, skadet Russlands omdømme.¹⁶² Den åpenbare militære makt demonstrasjonen, blandet med utsagn som at Saakasjvili var ferdig som politiker, økte spenningen mellom Russland og Vesten.

Gikk Saakasjvili i en russisk/sør-ossetisk felle da han lot seg provosere til å invadere Tskhinvali? Det har blitt hevdet at krigen ikke var “spontan”, men planlagt av russerne.¹⁶³ I Washington har denne forklaringen fått stor oppmerksomhet på seminarer og i pressen. Det finnes argumenter for og imot. Russerne var utvilsomt forberedt på konflikten. Styrkene fra militærøvelsen i Nord-Kaukasus hadde ikke reist hjem. Satt de og ventet på ordre, pakket og klare for krig med lavest mulig reaksjonstid, eller ble de bare holdt igjen i regionen på grunn av den spente situasjonen, sånn i alle tilfellers skyld? Spørsmålet om når russiske styrker beveget seg inn i Roki-tunnelen har fortsatt ikke fått noe klart svar.¹⁶⁴

Georgierne var politisk klare, men militært uventet dårlig forberedt på krigen – de hadde trent på anti-terroriltak og krigføring i Irak, ikke regulær krigføring i en underlegen posisjon.¹⁶⁵ Sør-osseterne var sannsynligvis de eneste som både politisk og militært var godt forberedt på akkurat hva slags konflikt som kunne oppstå, og når. Jeg ønsker likevel ikke å trekke videre konklusjoner her. Vi må innse at det fortsatt er uklart hva som skjedde mellom 7. og 8. august. Inntil vi vet, er hendelsesforløpet et spørsmål om tro og magesfølelse.

Når det gjelder den lange opptrappingen til krigen, er skylden fordelt på alle sider. Saakasjvilis politikk siden 2004, slik jeg har forsøkt å vise i denne delen av studien, har gjort Georgia spesielt sårbart for både russiske, sør-ossetiske og abkhasiske provokasjoner. Georgierne har ikke vært vanskelige å be når det gjelder å ta militære midler i bruk overfor Sør-Ossetia. På den annen side har russernes politikk hatt som langsiktig mål å destabilisere Georgia og ha mest mulig kontroll over Sør-Kaukasus gjennom separatistregimene. Separatistregimene har på sin side spilt høyt, spesielt etter 2004, og med åpne øyne gjort sitt for å eskalere konfliktene militært og politisk. Vi må heller ikke glemme det større bildet. Bush-administrasjonen har hele tiden hatt tett kontakt med

162 Olga Allenova, ”Nado szjetsj, tsjto by vernutsja ne mogli” [Det er nødvendig å brenne det helt ned, slik at de ikke kan vende tilbake], *Kommersant Vlast*, 18. august 2008.

163 Se spesielt Pavel Felgengauer, “Eto byla ne spontannaja, a splanirovannaja vojna” [Det var ikke en spontan, men en planlagt krig], *Novaja gazeta*, 14. august 2008, gjengitt i engelsk oversettelse i *Johnson's Russia List*, nr. 156 (24. august 2008).

164 C.J. Chivers, “Georgia Offers Fresh Evidence on War's Start”, *New York Times*, 15. september 2008.

165 Giragosian, ”Georgian planning flaws led to campaign failure”.

Georgia, og ved flere anledninger advart Saakasjvili mot bruk av militær makt overfor separatistene.¹⁶⁶ Likevel har det – trolig med rette – blitt stilt spørsmål om amerikanernes advarsler var sterke nok. Politiske ledere i Europa har også gang på gang blitt advart om at situasjonen mellom Georgia og separatistregimene var spent, men reaksjonene har vært svake og preget av splittelse mellom EU-landene. I Europa, hvor man legger vekt på fredelig konfliktløsning, har man ikke klart å ta inn over seg hva abkhaserne og sør-osseterne egentlig har sagt – at de ønsket uavhengighet uansett hva det kostet – og dermed har man ikke bidratt så konstruktivt som mulig.

166 Helene Cooper og Thom Shanker, "After Mixed U.S. Messages, a War Erupted in Georgia", *New York Times*, 13. august 2008.

VEIEN VIDERE

Krigen i august 2008 har satt i gang endringsprosesser som omfatter forholdet mellom Russland og vestlige land, mulige fremtidige Nato-utvidelser og ikke minst, regional sikkerhet i Sør-Kaukasus. I etterordet vil jeg ta for meg hvert av disse punktene etter tur. Ettersom det i skrivende stund kun er gått seks uker siden krigen, velger jeg å fatte meg i korthet. Konsekvensene av krigen er uansett såpass uklare at man ikke kan si så veldig mye uten å ende opp i mer eller mindre velbegrunnet spekulasjon.¹⁶⁷

For det første, regional sikkerhet. Jeg begynner her, fordi krigen berører Sør-Kaukasus umiddelbart. Aserbajdsjan – og de sentralasiatiske statene – har tatt krigen som et signal om at Russland er villig til å bruke makt for å beholde kontroll over sine naboland. Alle disse statene har så langt som mulig unngått å provosere Russland. Kasakhstan har her gått lengst i å støtte russernes fremferd i Georgia. Aserbajdsjan har ikke eksplisitt støttet Georgia, på tross av at landene har felles interesser og lenge har blitt oppfattet som nærstående stater i Sør-Kaukasus. Mens Georgia har vært åpent alliert med USA og ønsket Nato-medlemskap, har Aserbajdsjan mer stille vendt seg mot Vesten. Landet har unngått å fjerne seg for mye fra Russland, men samtidig ikke gitt russerne de økonomiske innrømmelsene, spesielt innen olje og gass, som de lenge har ønsket. Ved å holde lav politisk profil i forhold til Russland har Aserbajdsjan kunnet åpne økonomien for vestlige interesser. Nå må Aserbajdsjan velge. Dick Cheneys besøk i Baku 4. september må sees i denne sammenheng.

I Armenia ser man nok også det samme signalet fra Russland, men her er situasjonen en annen. Armenia er alliert med Russland og helt avhengig av Russland sikkerhetspolitisk. Sentrale deler av økonomien drives av Russland, blant annet kraftforsyning, jernbanen og mobilnettet. Landet er isolert innenfor regionen, men dette kan være i endring. For Armenia har det hele tiden vært en prioritering å ha militær og økonomisk støtte rettet mot Aserbajdsjan og Tyrkia, men armenske myndigheter forstår godt at Russland også kan utnytte dette. Russland har blant annet hindret Armenia i å utvikle alternative gassleveranser fra Iran, og Russland har en militær base i Gjumri. De siste årene har Armenia hatt et mer aktivt forhold til Nato og EU. Naboforholdet til Georgia er preget

167 Men en tidlig og omfattende analyse finnes hos Robert L. Larsson m.fl., *Det kaukasiska lackmustestet: Konsekvenser och lärdommar av det rysk-georgiska kriget i augusti 2008*, FOI Rapport nr. FOI-R-2563-SE (Stockholm: Totalförsvarets Forskningsinstitut, 2008).

av mer kontakt og forståelse for at man har en felles interesse i stabilitet i regionen.

Dermed er det interessant å se på hvordan Tyrkia har reagert på krigen. Tyrkia har lenge støttet Georgia politisk og militært, men holdt en lav profil ettersom landet er avhengig av russisk gass. Tyrkia har også en sterk økonomisk interesse i et godt naboforhold til Russland. Tyrkias nærmeste allierte i regionen er Aserbajdsjan, mens forholdet til Armenia er vanskelig og ytterst kjølig. Etter krigen har Tyrkia ligget svært lavt i terrenget, men to ting peker ut fremtidige tyrkiske prioriteringer. Den tyrkiske regjeringen har foreslått å få i gang et regionalt sikkerhetssamarbeid mellom Russland, Aserbajdsjan, Armenia, Georgia og Tyrkia. Dette kan man se som et forsøk på å bygge regional stabilitet og unngå at konflikten sprer seg. En lokal kald krig i Sør-Kaukasus ville svekke Tyrkia økonomisk og sette tyrkiske investeringer i regionen i fare. Tyrkia frykter også at Armenia blir et rent redskap for russisk utenrikspolitikk i regionen, og forsøker å avverge en slik utvikling. Et Aserbajdsjan under russisk og armensk militært og økonomisk press er et uønsket scenario i Ankara. Den tyrkiske regjeringen hadde i månedsskiftet august-september kontakt med Armenia, blant annet gjennom avviklingen av en fotballkamp. I det til nå dårlige forholdet mellom de to landene er dette et tydelig tegn på bedring.

Det andre spørsmålet er hvordan Georgias forhold til Nato vil utvikle seg. Før krigen var spørsmålet om georgisk og ukrainsk Nato-medlemskap blitt til et tidsspørsmål. Krigen så ut til å forsterke de motsetningene innad i Nato som gjorde det umulig å tilby Georgia en MAP i april 2008. De som i april mente et tilbud om MAP for Georgia måtte utsettes, mener nå at det var godt det ble utsatt, slik at Nato ikke ble dratt inn i krigen med Russland. De som talte for å tilby Georgia en MAP, mener nå at om det hadde gått annerledes, hadde ikke Russland gått inn i Georgia på den måten som landet gjorde i august 2008. Men samtidig har situasjonen ugjenkallelig endret seg. Mange frykter de mulige reaksjonene fra Russland, uansett hva Nato foretar seg i forholdet til Georgia. Forholdet mellom Nato og Russland kan bli ytterligere forverret, og Natos medlemsland har ulike vurderinger av konsekvensene for alliansen. Samtidig kan ikke Nato bare la Georgia – og Ukraina – seile sin egen sjø. Uttalelser fra alliansen tyder da heller ikke på at dette kommer til å skje. Mens Ukraina sannsynligvis ikke kan samle seg om et nærmere forhold til Nato på en god stund, er oppslutningen om Nato sterkere enn noen gang i Georgia. Militært og politisk er imidlertid landet nå svært langt unna et medlemskap eller en MAP med Nato. Georgia vil trenge sterk støtte fra USA og andre Nato-land for å komme tilbake der landet var militært før krigen. Det politiske problemet for Nato er hva det vil innebære å ha Georgia som natomedlem en gang i fremtiden. Hva slags status vil Abkhasia og Sør-Ossetia få til sist? Hvordan vil Georgia utvikle seg politisk?

Vil det være snakk om et demokratisk, velfungerende Georgia, eller et Georgia med svekket statsmakt og autoritære trekk? Også når det gjelder disse spørsmålene, har Natos medlemsland ulike vurderinger. En mulig løsning for å oppnå konsensus kan være å finne et nytt format for forholdet til Georgia og eventuelt andre postsovjetiske stater – for eksempel en utvidet IPAP som innebærer et enda dypere samarbeid med Nato, men uten eksplisitte sikkerhetsgarantier. En annen løsning, muligens i kombinasjon med den første, vil være å støtte Tyrkias forsøk på å bygge stabilitet i Sør-Kaukasus. Men så lenge Georgia ønsker Nato-medlemskap, vil dette være annenrangs, midlertidige løsninger. Støtten for et georgisk Natomedlemskap er sterk i USA og blant Natos nyere medlemsland, og offisielle uttalelser og reaksjoner så langt, også fra de mer skeptiske Natolandene, tyder på at man fortsetter integrasjonen med Georgia i retning av en MAP. Ettersom Nato allerede har vedtatt at Georgia skal bli medlem – med tiden og om Georgia fortsatt ønsker dette – er det lite sannsynlig at alliansen går tilbake på dette.

For det tredje er forholdet mellom Russland og Vesten blitt svært anstrengt. Det er selvfølgelig forskjell på de landene som forsøker å opprettholde et konstruktivt forhold til Russland – som Tyskland – og de landene som ikke hadde et konstruktivt forhold å opprettholde, som Storbritannia. Meldingene om den nye kalde krigens begynnelse er sannsynligvis overdrevne. Historien gjentar seg aldri slik man har tenkt. Men enhver illusjon om at Russland vil gi opp å forsvare sine interesser i det tidligere Sovjetunionen, bør nå være borte. Russland anser seg selv som en stormakt, og blant sine postsovjetiske naboer er landet fortsatt det. EUs og USAs oppgave nå, hvis man fra deres side ønsker å ha et engasjement med enkelte SUS-land, er å gjøre det klart at også mindre stater i Russlands erklærte interessesfære må kunne velge å ha et forhold til EU og Nato – selv om medlemskap er langt unna. Mange har understreket at Russland nå er en del av verdensøkonomien, og at man derfor raskt vil se at utenrikspolitikken igjen åpner for et noe bedre forhold til EU spesielt. Jeg tror det er lett å undervurdere hvor sterkt tanken om selvforsyning og autarki står i Russland, og overdrive betydningen av landets integrasjon i verdensøkonomien. Russland har markedsøkonomiske trekk, og mange selskaper vil utvilsomt tape på et dårligere forhold til EU. Men mange selskaper tjener godt på det tidligere Sovjetunionen, hvor Russland også er en økonomisk stormakt. Mer politisk innflytelse her skader ikke russiske selskaper. Samtidig er europeiske, og spesielt tyske, selskaper dypt involvert i Russland, og disse er svært utsatt om forholdet mellom EU og Russland skulle bli verre. Europa er også avhengig av russisk energi, og EU unnlot da også å innføre økonomiske sanksjoner mot Russland på sitt møte 1. september.

Forholdet Russland-EU og Russland-USA, kan etter hvert komme til å ligne på det russiske forholdet til Kina, der den politiske samhørigheten er fraværende, samtidig som man har klar forståelse for hverandres strategiske interesser og økonomiske muligheter. Forholdet vil nok også komme til å bli langt mer differensiert mellom de ulike vestlige landene enn det som nå har vært tilfelle, ettersom illusjonene om felles verdier nå er borte. For Europa, som har så mange økonomiske bånd til Russland, vil dette alltid være et mer komplisert forhold enn for USA, som har mindre handel og et smalere spektrum av investeringer i Russland. Men USA har på den annen side globale interesser å ivareta, og vil også måtte forholde seg til russernes stormaktspolitikk. For et splittet Vesten vil det bli komplisert å identifisere en felles tilnærming overfor Russland. I fraværet av en slik tilnærming får russerne større spillerom for sin stormaktspolitikk.

LITTERATURLISTE

ABKHASIAS PARLAMENT:

Postanovlenije narodnogo sobranija Respubliki Abkhazija [Resolusjon fra Republikken Abkhasias parlament] (Sukhumi, Abkhasias parlament, 18. oktober 2006) (Kavkaz-Uzel.ru [online 19. sep. 2008]), URL: <http://kavkaz-uzel.ru/newstext/news/id/1084300.html>.

ADAMS, TERENCE:

“Caspian energy development”, i Shirin Akiner (red.), *The Caspian. Politics, energy and security* (London/New York: RoutledgeCurzon, 2004), s. 90–106.

BARANETS, VIKTOR:

Genshtab bez tajn [Generalstaben uten hemmeligheter] (Moskva: Politbjuro, 1999), *Biblioteka Aldebaran* [online 19. sep. 2008], URL: http://lib.aldebaran.ru/author/baranec_viktor/baranec_viktor_genshtab_bez_tain/baranec_viktor_genshtab_bez_tain__0.html.

BASIT, SAIRA H.:

The Iran-Pakistan-India Pipeline Project. Fuelling cooperation? Oslo Files, nr. 4 (Oslo: Institutt for forsvarsstudier, 2008).

BRUBAKER, ROGERS:

Nationalism Reframed: Nationhood and the national question in the new Europe (Cambridge, Cambridge University Press, 1996).

BUZAN, BARRY OG OLE WÆVER:

Regions and Powers. The Structure of International Security (Cambridge: Cambridge University Press, 2003).

COMMONWEALTH OF INDEPENDENT STATES:

CIS Treaty on Abkhaz Sanctions (CIS, 1996).

CORNELL, SVANTE E.:

Autonomy and Conflict: Ethnoterritoriality and Separatism in the South Caucasus – Cases in Georgia (Uppsala: Department of Peace and Conflict Research, Uppsala Universitet, 2001).

CORNELL, SVANTE E., JOHANNA POPIJANEVSKI OG NIKLAS NILSSON:

Russia's war in Georgia: Causes and Implications for Georgia and the World (Washington/Stockholm: Central Asia-Caucasus Institute Silk Road Studies Program, 2008).

CRANE, KEITH, D.J. PETERSON OG OLGA OLIKER:

“Russian Investments in the Commonwealth of Independent States”, *Eurasian Geography and Economics*, årg. 46, nr. 6 (2005): 405–444.

DEGOJEV, V.V.:

“Kavkaz v sostave Rossii: formirovanije imperskoj identitsjnosti” [Kaukasus som en del av Russland: utformingen av en imperieidentitet], i N.Ju. Silajev (red.), *Kavkazskij sbornik* (Moskva: Russkaja panorama, 2004), s. 28–48.

DE RUSDISKE FØDERASJONENS UTENRIKSDEPARTEMENT:

Obzor vnesnej politiki Rossijskoj Federatsii [En oversikt over den russiske føderasjonens utenrikspolitikk] (Moskva: Ministerstvo inostrannykh del Rossijskoj Federatsii, 2007).

DERLUGUIAN, GEORGI:

The tale of two resorts: Abkhazia and Ajaria before and since the Soviet Collapse, Center for German and European Studies Working paper, nr. 6 (Berkeley, Cal.: University of California, 1995) [online 19. sep. 2008], URL: <http://repositories.cdlib.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1064&context=uciaspubs/research>.
—: *Bourdieu's Secret Admirer in the Caucasus. A World-System Biography* (Chicago: University of Chicago Press, 2005).

DET HVITE HUS:

A National Security Strategy of Engagement and Enlargement (Washington: White House, februar 1996) (Federation of American Scientists [online 19. sep. 2008]), URL: <http://www.fas.org/spp/military/docops/national/1996stra.htm>.
—: *The National Security Strategy of the United States of America* (Washington: The White House, september 2002) [online 19. sep. 2008], URL: <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf>.
—: *President and President Saakashvili Discuss NATO, Democracy* (Washington, DC: White House, 10. mai 2005) [online 19. sep. 2008], URL: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2005/05/20050510.html>.
—: *President Bush Meets with President Saakashvili of Georgia* (Washington, DC: White House, 19. mars 2008) [online 19. sep. 2008], URL: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2008/03/20080319-4.html>.

DEVDARIANI, JABA:

“Georgia and Russia: The Troubled Road to Accommodation”, i Bruno Copeters og Robert Legvold (red.), *Statehood and Security: Georgia after the Rose Revolution* (Cambridge, Massachusetts: American Academy of Arts and Sciences/MIT Press, 2005), s. 153–203.

FORENTE NASJONER:

Joint Fact-Finding Group Report on the Rocket Firing Incident in the upper Kodori Valley on 11 March 2007 (Sukhumi: United Nations Observer Mission in Georgia, 2007) (UNOMIG [online 19. sep. 2008]), URL: http://unomig.org/data/other/JFFG_report_final_110707_English.pdf.
—: *Report of UNOMIG on the incident of 20 April involving the downing of a Georgian unmanned aerial vehicle over the zone of conflict* (United Nations Observer Mission in Georgia Fact Finding Team, 26. mai 2008) (UNOMIG

[online 19. sep. 2008]), URL: http://www.unomig.org/data/other/080526_unomig_report.pdf.

GELLNER, ERNEST:

Nasjonalisme (Oslo: Spartacus forlag, 1998).

GEORGIAS UTENRIKSDEPARTEMENT:

Macroeconomic overview (Tbilisi: Ministry of Foreign Affairs, udatert 2008) [online 19. sep. 2008], URL: http://www.mfa.gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=54.

—: *Macroeconomic overview – Annex* (Tbilisi: Ministry of Foreign Affairs, udatert 2008) [online 19. sep. 2008], URL: [http://www.mfa.gov.ge/files/54_60_519361_VachrobisDanarti\(Eng\).doc](http://www.mfa.gov.ge/files/54_60_519361_VachrobisDanarti(Eng).doc).

—: *Relations between Georgia and Russia* (Tbilisi: Ministry of Foreign Affairs, udatert 2006) [online 19. sep. 2008], URL: [http://www.mfa.gov.ge/index.php?sec_id=420&lang_id=ENG].

GOLTZ, THOMAS:

Georgia Diary. A chronicle of war and political chaos in the post-Soviet Caucasus (Armonk, New York/London: M.E. Sharpe, 2006).

GRANNES, ALF OG DANIEL HERADSTVEIT:

Etnisk nasjonalisme. Folkegrupper og konflikter i Kaukasia og Sentral-Asia (Oslo: TANO, 1994).

HELLY, DAMIEN OG GIORGI GOGIA:

“Georgian Security and the Role of the West”, i Bruno Coppetiers og Robert Legvold (red.), *Statehood and Security: Georgia after the Rose Revolution* (Cambridge, Massachusetts: American Academy of Arts and Sciences/MIT Press, 2005) s. 271–305.

HEWITT, GEORGE:

The Abkhazians. A Handbook (Richmond: Curzon, 1999).

HOPF, TED:

“Identity, legitimacy, and the use of military force: Russia’s Great Power identities and military intervention in Abkhazia”, *Review of International Studies*, supplement 1 (2005): 225–243.

HUMAN RIGHTS WATCH:

Russia. The Ingush-Ossetian Conflict in the Prigorodnyi Region (Helsinki/New York: HRW, 1996) [online 19 sep. 2008], URL: <http://hrw.org/reports/1996/Russia.htm>.

INTERNATIONAL CRISIS GROUP:

Georgia’s South Ossetia Conflict: Make Haste Slowly, International Crisis Group Europe Report, nr. 183 (7. juni 2007).

KAKACHIA, KORNELY K.:

“End of Russian Military Bases in Georgia: Social, Political and Security Implications of Withdrawal”, *Central Asia and the Caucasus*, nr. 2 (2008): 52–62.

KEEN, DAVID:

“Incentives and Disincentives for Violence”, i Mats Berdal og David M. Malone (red.), *Greed and Grievance. Economic Agendas in Civil Wars* (Lynne Rienner Publishers, 2000), s. 19–41.

LARSSON, ROBERT L. (M.FL.):

Det kaukasiska lackmustestet: Konsekvenser och lärdommar av det rysk-georgiska kriget i augusti 2008, FOI Rapport nr. FOI-R-2563-SE (Stockholm: Totalförsvarets Forskningsinstitut, 2008).

LO, BOBO:

Russian Foreign Policy in the Post-Soviet Era. Reality, Illusion and Mythmaking (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2002).

LANG, DAVID MARSHALL:

A Modern History of Soviet Georgia (New York: Grove Press, 1962).

—: *The Georgians* (London: Thomas and Hudson, 1966).

LYNCH, DOV:

Why Georgia Matters, Chaillot Paper nr. 86 (Paris: EU Institute for Security Studies, 2006).

MORGENTHAU, HANS:

Politics Among Nations (New York: Alfred A. Knopf, 1948).

—: “Six Principles of Political Realism”, i Robert J. Art og Robert Jervis (red.), *International Politics. Enduring Concepts and Contemporary Issues* (New York: Pearson Longman, 2005).

NORDATLANTISK RÅD:

The Bucharest Summit Declaration, Bucuresti: Nordatlantisk råd, 3. april 2008 (Nato [online 19. sep 2008]), URL: <http://www.nato.int/docu/pr/2008/p08-049e.html>.

—: *The Prague Summit Declaration*, Praha: Nordatlantisk råd, 21. november 2002 (Nato [online 19. sep 2008]), URL: <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm>.

NOURZHANOV, KIRILL:

“Caspian Oil: geopolitical dreams and real issues”, *Australian Journal of International Affairs*, nr. 1 (2006): 59–66.

PAIK, KEUN-WOOK, VALERIE MARCEL, GLADA LAHN, JOHN V. MITCHELL OG ERKIN ADYLOV:

Trends in Asian NOC Investments Abroad (London: Chatham House, 2007).

ROBERTS, JOHN:

“Pipeline politics”, i Shirin Akiner (red.), *The Caspian. Politics, energy and security* (London/New York: RoutledgeCurzon, 2004), s. 77–89.

SHENFIELD, STEPHEN D.:

“Origins and Evolution of the Georgian-Abkhaz Conflict”, *The Circassian World*, 2008 [online 19. sep. 2008], URL: http://www.circassianworld.com/Geo_Abk_conflict.html.

SMIRNOV, SERGEY:

“The economy of ‘Rose’ Georgia: Flowering or fading?” *Central Asia and the Caucasus*, nr. 1 (2007): 134–144.

SMITH, JEREMY:

“The Georgian Affair of 1922 – policy failure, personality clash or power struggle?” *Europe-Asia Studies*, årg. 50, nr. 3 (1998): 519–544.

—: *Destalinisation in Georgia: the March 1956 Tbilisi Events in Context* (upublisert paper fra CREES Annual Conference, 6.-8. juni 2008).

SNYDER, JACK:

“Nationalism and the Crisis of the Post-Soviet State”, *Survival*, nr. 1 (1993): 5–26.

SSRS STATLIGE STATISTIKKOMITE:

Itoġi vsesojuznoj perepisi naselenija 1989 goda [Oppsummering av den all-sovjetiske folketellingen i 1989] (Moskva: Gosudarstvennyj komitet SSSR po statistike, 1990).

STATSDUMAEN:

“Federalnyi zakon O grazhdanstve RF ot 31.05. 2002 N 62-FZ” [Den føderale loven om den russiske føderasjonens statsborgerskap av 31.05.2002] (Moskva: Gosudarstvennaja Duma, 2002) [online 19. sep. 2008], URL: <http://wbase.duma.gov.ru/ntc/vdoc.asp?kl=10973>.

STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE:

SIPRI Military Expenditure Database [online 19. sep. 2008], URL: [<http://milexdata.sipri.org/>].

SUNY, RONALD GRIGOR:

The Making of the Georgian Nation (Bloomington, Indiana: Indiana University Press, 1994).

TOFT, MONICA DUFFY:

“Multinationality, Regional Institutions, State-Building, and the Failed Transition in Georgia”, i James Hughes og Gwendolyn Sasse (red.), *Ethnicity and Territory in the Former Soviet Union. Regions in Conflict* (London: Frank Cass, 2002), s. 123–142.

TRENIN, DMITRI:

“Russia’s Security Interests and Policies in the Caucasus Region”, i Bruno Cop-petiers (red.), *Contested Borders in the Caucasus* (Brussels: VUB Press, 1996) (Vrije Universiteit Brussel [online 19. sep. 2008]), URL: <http://poli.vub.ac.be/publi/ContBorders/eng/ch0301.htm>.

USAS UTENRIKSDEPARTEMENT:

Faktaark (Washington, DC: State Department/Bureau of European and Eurasian Affairs) [online 19. sep. 2008], URL: <http://www.state.gov/p/eur/rls/fs/>.
 —: *U.S. Assistance to Georgia – Fiscal Year 2006* (Washington, DC: State Department/Bureau of European and Eurasian Affairs, 2006) [online 19. sep 2008], URL: <http://www.state.gov/p/eur/rls/fs/66198.htm>.

VERDENSBANKEN:

Georgia Country Brief 2007, World Bank.

WHEATLEY, JONATHAN:

Georgia from National Awakening to Rose Revolution. Delayed Transition in the Former Soviet Union (Aldershot: Ashgate, 2005).

ZÜRCHER, CHRISTOPH:

“Georgia’s Time of Troubles, 1989–1993”, i Bruno Coppetiers og Robert Legvold (red.), *Statehood and Security: Georgia after the Rose Revolution* (Cambridge, Massachusetts: American Academy of Arts and Sciences/MIT Press, 2005) s. 83–115.

ZVEREV, ALEXEI:

“Ethnic Conflicts in the Caucasus” i Bruno Coppetiers (red.), *Contested Borders in the Caucasus* (Brussels: VUB Press, 1996) (Vrije Universiteit Brussel [online 19. sep. 2008]), URL: <http://poli.vub.ac.be/publi/ContBorders/eng/ch0103.htm>.

AVISARTIKLER OG LIGNENDE**AFTENPOSTEN:**

lederartikkel, 11. april 1989.

AKHMETELI, NINA:

“Georgia: ‘Humanitarian’ Russian Railways Troops In Abkhazia Cause For Fresh Alarm”, *Eurasia Insight*, 2. juni 2008.

ALLENNOVA, OLGA:

“Nado szjetsj, tsjtoby vernutsja ne mogli” [Det er nødvendig å brenne det helt ned, slik at de ikke kan vende tilbake], *Kommersant Vlast*, 18. august 2008.

ANONYM:

“Ossetian War Article”, *Johnson’s Russia List*, nr. 159 (27. august 2008).

ANTELAVA, NATALIA:

“United States Cuts Development Aid to Georgia”, *Eurasia Insight*, 29. september 2003 (Open Society Institute New York [online 19. sep. 2008]), URL: <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav092903.shtml>.

BROWN, NICK OG CHRISTOPHER F. FOSS:

“Flashpoint Georgia: ex-Soviet forces clash In South Ossetia”, *Jane’s International Defence Review*, september 2008.

CHETERIAN, VICKEN:

“Georgia’s arms race”, *Opendemocracy.net*, 4. juli 2007.

CHIVERS, C.J.:

“Georgia Offers Fresh Evidence on War’s Start”, *New York Times*, 15. september 2008.

CHIVERS, C.J. OG THOM SHANKER:

“Georgia Eager to Rebuild Its Defested Armed Forces”, *New York Times*, 2. september 2008.

CIVIL.GE:

“Full Text: 1996 CIS Treaty on Abkhaz Sanctions”, *Civil.ge*, 7. mars 2008

—: “NATO approves Georgia’s IPAP”, *Civil.ge*, 30. oktober 2004.

—: “New Leader Vows to Hold Next Inauguration in Abkhazia”, *Civil.ge*, 24. januar 2004.

—: “Saakashvili Speaks of Peace Amid Show of Force”, *Civil.ge*, 26. mai 2004 [online 19 sep. 2008], URL: <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=7009>.

—: “Saakashvili’s Vows Improvements with Drastic Measures”, *Civil.ge*, 25. januar 2004.

CHRISTENSEN, JAN:

“Kruttønnen Kaukasus”, *Verdens Gang*, 11. oktober 1993.

CORSO, MOLLY :

“Georgia Holds Steady As Moscow Inches Closer to Abkhazia, South Ossetia”, *Eurasia Insight*, 17. april 2008.

—: “Georgia: President Describes Russia As ‘The Elephant In The Room’ In the Peace Process”, *Eurasia Insight*, 10. juli 2008.

EVANS, MICHAEL:

“Georgia linked to Nato early warning system”, *Times*, 5. september 2008.

FELGENGAUER, PAVEL:

“Eto byla ne spontannaja, a splanirovannaja vojna” [Det var ikke en spontan, men en planlagt krig], *Novaja gazeta*, 14. august 2008.

FINANCIAL TIMES:

“Countdown in the Caucasus: Seven days that brought Russia and Georgia to war”, *Financial Times*, 27. august 2008.

FRIEDMAN, GEORGE:

“The Russo-Georgian War and the Balance of Power”, *Stratfor.com*, 12. august 2008.

FULLER, LIZ :

“Georgia Consults NATO, EU”, *RFE/RL Newslines*, 2. april 2001 (Radio Free Europe/Radio Liberty [online 19. sep. 2008]), URL: <http://www.rferl.org/newsline/2001/04/020401.asp>.

FULLER, LIZ OG RICHARD GIRAGOSIAN:

“What Is Behind Expansion Of Armed Forces?”, *Radio Free Europe/Radio Liberty*, 19. september 2007.

GEORGIAN DAILY:

“Timeline of Russian aggression in Georgia”, *Georgian Daily*, 25. august 2008 [online 19 sep. 2008], URL: http://georgiandaily.com/index.php?option=com_content&task=view&id=6625&Itemid=65.

GIRAGOSIAN, RICHARD:

“Georgian planning flaws led to campaign failure”, *Jane’s Defence Weekly*, 15. august 2008.

GOLTS, ALEXANDER:

“Don’t Trust Politicians With War”, *Moscow Times*, 26. august 2008.

HAMMER, ANDERS SØMME:

“Løgner om Kaukasus”, *Morgenbladet*, 12. september 2008.

ISAKOVA, IRINA:

“Russia’s Policy Toward Abkhazia”, *Johnson’s Russia List Research & Analytical Supplement*, nr. 24 (Mai 2004).

KOMMERSANT.COM:

“Russia, U.S. Simultaneously Launched Exercises in Caucasus”, *Kommersant.com*, 15. juli 2008.

LOMSADZE, GIORGI:

“Georgia: Tensions Flare Over Breakaway South Ossetia”, *Eurasia Insight*, 4. august 2008.

LUKJANOV, FJODOR:

“Kazdyj za sebja” [Enhver for seg selv], *Novoje vremja*, 14. april 2008 [The New Times (online 19. sep. 2008)], URL: <http://newtimes.ru/magazine/2008/issue061/doc-46074.html>

LUNDESTAD, GEIR:

“Det nasjonale og det moderne”, *Aftenposten*, 10. mai 1993.

PEREVOZKINA, MARINA:

“Moskva otvetit NATO Abkhazijej” [Abkhasia blir Moskvas svar til Nato], *Nezavisimaja gazeta*, 14. april 2008.

PETRO, NIKOLAI N.:

“The 2008 Crisis in the Caucasus: A Unified Timeline, August 7-16”, *Johnson’s Russia List*, nr. 162 (31. august 2008).

PEUCH, JAN-CHRISTOPHE:

“Georgia Seeks To Modify South Ossetian Peace Negotiation Format”, *Eurasia Insight*, 18. mars 2008.

PUTKARADZE, GEORGIJ :

“V Moskve uzje prinjato polititsjeskoje resjenje o vojne s Gruzijej” [I Moskva har man allerede tatt den politiske beslutningen om en krig med Georgia], *pankisi.info*, 20. juni 2008 [online 19. sep. 2008], URL: <http://www.pankisi.info/media/?page=ge&id=12962>.

RADIO FREE EUROPE/RADIO LIBERTY:

“Experts Confirm Jet Entered Georgian Airspace From Russia”, *RFE/RL Newsline*, 16. august 2007.

—: “Georgia: Integration Minister Says ‘We Try To Be Patient’”, *RFE/RL*, 21. september 2006.

—: “Putin Tasks Government With Providing Further Assistance to Abkhazia, South Ossetia”, *RFE/RL Newsline*, 17. april 2008.

—: “Second Probe Upholds Georgian Missile Accusations”, *RFE/RL Newsline*, 22. august 2007.

DER SPIEGEL:

“Road to War in Georgia”, *Der Spiegel*, 25. august 2008.

ROSENTHAL, ANDREW:

“Conflict in the Balkans; Bush urges U.N. to Back Force to Get Aid to Bosnia”, *New York Times*, 7. august 1992.

SOLOVYOV, DMITRI:

“Russia warns Georgia over breakaway region”, *Reuters*, 5. august 2008.

SUKHOV, IVAN:

“Po tri v odni ruki” [Tre til hver], *Vremja novostej*, 16. august 2006.

TJØNN, HALVOR:

“Blodbad truer i Kaukasus”, *Aftenposten*, 4. februar 1992.

WESTLIE, BJØRN:

“Fengslet som forsvant”, *Dagens Næringsliv*, 10. desember 1991.

WHALEN, JEANNE:

“Fight in Georgia Exposed Weak Points in Kremlin’s Aging Army”, *Wall Street Journal*, 14. august 2008.

WASHINGTON TIMES:

“Kremlin Releases Their Version of Events in Georgia”, *Washington Times*, 19. august 2008.

WILLERSRUD, AASMUND:

“Gorbatsjov pepet ut i Moskva”, *Aftenposten*, 2. mai 1990.

ZYGAR, MIKHAIL OG VLADIMIR SOLOVJOV:

“Pjatidnevnaia vojna” [Femdagerskrigen], *Kommersant-Vlast*, 18. august 2008.

TIDLIGERE UTGITTE PUBLIKASJONER I SERIEN

OSLO FILES ON DEFENCE AND SECURITY

2008

1. BORIS BARTH

The Democratic Peace Controversy. A Critical Survey.

2. KJETIL SKOGRAND (ED.)

Emerging from the Frost. Security in the 21st century Arctic.

3. THOMAS DEVOLD

US Policy toward Russia after 9/11. Between Cooperation and Containment.

4. SAIRA H. BASIT

The Iran-Pakistan-India Pipeline Project. Fuelling cooperation?

5. ROLF HOBSON

RMA og Transformation. En historisk-kritisk analyse av to sentrale begreper i nyere vestlig forsvarspolitikk.

2007

1. T. SÆVERAAS OG K. HENRIKSEN

Et militært universalmiddel? Amerikansk "Maneuver Warfare" og norsk doktrineutvikling.

2. T. KRISTIANSEN OG J.A. OLSEN (red.)

War Studies. Perspectives from the Baltic and Nordic War Colleges.

3. VIDAR HELGESEN

How Peace Diplomacy Lost Post 9/11. What Implications are there for Norway?

4. JOHN ANDREAS OLSEN (ed.)

On New Wars.

5. OLOF KRONVALL

Finally Eating Soup with a Knife? A Historical Perspective on the US Army's 2006 Counterinsurgency Doctrine.

6. MICHAEL MAYER

Forecasting Crisis. Climate Change and US Security.

TIDLIGERE UTGITTE PUBLIKASJONER I IFS INFO-SERIEN

2006

1. E. SHAHALA

Peace and security in Africa. Basic structural changes in the governance of peace and security on the African continent.

2. S. HOLTAN

Den standhaftige militærmusikken. Forsvarets musikk og den lange debatten om nedleggelse.

3. K. ØSTBERG

Duksenes republikk. Fransk elitisme og dens samfunnsmessige konsekvenser.

4. J. RØ

Hva er rettferdig krig i et asymmetrisk trusselbilde? En normativ diskusjon av USAs forkjøpspolitikk.

5. L. KRISTOFFERSEN

Soldiers or Saints? Norwegian Civil-Military Cooperation in Afghanistan.

6. S. MELBY, J. RØ, O. KRONVALL OG A.G. ROMARHEIM

Supermaktens begrensning. Perspektiver på Bush-doktrinens utvikling.

7. M. EPKENHANS

The Long and Winding Road to *Weserübung*. Naval Theory, Naval Historiography and Aggression.

8. J. BLACK

The RMA Examined.

2005

1. H.M. SYNTSNES

Presse og krig. Amerikansk fjernsyn og opptrappingen til krigen mot Irak 2003.

2. A. COHEN OG T. WALTER

Why do States Want Nuclear Weapons? The Cases of Israel and South Africa.

3. D. WALTER

Symmetry and Asymmetry in Colonial Warfare ca. 1500–2000.

4. T. HEIER

Forsvarsreformene 2000–2004: Gir Forsvaret politisk **uttelling**?

5. M. HERMAN

Problems for Western Intelligence in the New Century.

6. Y.N. KRISTENSEN

Torsk, “pirater”, og kalde granater. Striden mellom Norge og Island om Fiskevernsonen ved Svalbard 1993.

2004

1. CHR. COKER

Is there a Western Way of Warfare?

2. T. HEIER

The American Effort to Transform Europe's Armed Forces.

3. T.L. HAALAND OG E. GULDHAV

Bruk av norske styrker i kampen mot internasjonal terrorisme.

4. T.J. MELIEN

US Navy i norske farvann under første verdenskrig.

5. B.B. STEINLAND

Flere kvinner ute og hjemme?

2003

1. P.FR.I. PHARO

New Knowledge Structures, or Just Common Ground? Breakthroughs in International Negotiations.

2. D. LYNCH

Post-Imperial Peacekeeping. Russia in the CIS.

3. B. MÆLAND

“At alle behandles likeverdig og med respekt, uansett bakgrunn?” Forsvarets verdigrunnlag og norske offiserer i KFOR.

4. M. BERDAL

The UN Security Council. Ineffective but Indispensable.

5. O. RISTE

War and Peace in Scaninavian Political Culture in the 20th Century.

6. T. KRISTIANSEN

De europeiske småstatene på vei mot storkrigen, 1938–40.

2002

1. E. MÄNNIK

Estonian Defence. Ten Years of Development.

2. B. SCHÄFER

Stasi Files and GDR Espionage against the West.

3. P.K. BAEV

Russia in 2015.

4. K. SKOGRAND

Luftforsvaret og atomalderen 1950–1970.

5. M. PETERSSON

“Break Glass Only in Case of War”.

6. H. FRANTZEN

“Proper War” and “War in Reality”.

2001

1. CHR. COKER

Asymmetrical War.

2. O. BOSCH

The Year 2000 Issue and Information Infrastructure Security.

3. K. KLEVE (RED.)

Kilder til norsk luftmilitær historie.

4. R. TAMNES (RED)

Kommandospørsmålet på nordflanken. Utviklingen i to formative perioder.

2000

1. P. FR. I. PHARO

Necessary, Not Perfect: NATO’s War in Kosovo.

2. A. BROOKES

Hard European Lessons from the Kosovo Air Campaign.

3. P. FR. I. PHARO

Norge på Balkan 1990–1999. “Lessons learned”.

4. J. KIDD OG P. MITCHELL

European Defence Challenges.

5. M. PETERSSON

Vapenbröder. Svensk-norska säkerhetspolitiska relationer under det kalla kriget.

6. A. BROOKES

The Prospects for Unmanned Aerial Vehicles.

1999

1. I. JOHNSTONE

The UN’s Role in Transitions from War to Peace: Sovereignty, Consent and the Evolving Normative Climate.

2. S.G. HOLTSMARK

Gullet fra Moskva. Sovjetisk pengestøtte til norske kommunister, 1917–1990.

3. T. FARER

Shaping Agendas in Civil Wars. Can International Criminal Law Help?

4. V. HELGESEN

Kosovo og folkeretten.

5. W.P.S. SIDHU

New Challenges for the Non-Proliferation Regime.

6. R. BERG

Den svenske “generalguvernørtiden” i Norge, 1814–1829.

1998

1. L.M. RAMBERG

Luftforsvaret en læringsorganisasjon? Logistiske utfordringer ved NORAIRs deployering til Bosnia 1993.

2. K. SKOGRAND

Cash and Cannons. Norway, Denmark and the US Aid Programmes 1947–1952.

3. T. HUITFELDT

Striden om landminer. Ottawa-konvensjonens muligheter og begrensninger.

4. R. BERG

Nasjon – union – profesjon. Forsvaret på 1800-tallet.

5. K. SKOGRAND, O. NJØLSTAD OG R. TAMNES

Brennpunkt. Kald krig, nordområder og storstrategi.

1997

1. P.V. WIKER

Amerikansk våpenhjelp til Norge 1949–1953.

2. H. KROMBACH

The Meaning of Hiroshima and Nagasaki.

3. T. HUITFELDT

De norske partisanene i Finnmark 1941–44 – i skyggen av den kalde krigen.

4. R. BERG

Nordisk samarbeid 1914–1918.

5. H.O. SANDNES

“Olav Tryggvason-affæren”.

6. R.G. PATMAN

Securing Somalia : A Comparison of US and Australian Peacekeeping during the UNITAF Operation.

1996

1. S.G. HOLTSMARK

Great Power Guarantees or Small State Cooperation? Atlanticism and European Regionalism in Norwegian Foreign Policy, 1940–1945.

2. O. RISTE OG R. BERG

Isolasjonisme, atlantisk samarbeid og nordpolitikk.

3. F. LILAND

Moral og realpolitikk. Norges forhold til Kina etter 1966.

4. K.O. SUNDNES

A Balkan Sideshow. The Medical Support System and United Nations Peacekeeping in the Former Yugoslavia.

5. CHR. COKER

The Future is History.

6. H. MACDONALD

National Separatisms and the Disintegration of Yugoslavia.

1995

1. F.O. NILSEN

Sovjetisk ubåtvirksomhet i nord – behov og tradisjoner.

2. J. HAMMERSTAD OG K. JAHR

Telemark bataljon. NATOs nye styrkestruktur og Norges deltakelse i IRF.

3. M.R. BREDAL

The United Nations at Fifty: Its role in Global Security.

4. O.K. GRIMNES, J. RØNNEBERG OG B. GOLDSCHMIDT

The Race for Norwegian Heavy Water, 1940–1945.

5. T. ITO

UN Authorized Use of Force: Recent Changes in UN Practice.

6. R. HOBSON OG T. KRISTIANSEN

Militærmakt, krig og historie. En innføring i militære studier fra Clausewitz til våre dager.

1994

1. S.R. RADER

Strengthening the Management of UN Peacekeeping Operations. An Agenda for Reform.

2. J.M. VAN SPLUNTER

Love at First Sight. Co-operation Between the Netherlands and Norway on the Peaceful Use of Atomic Energy, 1950–60.

3. N.A. RØHNE

Norway between Great Britain and Germany.

4. F. MOLVIG

Norsk forsvarspolitik i 1970- og 80-årene.

5. K.E. HAUG

Den tysk-norske spenningen under første verdenskrig.

6. S.G. HOLTSMARK

Om Den røde hær rykker inn i Norge... Spørsmålet om sovjetisk deltagelse i frigjøringen av Norge 1941–1944.

7. S.G. HOLTSMARK

The Limits to Soviet Influence: Soviet Strategic Interests in Norway and Denmark 1944–47.

8. O. NJØLSTAD

Fissionable Consensus: Scandinavia and the US Quest for International Atomic Energy Control, 1946–1950.

1993

1. F. LILAND

Culture and Foreign Policy. An introduction to Approaches and Theory.

2. R. TAMNES

Penetrasjon og polarisering. Nordområdene i et historisk perspektiv.

3. H. SJURSEN

Gamle problemer i ny klesdrakt? EFs utvidelsesproblemer i 1990-årene.

4. W. WLADYKA

Fortidens skygger i polsk politikk. Reformprosessens utfordringer etter valget.

5. K.E. ERIKSEN OG H. PHARO

Norway and the Early Cold War: Conditional Atlantic Cooperation.

6. E. LØCHEN

Norges møte med Europa, 1950–1964.

7. M. BERDAL

United Nations Peacekeeping at a Crossroads. The Challenges of Management and Institutional Reform.

1992

1. O. RISTE

Postwar Security: Universal or Regional?

2. R. TAMNES

Norges hemmelige tjenester under den kalde krigen. Et sammenlignende i internasjonalt perspektiv.

3. L. SHEVTSOVA

August 1991. The Attempted Coup and its Consequences.

4. T. KRISTIANSEN

Det fjerne og farlige Baltikum. Norge og det baltiske spørsmål 1918–1922.

5. O. RISTE

Eit “minimumsforsvar” for Norge? FK90 og spørsmålet om alliert assistanse.

6. O. WICKEN

Kald krig i norsk forskning.

7. K. HIRSCH

Den norske klagesaken mot Tyrkia i 1982.